

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

DİJİTAL PLATFORMLARDA PAGAN SEMBOLLERİ:
NETFLIX'İN HAKAN: MUHAFAZ VE ATİYE DİZİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gizem Elif Elmas CEYLAN

İstanbul
Temmuz-2024

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

DİJİTAL PLATFORMLARDA PAGAN SEMBOLLERİ:
NETFLIX'İN HAKAN: MUHAFİZ VE ATİYE DİZİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gizem Elif Elmas CEYLAN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Abuzer DİŞKAYA

İstanbul
Temmuz-2024

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Felsefe ve Din Bilimleri Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Abuzer DİŞKAYA

Üye Prof. Dr. Turan KOÇ

Üye Prof. Dr. Aydın TOPALOĞLU

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Erhan İÇENER
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Dijital Platformlarda Pagan Sembolleri: Netflix’in Hakan: Muhafız Ve Atiye Dizileri**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlâk ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Gizem Elif Elmas CEYLAN

ÖN SÖZ

Çalışmamda rehberlik eden tez danışmanım Dr. Abuzer DİŞKAYA'ya, tez konusunu belirlememde yardımını esirgemeyen kıymetli hocam Dr. Ömer Kemal BUHARİ'ye, yüksek lisansa başlamak için beni yüreklendiren sevgili dayım Prof. Dr. Ömer ÇINAR'a, her zaman dostluğuyla yanımda olan Kübra ÇELENK'e, sağladığı imkânlar doğrultusunda destekçim olan İlim Yayma Vakfına, göstermiş olduğu sevgisi ve sabrı için annem Çiğdem CEYLAN'a ve babam Nurettin CEYLAN'a, çalışmalarına devam etmek için motivasyon sağlayan sevgili kardeşim Şule CEYLAN'a, lisans ve yüksek lisans sürecinde tanışmaktan mutluluk duyduğum sınıf arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Gizem Elif Elmas CEYLAN
İstanbul-2024

ÖZET

DİJİTAL PLATFORMLARDA PAGAN SEMBOLLERİ: NETFLIX'İN HAKAN: MUHAFAZ VE ATIYE DİZİLERİ

Gizem Elif Elmas CEYLAN

Yüksek Lisans, Felsefe ve Din Bilimleri

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Abuzer DİŞKAYA

Temmuz, 2024 - 105 Sayfa

Tezimizde dijital platformlardan biri olan Netflix'te, Paganizm ile bağlantılı sembollerin kullanımını ve anlamlarını açıklamak hedeflenmiştir. Çalışmamızda nitel araştırma yöntemlerinden gösterge bilimsel analiz, söylem analizi ve alan taraması kullanılmıştır. Araştırmamızın evreni paganizm sembolleri barındıran tüm Türk yapımı dizilerden oluşmaktadır. Dijital platformlardan biri olan Netflix'te yayımlanan "Hakan: Muhafız" ve "Atiye" isimli diziler ise araştırmamızın sınırlandırılmış halidir. Bu bağlamda 4 sezon 32 bölümden oluşan "Hakan: Muhafız" dizisi ve 3 sezon 24 bölümden meydana gelen "Atiye" dizisinin içerik analizleri gerçekleştirilmiştir. Çalışmamızda televizyonda ve dijital platformlarda paganizm ile bağlantılı sembollerin izleyiciye nasıl yansıtıldığına ve paganizm açısından ne anlam ifade ettiğine değinilmiş, söz konusu iki dizide ise paganizm sembollerinin kullanıldığı sahneler yer verilmiş ve anlamları analiz edilmiştir. "Hakan: Muhafız" ve "Atiye" dizilerinde sözel ve görsel olarak pagan sembollerinin kullanıldığı düşüncesi ön plana çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Platformlar, Netflix, Sembol, Paganizm, Hakan: Muhafız, Atiye.

ABSTRACT
PAGAN SYMBOLS AT DIGITAL PLATFORMS: NETFLIX'S
THE PROTECTOR AND THE GIFT

Gizem Elif Elmas CEYLAN

Master, Felsefe ve Din Bilimleri

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Abuzer DİŞKAYA

July, 2024 - 105 Pages

In our thesis, it is aimed to explain the use and meanings of symbols related to Paganism in Netflix, one of the digital platforms. In our study, semiotic analysis, discourse analysis and field scanning from qualitative research methods were used. The universe of our research consists of all Turkish-made series that contain paganism symbols. The series named "The Protector" and "The Gift" published on Netflix, one of the digital platforms, are the limited version of our research. In this context, content analyses of "The Protector" series consisting of 4 seasons and 32 episodes and "The Gift" series consisting of 3 seasons and 24 episodes were carried out. In our study, how the symbols related to paganism on television and digital platforms are reflected to the audience and what they mean in terms of paganism are mentioned, and the scenes in which paganism symbols are used in these two series are included and their meanings are analysed. The idea that pagan symbols are used verbally and visually in the series "Hakan: Muhafız" and "Atiye" has come to the fore.

Keywords: Digital Platforms, Netflix, Symbol, Paganism, The Protector, The Gift.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLO LİSTESİ.....	ix
GÖRSELLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR.....	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1. Tezin Problemi.....	2
1.2. Tezin Amacı	3
1.3. Tezin Önemi	3
1.4. Tezin Sınırlılıkları.....	4
1.5. Tezin Varsayımları	4
1.6. Araştırmanın Modeli.....	5
1.7. Evren ve Örneklem	5
1.8. Veri Toplama Araçları	5

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL PLATFORMLARIN PAGANİZM SEMBOLLERİYLE İLİŞKİSİ ..	7
2.1. Televizyondan Dijital Platformlara Geçiş	7
2.1.1. Dijital Platformların Özellikleri	10
2.1.2. Dünyada ve Türkiye’de Kullanılan Dijital Platformlar	10
2.2. Dijital Platform Olarak Netflix	14
2.2.1. Netflix’te Yayınlanan Türk Yapımı Diziler	15
2.3. Sembol Kavramı	16
2.3.1. Sembolün Tanımı	16

2.3.2. Sembollerin Önemi ve İşlevleri	17
2.3.3. Sembol Çeşitleri ve Dini Sembolizm	19
2.3.4. Televizyon ve Dijital Platformlarda Sembollerin Kullanımı.....	20
2.4. Paganizm	23
2.4.1. Paganizm Geleneğinin Özellikleri	24
2.4.2. Mezopotamya Paganizmi	25
2.4.3. Antik Mısır Paganizmi	29
2.4.4. Urfa ve Harran Paganizmi	34
2.4.5. Kelt ve Germen Paganizmi	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAKAN: MUHAFAZ VE ATIYE DİZİLERİNDE GEÇEN PAGAN SEMBOLLERİ.....	39
3.1. Paganizmde Kullanılan Semboller	39
3.1.1. Daire	39
3.1.2. Sarmal.....	40
3.1.3. Hayat Ağacı	41
3.1.4. Pentagram	42
3.1.5. Göz	42
3.1.6. Yılan	43
3.1.7. Balık	45
3.1.8. Boynuz.....	46
3.1.9. Anahtar	47
3.1.10. Haç ve Gamalı Haç (Swastika)	48
3.1.11. Maske	49
3.1.12. Mağara.....	50
3.1.13. Dört Element (Hava, Ateş, Su, Toprak)	51
3.2. Paganizm Sembollerinin Türk Yapımı Programlarda ve Dizilerde Kullanımı .	52
3.3. Netflix Hakan: Muhafız Dizisi	56
3.3.1. Hakan: Muhafız Dizisinin Konusu.....	56
3.3.2. Hakan: Muhafız Dizisi Karakterleri	56
3.3.2.1. Hakan: Muhafız	56
3.3.2.2. Zeynep	57
3.3.2.3. Leyla.....	57

3.3.2.4. Ölümsüzler.....	58
3.3.2.5. Sadık Olanlar	58
3.3.2.6. Kâhin	59
3.3.3. Hakan: Muhafız Dizisinde Geçen Pagan Semboller ve Anlamları.....	59
3.3.3.1. Sekiz Köşeli Yıldız	59
3.3.3.2. Tılsımlı Gömlek ve Hançer	60
3.3.3.3. Kupa	62
3.3.3.4. Anahtar	63
3.3.3.5. Kâhin	64
3.3.3.6. Ayasofya.....	66
3.4. Atiye Dizisi.....	67
3.4.1. Atiye Dizisi Konusu	67
3.4.2. Atiye Dizisi Karakterleri	68
3.4.2.1. Atiye	68
3.4.2.2. Erhan	69
3.4.2.3. Ozan	69
3.4.2.4. Cansu	69
3.4.3. Atiye Dizisinde Geçen Pagan Semboller ve Anlamları	70
3.4.3.1. Sarmal ve Daire.....	70
3.4.3.2. Sekiz Köşeli Yıldız	71
3.4.3.3. Mağara.....	72
3.4.3.4. Hayat Ağacı	74
3.4.3.5. Yılan	75
3.4.3.6. İsis, Osiris, Horus Sembolleri	77
3.4.3.7. Göbekli Tepe	80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	82
-------------------------------------	-----------

KAYNAKÇA	86
-----------------------	-----------

ÖZGEÇMİŞ.....	105
----------------------	------------

TABLO LİSTESİ

İKİNCİ BÖLÜM

Tablo 2.1: Dijital Platformların Sınıflandırılması9

GÖRSELLER LİSTESİ

İKİNCİ BÖLÜM

Görsel 2.1: Hakan: Muhafız Netflix Afışı	16
Görsel 2.2: Atiye Netflix Afışı.....	16
Görsel 2.3: Rise Of Empires Ottoman	16
Görsel 2.4: Aşk 101 Netflix Afışı	16
Görsel 2.5: Akıllı İşaretler	21
Görsel 2.6: Teşkilat Dizisi 80. Bölüm	21
Görsel 2.7: Teşkilat Dizisi 81. Bölüm	21
Görsel 2.8: Söz Dizisi 33. Bölüm.....	22
Görsel 2.9: Söz Dizisi 58. Bölüm.....	22
Görsel 2.10: Çukur Dizi Logosu	22
Görsel 2.11: Halka Dizi Afışı.....	22
Görsel 2.12: Alef: Mâl-i Hülya Dizi Afışı	23
Görsel 2.13: Şahmaran Dizisi Netflix Afışı	23
Görsel 2.14: Pera Palas'ta Bir Gece Yarısı Dizi Afışı.....	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Görsel 3.1: Stonehenge	39
Görsel 3.2: Göbeklitepe	39
Görsel 3.3: Mısır Tanrısı Ra	40
Görsel 3.4: Stonehenge'de Bir Pagan Ayini	40
Görsel 3.5: Sarmal	40
Görsel 3.6: İkili Sarmal.....	40
Görsel 3.7: Üçlü Sarmal.....	40
Görsel 3.8: Hayat Ağacı Sembolü	41
Görsel 3.9: Hayat Ağacı Motifi.....	41
Görsel 3.10: Pentagram.....	42
Görsel 3.11: Babil Tanrıçası İştar'ın Sembolü.....	42
Görsel 3.12: Horus'un Gözü	43
Görsel 3.13: Abd Doları.....	43
Görsel 3.14: Nazar Boncuğu	43
Görsel 3.15: Yılan Sembolü	44
Görsel 3.16: Mısır Tanrısı Apep Yılan Şeklinde.....	44

Görsel 3.17: Tıp Sembolü	45
Görsel 3.18: Şahmaran.....	45
Görsel 3.19: Ichthys (İhthis)	46
Görsel 3.20: Balık Sembolünün Oluşumu	46
Görsel 3.21: Boğa Sembolü	47
Görsel 3.22: Halı Sanatında Boynuz Motifi	47
Görsel 3.23: Anahtar.....	47
Görsel 3.24: Haç.....	48
Görsel 3.25: Kelt Haçı	48
Görsel 3.26: Ankh	48
Görsel 3.27: Swastika	49
Görsel 3.28: Boeotia Amphorası	49
Görsel 3.29: Tiyatro Sembolü Maske.....	50
Görsel 3.30: Dört Elementin Simgeleri	52
Görsel 3.31: Halka Dizi Sembolü.....	53
Görsel 3.32: Teşkilat Dizisi Maskeli Balo	53
Görsel 3.33: Balo Analizi	53
Görsel 3.34: Teşkilat Dizisi Karakter Tanıtımı.....	53
Görsel 3.35: Lamassu Sembolü.....	54
Görsel 3.36: “Maske Kimsin Sen?” Programı	54
Görsel 3.37: Yeşil Adam	55
Görsel 3.38: “Maske Kimsin Sen?” Programı	55
Görsel 3.39: Sıcak Kafa 3.Bölüm.....	55
Görsel 3.40: Muhafız Sembolü	60
Görsel 3.41: Selçuklu Devleti Simgesi.....	60
Görsel 3.42: Sümer Tableti	60
Görsel 3.43: İnanna ve Ninhursag	60
Görsel 3.44: Tılsımlı Gömlek	62
Görsel 3.45: Tılsımlı Hançer.....	62
Görsel 3.46 – 3.47: Altın Renkli Kupa	62
Görsel 3.48: Kupanın Kullanımı	63
Görsel 3.49: Kanın Ölümsüze İçirilmesi	63
Görsel 3.50: Sadık Olanların Sembolü	64
Görsel 3.51: Zaman Geçidi Anahtarı.....	64

Görsel 3.52: Anahtarın İşlevi	64
Görsel 3.53: Zaman Geçişinde Anahtar.....	64
Görsel 3.54: Kâhin.....	65
Görsel 3.55: Şifalı Taşlar	65
Görsel 3.56: Zeynep ve Kâhin	65
Görsel 3.57: İkinci Kâhin Karakteri	65
Görsel 3.58: Dizide Ayasofya'nın Altında Bulunan Gizli Oda	66
Görsel 3.59. Atiye Dizisi Sembolü.....	71
Görsel 3.60: İkili Sarmal Sembolü	71
Görsel 3.61: Kol Üzerinde Yıldız.....	72
Görsel 3.62: Alında Yer Alan Yıldız Sembolü	72
Görsel 3.63: Atiye Dizisi 3. Bölüm	72
Görsel 3.64: Atiye'nin Mağaraya Girişi	73
Görsel 3.65: Mağarada İlk Yansıma.....	73
Görsel 3.66: İkinci Yansıma	74
Görsel 3.67: Atiye ve Anneanesi.....	74
Görsel 3.68 - 3.69: Mağaradan Çıkış.....	74
Görsel 3.70: "Atiye" Dizisi 4. Bölüm.....	75
Görsel 3.71 - 4.72: Hayat Ağacının Anlamı	75
Görsel 3.73: Serdar Yılmaz.....	76
Görsel 3.74: Ozan Karakteri Halı Üzerinde.....	76
Görsel 3.75 - 3.76 - 3.77 - 3.78: Atiye Dizisinde Yılan Sembolünün Anlamı	77
Görsel 3.79 - 4.80 - 4.81 - 4.82: Tanrıça İsis İle İlgili Sahne	78
Görsel 3.83: Bir Ritüel Masası.....	79
Görsel 3.84: Aden ve Göz Sembolü	79
Görsel 3.85: Kurban Sahnesi	79
Görsel 3.86: Ayin Sahnesinde Horus'un Gözü	79
Görsel 3.87: Aden'in Gözleri.....	79
Görsel 3.88: Horus'un Özelliği	79
Görsel 3.89 - 3.90: Horus İle İlgili Sahne.....	80
Görsel 3.91: Göbekli Tepe Alan	81

KISALTMALAR

TRT	: Türk Radyo Televizyonu
TV	: Televizyon
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
OTT	: Over The Top
IP TV	: İnternet Protokollü Televizyon
VOD	: Video On Demand
SVOD	: Subscription Video On Demand
AVOD	: Audio And Video On Demand
TVOD	: Television And Video On Demand
TL	: Türk Lirası
HBO	: Home Box Office
NBC	: National Broadcasting Company
TDK	: Türk Dil Kurumu
A.g.e.	: Adı geçen eser
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
s.a.v	: Sallallahu aleyhi ve sellem
Çev.	: Çeviren
t.y.	: Tarihi olmayan eser

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Günümüzde televizyon dizi ve programlarına alternatif olarak kullanılan ve ülkemizde de çokça üye olunan dijital platformlar mevcuttur. Bu dijital platformlar yabancı yapımların yanında yerli dizi, film ve programları da bünyesinde barındırmaktadır. Seyirciye sunulan içeriklerde verilmek istenen mesajlar, farklı anlamlarda ve amaçlarda kullanılabilen görsel ve sözel sembollerle iletilmektedir. Çalışmamızın temelini oluşturan dinî semboller de bunlara dâhildir. Tezimizde, yerli dizilerdeki Pagan geleneklerine ait sembollerin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda Netflix dijital platformu içerisinde bulunan “Atiye” ve “Hakan: Muhafız” dizileri seçilmiştir. Belirtilen dizilerin yayımlanmış tüm bölümleri izlenerek Paganizm ile bağlantılı veya doğrudan Paganizm kökenli olan görsel ve sözel semboller analiz edilecektir. Sonuç olarak Paganizm’e ait sembollerin yerli dizilerde nasıl kullanıldığı, seyirciye aktarılma şekli ve hangi anlamları taşıdığı yorumlanacaktır.

Semboller günümüzde reklamcılık, haberleşme, sosyal medya, sinema vb. birçok alanda karşımıza çıkmaktadır ve her sembolün farklı işlevleri bulunmaktadır. Bazı semboller insanlara rehberlik etme, yol gösterme maksadıyla kullanılırken bazı semboller de aktarılacak istenen bir mesajı insan zihnine yerleştirme amacıyla kullanılmaktadır. Dinî semboller mevzu bahis iki durumda da konumuza dâhil olmaktadır, çünkü ait oldukları dine inanan ve inanmayan insanlar için birtakım mesajlar içermekte ve dinsel öğretileri yansıtmaktadır. İletilen mesajlar psikolojik ve sosyolojik açılardan da insanları etki altında bırakabilmektedir. Bu etki günümüzde dijital ortamlarda yayımlanan dizi ve filmler aracılığıyla daha hızlı bir şekilde oluşturulmakta ve yaygınlaştırılmaktadır.

Paganizm, insanlığın ilk zamanlarından beri var olduğu düşünülen bir inanç sistemidir. Onda doğaya ait birçok unsur kutsal sayılmakta ve tapınma nesnesi olmaktadır. Örneğin, Güneş, Ay, yıldızlar, bazı bitkiler ve hayvanlar Pagan ayinlerinde önemli bir yere sahiptir. Bu inanç sisteminde tek Tanrı anlayışı bulunmamaktadır. İnsanların

doğayı kutsal sayması ve onunla ruhsal bir bağ kurması anlayışı hâkimdir. Bu anlayış çerçevesinde birçok sembolik ritüel gerçekleştirilmektedir. Bunlardan bazıları Güneş'in ve Ay'ın hareketlerine göre düzenlenmekte ve kişinin ruhsal bağlantı kurduğu, kutsal saydığı hayvanlarla birlikte gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda doğada var olan geometrik şekiller ve elementler de Paganlar tarafından dinî anlamlar taşımaktadır. Paganizm'in pratiğe dönüştürülmesinde bölgelere ve ülkelere göre farklılıklar olsa da bu noktalar teorik olarak ortak sayılmaktadır. Her ögesinin sembolik anlamlar barındırdığı bu inancın günümüzde de inananları mevcuttur.

Çalışmamızın sembolleri temel almasının nedeni, sembollerin insanların psikolojisini, ahlaki yapısını ve davranışlarını etkileme potansiyeline sahip olmasıdır. Örneğin televizyonda yayımlanan bazı dizilerde kullanılan semboller, seyirci için anlamlı olabilecek şekilde aktarılmış olduğundan yaygınlık kazanmış ve bununla birlikte insanların günlük yaşantısında sıkça kullandığı giyim, aksesuar gibi ürünlere de yansıtılmıştır. Buradan hareketle bir sembolün insanın hayatını ve toplumun kültürünü ne derecede etkileyebileceği hususu önem arz etmektedir.

Sembollerle ilgili yapılan araştırmalar neticesinde tezimizin konusu dinî semboller üzerine yoğunlaşmıştır. Dinde kutsal kabul edilen, anlatılmak istenen, dikkat edilmesi beklenen unsurların çoğunlukla semboller aracılığıyla iletilmesi sebebiyle çalışmamız bu yöne evrilmiştir. Televizyon ve dijital platformlarda sunulan içeriklerde sözel ve görsel sembollerin kullanımının artması nedeniyle dinî sembollerin bu yapılar aracılığıyla incelenmesi hedeflenmiştir. Bu anlamda Türkiye'de yayına giren ilk dijital platform Netflix seçilmiştir. Netflix platformunda ilk yerli dizi olarak yayınlanan "Hakan: Muhafız" dizisi ve ardından ikinci yerli dizi olarak "Atiye" dizisi üzerinden dinî sembollerin incelenmesi amaçlanmıştır. Özellikle bu iki diziyi ele almamızın sebebi Netflix'te yayınlanan ilk yerli diziler olmaları ve onlarda Paganizm ile bağlantılı olan sembollerin yer almasıdır.

1.1. Tezin Problemi

Araştırmamız için yapılan literatür taramasında, dinler tarihi alanında Pagan geleneğiyle ilgili çalışmaların hem dinî semboller hem de televizyon veya dijital platformdaki diziler kapsamında incelenmediği düşünülmektedir. Bu nedenle tezimizin konusu ve temel soruları bu iki problem çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Televizyon ve dijital platformlarda bulunan içerikler insanların ilgisini çekmektedir.

Dolayısıyla kimi zaman izlenme rekorları kıran veyahut beğenilme oranı yüksek olan diziler ve filmler de mevcuttur. Beğenilen içeriklere ait ögeler ise günlük yaşantımızda sosyal medya, giyim, takı ve aksesuar gibi sektörlerde karşımıza çıkmaktadır. Fakat toplumda ekonomik anlamda da belli bir katkısı olan bu uygulamaların ardındaki düşünce irdelenmemektedir. Dijital platformlardaki dizilerin içeriğinde geçen ve sembolik olarak hayatımıza katılan görsellerin, sözlerin ve düşüncelerin ifade edilme şekli bu açıdan anlaşılmaya değer görülmektedir. Çalışmamız bu sorundan hareketle dijital platformlarda kullanılan sembollerin öneminden ve etkisinden bahsetmektedir. Bunun yanı sıra söz konusu içeriklerde Paganizm geleneğine ait ifadelerin yer aldığı düşünülmekte, o nedenle Paganizm kökenli inançlardan, Pagan sembollerinin kullanıldığı alanlara da değinilmektedir. “Atiye” ve “Hakan: Muhafız” dizilerinde geçen sözel ve görsel ifadelerin de Pagan geleneğiyle ilgisi ve bağlantısı tespit edilecektir.

1.2. Tezin Amacı

Günümüzde hayatın muhtelif alanlarında kullanılan semboller, özellikle görsel sanat ürünlerinde karşımıza çıkmakta ve insanları etkilemektedir. Dolayısıyla farklı amaçlarla kullanılan ve bu amaçlar doğrultusunda seyirciye sunulan sembollerin içerdiği anlamlar önem arz etmektedir.

Çalışmamız, “dijital platforma bağlı olan yerli dizilerde dinî sembol olarak Paganizm’e ait unsurlar nasıl ve ne şekilde yansıtılmaktadır?” sorusuna cevap aramaktadır. Buradan hareketle tezimizin amacı Netflix ortamında yayına giren iki yerli dizide Paganizm ile bağlantılı sembolleri irdelemek, görsel ve sözel sembolleri analiz etmek ve bunlarla birlikte incelenen sembollerin kurguda yer aldıkları şekilleriyle ifade ettiği anlamlar ile Paganizm geleneğinde taşıdığı esas anlamları karşılaştırmaktır.

1.3. Tezin Önemi

Tezimizin konusu öncelikle Türk kültüründeki sembollerden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Sonrasında Dinler Tarihi alanı ile bağlantılı olan dinî semboller ile ilgili araştırmalar yapılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda (Yardımcı, 2018; Yılmaz, 2021; Atasagun, 1996; Koca, 2004; Şehribanoğulları, 2019; Cengiz, 2019; Tokmak, 2020; Kavi, 2021; Keserci, 2021) dinî sembolleri geniş çaplı konu edinen ve Netflix platformunda yayınlanan dizilerle bağlantılı çalışmalar ön plana çıkmıştır. Dinî

sembollerin, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam dinleri bakımından veya sosyo-kültürel açıdan ele alındığı görülmüştür. Netflix ortamında yayınlanan diziler de aynı şekilde dinî semboller çerçevesinde değerlendirilmemiş, dizilerle ilgili iletişim, sanat, turizm gibi farklı disiplinlerden araştırmacıların çalışmalarına rastlanmıştır. Bununla birlikte dinî semboller arasında Paganizm geleneği ile ilgili sembol analizine rastlanmamıştır. Bu nedenle araştırmamızın özgün değeri, akademik alanda çalışmalara çok yer verilmeyen dinî semboller konusunun Paganizm geleneğiyle birlikte harmanlanarak belirtilen içeriklerle birlikte incelenmesidir. Yapılan çalışmalarda Paganizm ile ilgili semboller dijital platformlarda irdelenmemiştir. Amacımız bu yöndeki akademik boşluğu doldurmaktır.

1.4. Tezin Sınırlılıkları

Günlük hayatta karşılaştığımız pek çok sembol bulunmaktadır. Bu semboller kendi aralarında farklı kategorilere ayrılmakta ve kendi içinde farklı anlamlar barındırmaktadır. Çalışmamızda ise sadece dinî sembolizm bağlamında bir inceleme mevcuttur. Bu noktada mevcut diğer sembol gruplarını detaylı bir şekilde inceleyememek araştırmamızın sınırlı olduğu ilk konulardan biridir. İkinci olarak dinî sembolizm içerisinde birçok inanca ait semboller bulunup kullanılıyorken konumuzu sınırlandırmak adına tek bir inancın sembolizmini irdelemek durumundayız. Ayrıca televizyon ve internet ortamında yaygın bir şekilde ulaşılan dizi, film içerikli platformlar arasında sadece Netflix'e bağlı olan "Atiye" ve "Hakan: Muhafız" isimli dizileri ele almak konumuzun sınırlılıklarından biridir. Tezimizde sadece bu iki dizinin incelenmesi ve dizilerde geçen Paganizm veya dinî sembollerin haricindeki simgelerin konu olarak işlenemeyecek olması araştırmamızın sınırlılığı olarak kabul edilmektedir.

1.5. Tezin Varsayımları

Tez konusuyla alakalı yaptığımız araştırmalar sonucunda televizyonda yayınlanan program ve dizilerde dinî, kültürel vb. birçok sembolün kullanıldığı görülmüştür. Bu durumun dijital platform olan Netflix'in içeriklerinde yer aldığı ve ülkemizde yayımladığı dizilerde de olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle araştırmamız, Netflix'in Türkiye'de yayımlanan "Hakan: Muhafız" ve "Atiye" dizilerinde Paganizm geleneğiyle bağlantılı sembollerin kullanıldığı fikri üzerine yoğunlaşmaktadır. Söz konusu diziler Netflix'in Türkiye'de yayına giren ilk iki dizisi olduğundan önem arz ettiği düşünülmektedir.

1.6. Araştırmanın Modeli

Tezimizin konusu semboller üzerine inşa edildiğinden sözel ve görsel analizin yapılabilmesi için içerik analiz yöntemi tercih edilmiştir. Aynı zamanda “doküman inceleme”, “eleştirel söylem analizi”, “göstergebilimsel analiz” yöntemlerinin kullanılması hedeflenerek çalışmanın tamamlanması amaçlanmıştır. Konuyla ilgili tezlerin ve makalelerin incelenmesinin yanı sıra sembollerle ve mitolojilerle ilgili kitaplar, videolar ve akademik standartlara uygun internet kaynakları incelenmiştir. Araştırmamızın örneklemini bu iki Netflix dizisi oluşturduğundan söz konusu diziler izlenmiş ve saklanması için kaydedilmiştir. İçerik analizi yöntemini tercih etmemizin sebebi elde edilen verilerin betimsel analizini gerçekleştirebilmektir. Kaynağımızı oluşturan Netflix dizilerinde geçen mekânlar, gösterilen semboller, kullanılan metin ve söylemler içerik analizi yöntemiyle yorumlanabilmektedir.

1.7. Evren ve Örneklem

Çalışmamızın ana teması dijital platformlarda yayınlanan Türk yapımı dizilerde Paganizm sembolleri ile ilgili olduğundan Paganizm sembollerini barındıran tüm Türk yapımı diziler çalışmanın evrenini oluşturmakta; Netflix platformunda yayımlanan; “Hakan: Muhafız” ve “Atiye” dizileri çalışmanın örneklemini meydana getirmektedir.

1.8. Veri Toplama Araçları

Göstergebilimsel Analiz Yöntemi: Göstergebilimsel analiz belirli bir alanda anlamlı olabilecek kodları bir araya getirerek oluşan verileri yorumlamaktır (Kalelioğlu, 2021: 189). Tiyatro, resim, sinema, edebiyat ve yazılı bazı kaynaklar göstergebilimsel analiz yöntemiyle yorumlanabilir. Yapılan yorumlar kişinin yaşantısı ve düşünce dünyasına göre farklılıklar gösterebilir. Batı’da “semiotics” olarak bilinen göstergebilim, ülkemizde 1965 yılında yapılan bir doktora çalışmasıyla gündeme gelmiştir (A.g.e. 198.) Günümüzde birçok iletinin yazılı, sözlü veya görsel göstergelerle aktarıldığını varsayarsak bu yöntemin önemli bir yere sahip olduğu anlaşılacaktır (A.g.e. 198).

Tezimizde göstergebilimsel yöntem kullanılırken hem tablolar hem de içerik bakımından incelenen dizilerden sahneler eklenip yorumlanmıştır. Böylelikle Paganizm sembollerinin yansımaları daha net bir biçimde ortaya koyularak analiz edilmiştir.

Söylem Analizi: Söylem analizi, günlük hayatta insanların dili kullanım biçimi üzerinden eleştirel olarak anlam çıkarmak veya yorumlamak amacıyla kullanılmaktadır (Çelik & Ekşi, 2013: 104). Dilin yapısı, dilin anlam katmanları söz konusu yöntemin temel yapısını oluşturmaktadır. Buradan hareketle tezimizde tartışılacak olan iki dizinin içerisinde geçen diyaloglar ve metinler söylem analizi yöntemleriyle irdelenmiştir.

Alan Taraması: Sembolizm ve Paganizm üzerine alandaki tezler, makaleler, kitaplar taranmış aynı zamanda sinema ve televizyon ile ilgili akademik kaynaklar incelenerek dizilerle ilgili bağlantılar oluşturulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL PLATFORMLARIN PAGANİZM SEMBOLLERİYLE İLİŞKİSİ

2.1. Televizyondan Dijital Platformlara Geçiş

Teknolojinin geçmişten günümüze kadar gelişmesiyle birlikte yaşam alanımızın büyük bir çoğunluğu dijitalleştirilmiştir. Özellikle alışveriş, sağlık, eğlence vb. gibi sektörler dijitalleşen ortamlardan sayılmaktadır. Eğlence sektörüne bağlı olan televizyonlar da günümüzde internet aracılığıyla farklı özelliklerle donatılarak hayatımızda yerini almaktadır.

Televizyonlar gelişen ve değişen teknolojilerle birlikte yeni özellikler edinmiştir. Televizyona kazandırılan yeni özelliklerle birlikte televizyona dair yeni adlandırmalar da yapılmıştır. “İnternet Televizyonu”, “Dijital Televizyon”, “Dijital Platformlar” vb. gibi adlandırmalar günümüz teknolojisi ile geliştirilen televizyonlar için kullanılmıştır. Konumuz gereği öncelikle televizyonun özelliklerini ele almak sonrasında ise televizyonun dijital platforma dönüşünü irdelemek ikisi arasındaki farkın daha net anlaşılmasını sağlayacaktır. Çünkü televizyon, söz konusu dijital platformların temelini oluşturmaktadır.

Televizyon Fransızcadan dilimize yansıyan ve Türk Dil Kurumunun açıklamasına göre vericiden iletilen dalgaların görsel ve işitsel olarak elde edilmesini sağlayan bir iletişim aracıdır (“Televizyon”, [04.02.2024]). Tarihsel açıdan bakıldığında televizyonun ortaya çıkmasını sağlayan bazı teknolojik gelişmeler mevcuttur. 1800’lü yıllarda başlayan bu gelişmelerden bazıları elektriğin bulunması, matbaanın kullanılması, telgrafın yayılması şeklindedir. Yine bu dönemde fotoğrafçılığın ve hareketli resimlerin yayılması da televizyonun temelini oluşturulmada önemli bir etkindir (Williams, 2003: 15-16). 1900’lü yılların başlarında iletişimin hızını arttıran radyo ortaya çıkmış ardından Loige Barid’in çalışmalarıyla mekanik televizyon elde edilmiştir. 1923 yılında ise Vladimir Zvorykin tüplü televizyon sistemini geliştirmiştir

(Aktaş, 2021: 50). 1930 yılında Westinghouse ve Fansworth tarafından televizyonun sistemi genişletilmiş, yıl 1936 olduğunda da Londra’da ilk televizyon yayını gerçekleştirilmiştir (Süllü, 2018: 129). Türkiye’de ise televizyon ile ilk yayın denemesi 1952 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi’nde başlamış, 31 Ocak 1968’den itibaren Ankara’da düzenli olarak devam ettirilmiştir (“TRT Tarihçemiz”, [04.02.2024]).

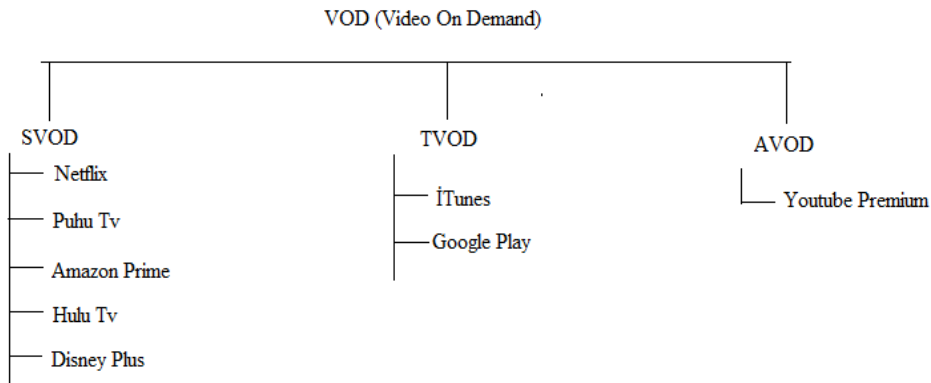
Dünyada haberleşmenin ve iletişimin hızlı bir şekilde yayılmasını sağlayan televizyon için ilk zamanlar kablolu sistemle bağlantı sağlanmıştır. Ardından uydular ile yeni kanallar oluşturulmuş böylelikle televizyon içerisinde kanallar aracılığıyla bir çeşitlilik meydana getirilmiştir. İlk olarak TRT’nin (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu) açılmasının ardından Show TV, Star TV, ATV, Kanal D vb. gibi özel kanallar da yayın hayatına başlamıştır. Oluşturulan bu çeşitlilik, televizyonun barındırdığı özellikleri de beraberinde getirmiştir. Televizyonda kullanıcının ilgisini çekmek amacıyla birden fazla içerik bulunmaktadır. Bu içerikler; haber, eğlence programları, diziler, müzikler, belgeseller, spor ve yarışmalar şeklinde sıralanabilir. Kullanıcı bu içeriklerden istediğini seçmekte özgürdür fakat zaman ve mekân bakımından belirli bir kısıtlama ile karşı karşıya kalmaktadır. Televizyonda sunulan içeriklerin belirli bir saati bulunmakta ve kullanıcı belirtilen aralıkta içeriği izleyemezse amacını gerçekleştirememektedir. Aynı zamanda televizyonda izlenen herhangi bir program reklam sebebiyle kesintiye uğramaktadır. Yaklaşık 5-10 dakika arasında değişen sürelerle izlenen içerik kısıtlanmaktadır. Bunun yanı sıra televizyondaki kanalları kontrol eden bir mekanizma mevcuttur. 20 Nisan 1994 yılında kurulan RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu), kanallarda sunulan içerikleri ilgili kurallara göre denetlemektedir. Özellikle toplumun dini, ahlaki ve milli değerlerinin korunabilmesi için RTÜK gerekli gördüğünde kanallara cezalar da uygulayabilmektedir.

Bilgisayarın ve internetin bulunmasıyla birlikte televizyon da değişime uğramıştır. İnternetin getirdiği yeniliklerle “etkileşimli televizyon” denilen bir dönüşüm yaşanmıştır. Bahsedilen dönüşüm ile dijital platformların yayın hayatına giriş süreci başlamıştır. İnternet ve bilgisayar aracılığıyla 0-1 şeklinde yapılan kodlamalar sayesinde izleyici televizyona müdahale eder hale getirilmiştir. Dolayısıyla yapay zeka ile izleyicinin içerik konusunda karar vermesini sağlayan, zaman ve mekan yönünden kontrolü izleyiciye bırakan “etkileşimli televizyon” kavramı meydana gelmiştir

(Taşdelen ve Kesim, 2014: 271). Etkileşimli televizyon için deneme çalışmaları ilk olarak, 1900’lü yılların sonunda Avrupa ülkelerinde başlamış ardından dünyadaki diğer ülkelerde de faaliyet göstermiştir (A.g.e.: 272). Televizyonun etkileşimli hale getirilmesinin ardından yeni yayın siteleri de oluşturulmuştur. “Kablo TV”, “Uydu TV”, “Mobil TV”, “OTT”, “IP TV” ve “VOD” olarak isimlendirilen yeni yayın türleri ile birlikte televizyonda dijital platformlara zemin hazırlanmıştır. Bahsedilen dijital sistemler, televizyonunun çoklu ortamlara yansıtılmasına ve izleyicinin isteğe bağlı zamanlarda kullanmasına olanak sağlamıştır.

Dijital Platformlar, etkileşimli televizyonun farklı bir kombinasyonu olarak birden fazla grubun bir araya gelmesine imkân veren ve reklam, müşteri vb. gibi alıcılarla ilerleyen dijital altyapılardır (Srnicsek, 2015: 26). Bu platformlar işlevlerine göre bir gruplamaya dâhil olmaktadır. Örneğin internet altyapısıyla çalışan OTT (Over The Top), IP TV (İnternet Protokollü Televizyon), isteğe bağlı video anlamına gelen VOD (Video On Demand) bahsedilen dijital platformları oluşturmaktadır. Günümüzde en çok kullanılan dijital platformlar VOD teknolojisine bağlıdır. VOD, kendi içerisinde farklı parametlerle çalışan türlere ayrılmaktadır.

Tablo 2.1: Dijital platformların sınıflandırılması

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki tabloya göre VOD teknolojisine bağlı olan SVOD türü, kullanıcıların belirli bir ücret karşılığında abonelik oluşturmasını sağlayarak içeriklerine erişim izni vermektedir (Özmen, 2020: 56). Dünyada en çok kullanılan dijital platformlar SVOD (Abonelik temelli isteğe bağlı video) sistemine bağlıdır. TVOD (Öde izle temelli isteğe bağlı video) ise kullanıcıların abone oluşturmadan kiralama veya satın alma yoluyla tek bir içerik için kullandığı sistemdir (A.g.e.: 57). Kullanıcıların reklam ve ürün yerleştirme ile karşılaştıkları bir diğer VOD türü ise AVOD (Reklam temelli isteğe

bağlı video) sistemidir. AVOD türü yayınlar reklam aracılığıyla gelir elde ettiğinden sunulan içerikler belirli aralıklarla kesintiye uğramaktadır (A.g.e.: 59). Bahsedilen sistemler, dijital platformların dünyada ve ülkemizde gittikçe yayılmasına ve kullanıcıların daha çok tercih etmesine neden olmaktadır.

2.1.1. Dijital Platformların Özellikleri

İnternetin televizyon ile bir arada kullanılmasıyla dijital platformlar televizyonun bulundurduğu özelliklere nazaran daha farklı niteliklere sahip olmaktadır. Bu özelliklerin başında dijital platformda sunulan dizilerin süre bakımından televizyon dizilerine göre daha kısa olması ve reklam içermemesi gelmektedir. Televizyondaki diziler ise neredeyse 2 – 3 saat arasında değişkenlik göstermektedir. Ayrıca dijital platformlarda içerik seçiminin kullanıcıya bırakılması ve kullanıcının istediği vakitte istediği diziyi veya filmi izleyebilmesi önemli bir etkidir. Televizyon izleyicisinin bu şekilde bir imkânı bulunmamaktadır. Dijital platform kullanıcısı bulunduğu mekâna bakmaksızın bilgisayar, tablet, telefon aracılığıyla sunulan yayınlara ulaşır, beğenip beğenmeme durumuna göre gruplandırır hoşuna gidebilecek içeriklerle karşılaşabilmektedir (Karaduman ve Çetinkaya, 2020: 962). Aynı zamanda televizyon dizilerine nazaran dijital platformdaki dizilerde ve filmlerde sansürlü sahneler bulunmaktadır. Dolayısıyla dijital platformlarda sunulan içerikler televizyona kıyasla denetlenmemektedir. Bunun yanı sıra dijital platformlardaki dizilerin tüm bölümlerinin birlikte verilmesiyle izleyiciler, istedikleri bölüme ulaşabilmektedir. Ayrıca dijital platform kullanıcıları televizyonda bulunmayan içeriklere de kolaylıkla ulaşabilmektedir çünkü söz konusu platformlar kendi maddi kaynaklarını kullanarak izleyicilere orijinal seriler sunmaktadır (Ateşalp ve Başlar, 2020: 113). Son olarak yabancı içeriklerin dijital platformlarda orijinal dilde izlenmesi ve altyazı ile desteklenebilmesi de kullanıcılar açısından bir alternatif oluşturmaktadır. Sosyal medya da aynı zamanda dijital platformların izleyicilerle iletişimde çok sık kullanılan bir araçtır. Kullanıcılar dijital platformda yayınlanan içeriklerden haberdar olmak için sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanmaktadır (Karaduman ve Çetinkaya, 2020: 963).

2.1.2. Dünyada ve Türkiye’de Kullanılan Dijital Platformlar

Dijital platformlar, yabancı ülkelerin girişimleriyle birlikte ortaya çıkmış ve yayılmaya başlamıştır. Amerika ve Avrupa’da gittikçe popüler hale geldikten sonra satış

stratejileriyle beraber diğer ülkelerde de yaygınlık göstermiştir. Öyle ki yabancı menşeli platformların kullanım olanakları televizyona karşı daha çok tercih edildiğinden yerel yapım olan dijital platformların da ortaya çıkış süreci başlamıştır. Böylelikle sadece küresel değil yerel olarak da dijital platformlar oluşturulmuş ve kullanıcılar için seçenekler arttırılmıştır. Dünya çapında popüler hale gelen ve farklı özelliklerle donatılan bu platformlar; Netflix, Amazon Prime, Disney Plus, Hulu Tv ve Youtube Premium olarak sıralanabilmektedir.

Netflix, kullanıcıların internete bağlı olarak farklı iletişim araçlarıyla kullanabildikleri bir dijital platform hizmetidir. 1997 yılında DVD ile kiralanan veya satın alınan filmleri elde etme yolunun değiştirilmesi, daha kolay elde edilebilir hale gelmesi fikri ile ortaya çıkmıştır. Reed Hasting ve Marc Randolph, Kaliforniya’da bu fikri faaliyete geçirerek abonelik hizmetiyle Netflix’i meydana getirmiştir. Oluşturdukları sistemde ödeme karşılığı elde edilen farklı türde içerikler bulunmakta ve izleyicinin istediği kadar bu içerikler kullanılabilir. İçeriklerde belgesel, film, dizi, eğlence programları ve kullanıcı için satın alınabilen oyunlar bulunmaktadır. İlerleyen zamanlarda kullanıcılarının işini kolaylaştırabilecek şekilde öznel içerik alanı oluşturulmuş ve izleyicinin bireysel profil oluşturabilmesi sağlanmıştır. 2006 yılında 5 milyona ulaşan üye sayısı ile kullanım alanını genişletmiştir (Netflix’in Hikayesi, [07.10.2023]).

Amazon.com, 1995 yılında Washington’da internet üzerinden kitap satışı yapılması amacıyla kurulan bir şirkettir ve Jeff Bezos tarafından farklı değişkenlerle donatıldığı bilinmektedir (Öztaş, 2009: 84-87). Başlarda alışveriş amacıyla kurulan ve hala bu işleme devam eden şirket, “Prime” adı verilen özelliğiyle birlikte video üyelikleri oluşturarak üye sayısını arttırmış ve 2012 yılında Netflix’e rakip olacak şekilde sistemini geliştirmiştir. Başta ABD olmak üzere Almanya, Japonya, İngiltere gibi ülkelerde yaygınlık göstermiş ve 2020 yılında “Amazon Prime Video” adıyla Türkiye’de de faaliyet göstermeye başlamıştır (Özmen, 2020: 64).

Amazon Prime Video sistemi Netflix ile benzer çalışmaktadır. Kullanıcıların aylık 39 TL ile üyelik oluşturması, istenilen zamanda ve mekânda içeriklere ulaşılması, sunulan içeriği durdurma ya da devam ettirme olanağının bulunması hem farklı yapımları hem de orijinal yapımları barındırması ve içeriklerin indirilebilmesi benzer özellikleridir. Kullanıcılar 30 günlük ücretsiz deneme süresini kullanarak kayıt oluşturabilmekte ve istedikleri zaman üyeliklerini iptal etme hakkına sahiptirler. Kullanıcı sayısının 200

milyondan fazla olması ile birlikte Dünya üzerinde popüler olan ikinci dijital platform haline gelmektedir (“Amazon Prime’ın güncel abone sayısı açıklandı”, [07.10.2023]).

Disney Plus, 1923 yılında Amerika’da kurulan Walt Disney Company şirketi altında kurulan Disney Plus, içerisinde orijinal animasyonlar barındıran içeriklere sahip bir platformdur (Ceylan, 2022: 27). 2019 yılında resmi yayın hayatına başladığında 7 dolar üzerinden fiyatlandırılmakta iken günümüzde ise reklamsız 10 dolar karşılığında üyelik oluşturulmaktadır. Disney Plus platformu da Netflix ve Amazon Prime gibi kullanıcılara orijinal içeriklerini sunmakta ve içeriklerin indirilmesine olanak tanımaktadır. 2022 yılında Türkiye’de piyasaya sürülen Disney Plus, içeriklerini zenginleştirmek adına HBO, Marvel, Pixar, Star Wars gibi yapımlarla kullanıcılarına farklı türde yayınlar sunmaktadır (Daniel, 2021: 24).

Hulu Tv, işleyiş merkezi Kaliforniya’da olan ve NBC Universal ile News Corporation ortaklığı ile 2007 yılında kurulmuş bir dijital platformdur (Artero, 2010). Televizyon kanalları ile birlikte reklamlı bir şekilde kendi içeriklerini de barındıran Hulu Tv’nin dağıtımında Yahoo ve MySpace gibi yapımlar kullanılmıştır (Artero, 2010).

Youtube Premium, Steve Chen, Jawed Karim, Chad Hurley isimli kişilerin 2005 yılında ABD’ de kurmuş oldukları Youtube sosyal mecrası, internet aracılığıyla kullanıcıların etkileşimde bulunmasını sağlayan ve içerisinde reklam barındıran bir platformdur (Ceylan, 2022: 25). İlk zamanlarda bizzat kullanıcıların içerik oluşturduğu, sosyal medya aracı olarak kullanılan dijital platform ilerleyen zamanlarda popüler hale gelen Netflix, Amazon Prime vb. yapımlar gibi içerikleri özelleştirme yoluna gitmiştir. Böylelikle “Youtube Premium” adıyla yeni bir düzenleme ile ücretli ve reklamsız şekilde videoların izlendiği, kullanıcıların kendi içeriklerini ücretli olarak yayımlayabildikleri bir alana dönüşmüştür.

Puhu Tv, 2016 yılında Türkiye’de kurulan, Doğuş Medya grubuna ait ücretsiz erişim sağlanan dijital platformdur (Nurdan Akbaba, 2021: 51). Kullanıcının farklı zamanda ve mekânda kolaylıkla girebildiği platform reklam gelirleriyle yürütülmektedir. Yerel olarak medyaya yansıtılmış ve yerel orijinal dizilerle içerikleri genişletilmiştir. Azra Kohen’in kitabından uyarlanan “Fi” dizisi ile platform beğeni kazanmış ve dikkat çekmiştir. Yine Haluk Bilginer’in oynadığı ve Emmy ödülüne layık görüldüğü “Şahsiyet” dizisi de Puhu Tv’de yayımlanmıştır. Türkiye’ye ait olan televizyon dizileri de Puhu Tv’de yer almakta ve kullanıcıya ücretsiz şekilde sunulmaktadır.

Blu Tv, 2016 yılında Türkiye’de kurulan Doğan Medya grubuna ait yerli ve üyelik sistemiyle çalışan bir dijital platformdur (Yüncüoğlu, 2019: 35). Aylık 49.9 TL ile kullanıcıların ulaşabildiği, istedikleri zaman iptal edebildikleri platform, orijinal yapımlarıyla faaliyet göstermektedir. Diğer dijital platformlar gibi izleyicinin tablet, bilgisayar, telefon gibi iletişim araçlarıyla kullanıcının içeriklere ulaşabilmesi ve farklı türlerde programların yayımlanması özelliğine sahiptir. Şimdiye kadar “Masum”, “Bartu Ben”, “İlk ve Son”, “Magarsus”, “Prens” vb. diziler yayımlanmıştır.

Exxen ise yerli olarak piyasaya sürülen, Acun Medya tarafından 2021 yılında Türkiye’de kurulan dijital platformdur. Reklamlı ve reklamsız olarak iki kategoriye ayrılmış üyelik planlaması bulunan bu dijital platformda diğerlerinden farklı olarak spor türüne ait içerik de mevcuttur. Reklamlı olarak sunulan paket aylık 64 TL, reklamsız olan paket ise aylık 89.90 TL’dir. Exxen kendine özgü içeriklerini oluşturarak kullanıcılarına sunmaktadır. Platform içerisinde en çok izlenen yapımların “Konusanlar” Exxen’in önemli yapımlarından görülmektedir. “Gibi”, “Sihirli Annem”, “İşte Bu Benim Masalım” gibi içerikler Exxen’de bulunan orijinal içeriklerdir (www.exxen.com, 2023).

Tabii, 7 Mayıs 2023 tarihinde, TRT (Türk Radyo Televizyonu) tarafından oluşturulan ve kullanıcıların ücretsiz bir şekilde üyelik oluşturarak orijinal içeriklere ulaşabildikleri yerli dijital bir platformdur. Yetişkin ve çocuklara göre her türlü içeriğin bulunduğu platformda şimdilik sadece Türkçe yapımlar olsa da ilerleyen zamanlarda İspanyolca, İngilizce ve Arapça yapımların da olacağı bilgisi verilmektedir. Tabii’de bulunan içerikler Türkiye’de izlenmekle beraber Youtube ve Roku üzerinden farklı ülkelerden de izlenebilmektedir. Kullanıcılar farklı mekânlarda bulunmalarına rağmen tablet, bilgisayar ve telefon aracılığıyla platforma ulaşabilmektedir. Tabii dijital platformu “Modern Doğu Masalları”, “Küçük Dahi İbn-i Sina”, “Üniversdeli” gibi orijinal içerikleri kullanıcılarına sunmaktadır (“tabii - TV Programları Filmleri ve Dizileri”, [08.10.2023]).

Gain, Yerli ve yabancı içeriklerin olduğu bir diğer dijital platformda Gain’dir. 2020 yılında Gain Medya ile oluşturulan platform üyelik sistemiyle çalışmakta ve kullanıcıların tablet, bilgisayar, telefon gibi araçlarıyla ulaşmasına imkân sağlamaktadır. Orijinal film ve dizilerin dışında spor, müzik, haber gibi farklı türde yapımları da kullanıcılarına sunmaktadır (“GAİN | Yeni Nesil İçerik Platformu”, [04.02.2024]).

2.2. Dijital Platform Olarak Netflix

Netflix, dijital platform olarak düşünüldüğünde VOD (Video on Demand) içerisinde SVOD türüne, yani abonelik sistemiyle çalışan dijital sisteme bağlıdır. Üyelik sistemiyle işletilen Netflix'in temel paket fiyatı 99,99 TL, Standart plan fiyatı 149,99 TL, özel plan fiyatı ise 199,99 TL olmaktadır.

1997 yılında DVD kiralama - satma ve bundan gelir elde etme amacıyla Reed Hastings ve Marc Randolph tarafından oluşturulmuştur. 1998 yılında internet üzerinden alışveriş imkânı sağlayan Netflix, 1999 yılında abonelik sistemiyle çalışmaya devam etmiştir (Erdoğan, 2021: 81). 2016 yılında ise oluşturduğu platform üzerinden çevrimiçi olarak dizi, film, belgesel vb. türlerde kullanıcılarına içeriklerini aktarmaya başlamıştır (Özcan ve Aydın, 2022: 179). ABD dışında dünyanın birçok ülkesine yayılmış olan Netflix, 2023 yılının son verilerine göre dünya çapında 247,2 milyona ulaşan aboneliğe sahip olmuştur (Webtekno, [14.10.2023]).

Netflix, üyelerinin dijital platform içerisinde içeriklere kolay ulaşmasına ve üyelerinin zevklerine önem vermektedir. Bu nedenle kullanım açısından bilgisayar, telefon, tablet, akıllı televizyon araçlarıyla kullanıcılarına hızlı ve kolay erişilebilir bir imkân sunmaktadır. Kullanıcılar izledikten sonra beğenmiş oldukları içerikleri belirtilen seçeneklerle düzenleyebilmektedir. Aynı zamanda izleme listesi oluşturarak farklı zamanlarda izleyebilecekleri içerikleri biriktirme olanağına sahiptirler. Bunun yanında izlenen diziler bekletilmeksizin tüm sezon şeklinde yayımlanmaktadır. Diziyi devam ettirme, durdurma, ileriye ve geriye alma, farklı dillerde orijinal izleme, altyazılı izleme, dublajlı izleme seçenekleriyle birlikte platform devamlılığını sağlamaktadır. Netflix, farklı ülkelerin yapımlarını satın alarak belirli bir süre dâhilinde platformunda yer vermektedir. Bu durum hem dünyadaki birçok farklı ülkeden izleyiciyi Netflix'e yönlendirme ve üyelik kazandırma anlamında etkili olmakta hem de Netflix'in içerik bakımından alanını genişletmektedir. Kullanıcılar kendileri için oluşturulan özel pencereler sayesinde bireysel zevklerine uygun yapımları tercih edebilmekte ve kişisel bir izleme portföyü oluşturabilmektedir. Çocuklar için ise özel bir pencere ayrılmakta ve içerikler yaş kriteri, konu, oyuncu kadrosu gibi bilgilerle sınıflandırılmaktadır. Böylelikle izleyici belirtilen başlıklara göre yapımları tercih edebilir hale gelmektedir.

Karaduman ve Çetinkaya Netflix'e dair yaptıkları araştırmada izleyicilerin görüşlerine ve yorumlarına yer vermiştir. Buna göre kullanıcıların Netflix'i tercih etme sebepleri;

kaliteli içeriğe sahip olması, sansür uygulanmaması, içeriğe dair seçimin kullanıcıya bırakılması, belirli bir zaman kısıtlaması olmaması ve en önemlisi reklamsız izlenebilmesi olarak sıralanmaktadır (Karaduman ve Çetinkaya, 2020: 962). Ayrıca kullanıcılar, Netflix içeriklerine dair haberleri sosyal medya ve sponsorlu reklamlarda rastladıklarını dile getirmişlerdir (Karaduman ve Çetinkaya, 2020: 963).

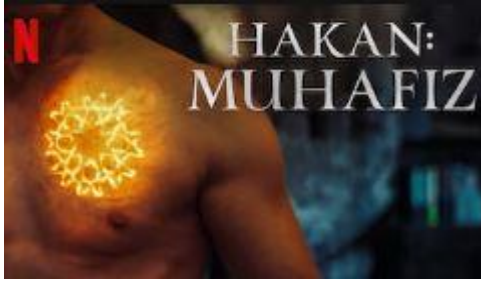
Netflix dizi ve film olarak içeriklerini abonelik sistemiyle oluşturduğunda satış ve tanıtım amaçlı 3 aylık ücretsiz deneme seçeneği sunmuştur. İlerleyen yıllarda ise bu ücretsiz deneme süresi 1 aya indirilmiştir. Günümüzde ise ücretsiz deneme seçeneği bulunmamakta fakat üyelik paketi satın alındıktan sonra sonraki ay yenilenmemesi için abonelik iptal seçeneği bulunmaktadır.

2.2.1. Netflix'te Yayınlanan Türk Yapımı Diziler

Netflix platformu çevrimiçi olarak dizi, film, belgesel tarzı orijinal içerikleri ilk olarak 2013 yılında yayınlamaya başlamıştır. İlk orijinal Netflix yapımı üç Emmy ödülü alan “House of Cards”adlı dizisi olmakla birlikte “Orange is the New Black”, “Lilyhammer”, “Hemlock Grove”, “Arrested Development” adlı dizilerde Netflix’in diğer orijinal yapımları arasında yerini almaktadır (Akbaba, 2021: 49).

Netflix Kaliforniya’da ortaya çıkmış olsa da yıllar içerisinde alanını neredeyse tüm ülkelere kadar genişletmiştir. ABD, Hollanda, Polonya, Meksika, Güney Kore, Norveç, Danimarka, Yunanistan gibi birçok ülkede Netflix hizmet vermektedir. Bahsedilen ülkelerin içerisinde Türkiye de bulunmakta ve Netflix ile iş birliği yapmaktadır. Netflix ile ülkemizin ilk orijinal iş birliği 2018-2020 yıllarında yayınlanan Hakan: Muhafız (The Protector) adlı dizi olmuştur. İkinci olarak 2019-2021 yıllarında Atiye (The Gift) Netflix’te yayımlanmıştır. Yine 2020 yılında sunulan Rise of Empires: Ottoman isimli belgesel yapımı izleyiciye sunulmuştur. Bu üç yapımın ortak özelliği, Türkiye’de turizm olarak ön plana çıkan şehirlerde geçmesi ve tarihsel açıdan önemli bulguların yer aldığı mekânlar olduğu düşünülmektedir. Çünkü Netflix farklı ülkelerle birlikte orijinal yapımlar oluşturduğunda genellikle satışının ve reklamının kolay bir şekilde yayılması için bu taktiği kullanmaktadır. Böylelikle kullanıcıların dikkatini çekebilmekte ve dijital platformu için merak uyandırmaktadır. Netflix Türkiye zaman içerisinde platformuna farklı türde yapımlar da dâhil etmiştir. Aşk 101 (Love 101) gençlik ve okul konulu olarak geçmekte bunun yanında Bir

Başkadır, 50 Metrekare drama türünde ve Pera Palas'ta Gece Yarısı tarihi drama türünde yayınlanan dizilerdir.

Görsel 2.1: Hakan: Muhafız Netflix Afışı

Görsel 2.2: Atiye Netflix Afışı

Kaynak: <https://www.netflix.com/> [07.10.2023]

Kaynak: <https://www.netflix.com/> [07.10.2023]

Görsel 2.3: Rise Of Empires Ottoman

Görsel 2.4: Aşk 101 Netflix Afışı

Kaynak: <https://www.netflix.com/> [07.10.2023]

Kaynak: <https://www.netflix.com/> [07.10.2023]

2.3. Sembol Kavramı

2.3.1. Sembolün Tanımı

Fransızca “Symbole” olarak ifade edilen sembol kavramı Türkçede “simge” anlamında kullanılmaktadır (“sembol nedir?”, [04.02.2024]). Sembol, sosyoloji, tarih, din, felsefe, psikoloji, arkeoloji ve antropoloji, resim, sinema vb. birçok alanda kullanılagelen bir kavramdır. Bu nedenle her alanda sembol kavramıyla ilgili farklı tanımlamalar mevcuttur. Örneğin psikoloji alanında Carl Gustav Jung sembolle ilgili “Simge ya da sembol dediğimiz, gündelik yaşamımızdan bilip tanıdığımız ama alışlagelen, açık anlamına ek olarak özgün bağlantılar da sunan, bir terim, bir ad hatta bir resimdir.” şeklinde bir tanımlama yapmıştır (Jung, 2009: 20). Felsefe alanında sembol, bir düşüncenin veya nesnenin yerini belirlemeye çalışan, herhangi bir şeyi

ifade etmeye yarayan ortak anlam ve soyutlama olarak ifade edilmektedir (Cevizci, 1999: 765). M. Hadi Tezokur'a göre sembol, duyu organlarıyla algılananlardan yola çıkılarak görünmeyen ardındaki düşünceyi ortaya çıkarmaktadır (Tezokur, 2020: 754). Mircea Eliade ise "Simge gerçeğin, diğer tüm bilgi araçlarına meydan okuyan bazı yanlarını açığa çıkarmaktadır." cümlesiyle sembolün gerçeğe ulaşabilmek için bilinmeyen özellikleri de ortaya çıkardığını ifade etmiştir (Eliade, 1992: XIX). Erich Fromm'a göre sembol, fikirlerimizi ve iç dünyamızı yansıtmamıza yarayan birtakım anlamlardır (Çetin, 2009: 96).

Bahsettiğimiz tanımlamalardan yola çıkarak sembolün bir düşünceyi, duyguyu ifade etmek için anlamlar bütünü oluşturduğunu ve bilinenin ötesinde bilinmeyi temsil ettiğini söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra işaret kavramıyla birlikte kullanılan sembol, içerdiği anlamlar bakımından işareten ayrılmaktadır. İşaret kavramı var olan bir durumu ifade etmekte iken sembol var olanının arkasındaki anlamı da temsil etme olanağına sahiptir. Dolayısıyla işaret, sembol gibi saklanan, gizlenen bir fikri temsil etmemekte sadece açıkça gözlenen bir durumu göstermektedir. Örneğin bir kitapta verilen sayfa numaraları, metnin hangi kısmında olduğunuzu ifade etmek için verilmektedir. Fakat aynı sayılar herhangi bir fikri temsilen de kullanılabilir. Bu durumda kitap için kullanılan sayılar bir işaret manasını taşımaktayken, farklı amaçlar için belirtilen sayılar sembol manasını ifade etmektedir. Böylelikle işaret ve sembol arasındaki fark daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

2.3.2. Sembollerin Önemi ve İşlevleri

Semboller günümüzde birçok alanda kullanılmakta ve karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki tekstil, reklam, aksesuar, sanat, sosyal medya, televizyon vb. gibi alanlar sembollerin yaygın olarak kullanıldığı yerlerden sayılabilmektedir. Dolayısıyla günlük yaşantımızın hemen hemen her alanında sembollere rastlamak mümkündür. Sembollerin içerisinde barındırdığı anlama göre insanlar farklı düzeylerde etkilenebilmekte ve sembolleri hayatlarına yansıtmaktadırlar. Örneğin sosyal medyada kullanılagelen bir sembol günlük yaşantıya kolay bir şekilde aktarılabilen ve yaygınlaşmaktadır. Bu durum hayatımıza entegre olan sembollerin ne anlama geldiği ne amaçla kullanıldığı ve toplumda nasıl karşılandığı hususunda önemli görülmektedir. Çünkü bir duyguyu, düşünceyi farklı yollarla ifade etmenin yolu olan semboller, insanları bilhassa toplumları da etkileme potansiyeline sahiptir. Örneğin Hıristiyanlar Hz. İsa döneminde balık sembolünü kullanarak iletişimde bulunmuşlar

ve kendilerini bu sembol ile ifade etmişlerdir. Yine Ying ve Yang sembolü felsefi ve dini bir düşünceyi ifade etmekteyken aynı sembol giyim, aksesuar alanlarında da kullanılmıştır. Aynı zamanda televizyon dizileri için oluşturulan sembollerde bulunmakta ve bu semboller ticaret faaliyetiyle birlikte özellikle genç kitleye hitap edebilecek şekilde yaygınlaşmakta ve kullanılmaktadır. Bu nedenle günlük yaşantıda karşımıza çıkan sembollerin ifade ettiği anlamların, kullanan kişilerce bilinmesi, amaçlarına göre kullanılması ve bu konuda insanların bilinçlendirilmesi önemlidir.

Sembollerin içerdiği özelliklere bakacak olursak iki unsurdan söz etmemiz gerekecektir. Annemarie Schimmel'e göre bu iki unsur sembolleştirilen nesne ve bu nesne ardındaki gerçekliktir (Schimmel, 1954: 68). Dolayısıyla sembolün sahip olduğu bu durum onu var olan nesnenin ardındaki hakikate yönlendirmektedir. Bu nedenle semboller sadece görsellik amacıyla değil aynı zamanda kutsal kabul edilen inançlar ve ritüellerde de bulunmakta, kimi zaman siyasi bir düşünceyi belirtmek maksadıyla da kullanılmaktadır. Fakat Hayreddin Kızıl'a göre semboller her ne kadar hakikatin perdesini aralıyor olsa da hiçbir zaman gerçeği tam anlamıyla yansıtamayacaktır, çünkü dinî olarak kullanılan bir sembol, insan bilinci tarafından kesin bir şekilde çözülemeyecek bir niteliğe sahiptir (Kızıl, 2018: 1311). Bu anlamda sembollerin ve sembollerini yorumlamanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır.

Semboller ortaya çıktığı mekândan, zamandan, kültürden etkilenebilmektedir. Dolayısıyla sembol sadece görsel veya sözel bir imgeleme sahip olmamakta aynı zamanda bir kültür taşıyıcısı görevi de üstlenmektedir. Toplumda belirli bir kültürün yayılması, tanınması ve kültürün devamının sağlanması konusunda semboller önem arz etmektedir (A.g.e.: 1322). Örneğin Güney Doğu Anadolu bölgesinde Şahmeran efsanesi olarak insan başlı bir yılan figürü olduğu bilinmektedir. Şahmeran efsanesi ortaya çıktığı coğrafi özellik bakımından Güney Doğu Anadolu'yu tanıtan, turizm geliri sağlayan ve bölge insanına maddi anlamda katkılar sunan bir yapıya dönüştürülmüştür. Nitekim dilden dile anlatılan efsane görsel olarak bir sembole dönüştürülmüş ardından belli bir bölgenin kültür tanıtımına aracılık yapmış ve bölge insanına maddi-manevi katkı sunan bir yapıya evrilmiştir.

Schimmel'e göre bir sembol, insanlarda farklı duygular hissettirme, toplumları bir amaç doğrultusunda birlik olmaya teşvik etme potansiyeline sahiptir (Schimmel, 1954: 67). Buna örnek olarak ülkelerin bayraklarını sunmaktadır. Bayrağın üzerindeki renk ve şekiller o ülke için bağımsızlık, özgürlük, savaş, cesaret gibi anlamları temsil

edebilmektedir (A.g.e.: 67). Aynı şekilde siyasi, dinî veya ezoterik bir düşünceyi ifade etme amacıyla kullanılan bir sembol, kişiye aktarılması gereken düşünceyi hatırlatabilmekte ve kişiyi harekete geçirebilmektedir.

2.3.3. Sembol Çeşitleri ve Dini Sembolizm

Semboller amaçlarına ve kullanım yerlerine göre farklı çeşitlere ayrılabilir. Fakat ortak kabul edilen belirli bir ayırım olmamakta, sembollerle ilgili çalışma yapan uzmanların düşüncelerine göre farklı çeşitlerden söz edilmektedir. Örneğin Erich Fromm'a göre semboller, geleneksel, rastlantısal ve evrensel olmak üzere üç grupta incelenmektedir (Fromm, 1992: 25). Buna göre geleneksel semboller genellikle nesnelere eşleştirilmesinden meydana gelmekte, rastlantısal semboller ise herhangi bir sebep ve bağlantı olmaksızın oluşmakta ve evrensel semboller de diğer iki gruba nazaran belirli bir bağlantı ve ilişkiyle birlikte meydana gelen sembollerden sayılmaktadır (A.g.e.: 25-29).

Gustav Mensching ise sembolleri dört çeşitte incelemektedir. Ona göre hemen hemen her millette var olan ve seslerden oluşan lisan sembolleri bulunmakta bunun yanında hakikati temsil etmek amacıyla ayinler ve ibadetlerle ilgili merasim sembolleri kullanılmaktadır (Schimmel, 1954: 68). Mensching aynı zamanda insanların bizzat görmüş oldukları nesnelere tabii semboller grubunda irdelemekte ve insanların kendi oluşturdukları sembolleri ise sanat sembolleri olarak adlandırmaktadır (A.g.e.: 68).

Prof. Dr. Galip Atasagun, “şeffaf” ve “şeffaf olmayan” semboller şeklinde bir ayırım yapmaktadır. Bu ayırma göre şeffaf semboller başka nesnelere ve ifadelerle daha açık, net bir şekilde algılanabilmekte fakat şeffaf olmayan semboller yerine farklı bir sembol yerleşmemekte ve anlatılmak istenilen ifadeyi dolduramamaktadır (Atasagun, 1997: 373). Bunların dışında Galip Atasagun makalesinde kalıp semboller, geleneksel semboller ve temel semboller başlıkları altında gruplandırılan sembollerden de bahsetmektedir (A.g.e.: 373-374).

Görüldüğü üzere sembol çeşitleri anlatım biçimlerine göre farklılık göstermektedir. Bu bağlamda “sembolizm” kavramı önem arz etmektedir. Çünkü sembolizm, sembole ve ardındaki düşünceye bağlı kalıp, doğrudan veya dolaylı olarak benzetmelerde bulunarak yapılan bir aktarımdır (Cevizci, 1999: 765). Bu sebeple sanatta ve edebiyatta çokça kullanılmış ve sembolizm akımı ortaya çıkmıştır. Özellikle 19.yy’da yaygın olan realizm, pozitivism akımına karşı olarak gelişen sembolizm, kişinin şahsi

fikir ve düşüncelerini bir şekil veya anlam grubuyla ifade etmesine imkân sağlamıştır (A.g.e.: 765). Atasağun, sembolizmi mücerret ve sosyolojik sembolizm olarak ikiye ayırmıştır. Ona göre mücerret sembolizm görünen, duyulan veya hissedilen bir yapıdadır, sosyolojik sembol ise duygulara ve düşüncelere hitap eden manevi özelliktedir (Atasagun, 1997: 382-383). Dolayısıyla dini ayinler, törenler ve ibadetler yani dinî semboller sosyolojik sembollere dâhil edilmektedir.

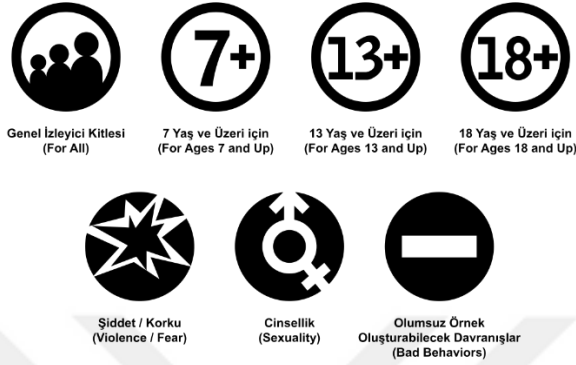
Din ile ilgili özellikler içeren bir davranış, düşünce, duygu veyahut söz, dinî sembol olarak kabul edilebilir ve yorumlanabilir. Çünkü din, kutsal olanın ifade edilmesi için insanın hayatına farklı şekillerde tezahür eder. Bu bir ibadet veya dua şeklinde gerçekleşebilir. Dolayısıyla din için yapılan eylemler sembolik bir anlam taşımış olur. O nedenle dinî olan sembolik durumları araştıran ilime “dinî sembolizm” denilmektedir. Örneğin Hristiyan inancında haç, Hz. İsa’nın çarmıha gerilmesini, Yahudilikte ise 7 kollu şamdan Dünyanın Tanrı tarafından 7 günde yaratıldığını sembolize etmektedir.

Dinî sembolizm dinde kutsal olanı, dile getirilemeyeni ifade etmek için ortaya çıkmıştır (Tokat, 2009: 89). Nitekim ifade edilemeyeni ifade etmek, kişinin tecrübesine ve imgelemesine bağlı olarak değişmektedir (Çınar, 2006: 330). Aliye Çınar dinî sembolün bir özelliği olarak onun tek bir sebebe indirgenemeyeceğini, bilinçten ve bilinçdışından bağımsız olmadığını belirtmiştir (A.g.e.: 331). Aynı zamanda dinî bir sembolün kişide bütünleyici ve kapsayıcı olması hasebiyle yapıcı hem de taassup ve ye’s gibi durumlardan ötürü yıkıcı etkiye neden olabileceğinden de bahsetmiştir (A.g.e.: 334). Zülküf Kara ise dini sembollerin işlev olarak başka bir sembolün yerine kullanılmayacağını bu özelliğinden ötürü dinî sembollerin diğer sembollerden farklı olduğunu ifade etmiştir (Kara, 2011: 808). Ona göre dinî sembolizm, kişinin yaşantısını değil, bunun dışındaki alemi keşfetmesi için bir araç görevini üstlenmiştir (A.g.e.: 808).

2.3.4. Televizyon ve Dijital Platformlarda Sembollerin Kullanımı

Semboller sözlü ve görsel olmak üzere hayatımızın her alanına dâhildir. Özellikle televizyon veya günümüzde yaygın olarak kullanılan dijital platformlarda sembollere çokça yer verilmektedir. Kullanılan bu sembollerden bazıları izleyiciyi uyarma ve bilgilendirme amacıyla kullanılmaktadır. Örneğin çocuklara göre olan içerikler için belirli bir yaş sınırı bulunmakta ve aşağıdaki görsellerle ifade edilmektedir. Yine

içeriğe ait dikkat edilmesi gereken öğelerle ilgili sembolik ifadeler kullanılmaktadır. Bahsedilen görseller RTÜK tarafından “akıllı işaretler” olarak isimlendirilmektedir. Akıllı işaretler medyadaki içeriklerin izleyiciye uygunluğu bakımından sayısal ve görsel olarak sembolize edilerek oluşturulmaktadır.

Görsel 2.5: Akıllı İşaretler

Kaynak: “RtüK | Akıllı İşaretler”, t.y. [04.02.2024]

Yayın hayatına devam eden TRT (Türk Radyo Televizyon Kurumu), Star Tv, Show Tv gibi kanalların sunmuş olduğu yerli dizilerde de sembollere rastlanmaktadır. 28 Mayıs 2019 tarihinde TRT’de yayımlanan “Halka”, 7 Mart 2021 yılında izleyiciye sunulan ve hâlâ devam eden “Teşkilat” adlı dizilerde sembollere yer verilmektedir. Star Tv’de 3 Nisan 2017 yılında yayımlanan “Söz” dizisinde de sembolik görseller mevcuttur. Yine Show Tv’de çıkan “Çukur” adlı dizide de semboller kullanılmaktadır.

Görsel 2.6: Teşkilat Dizisi 80. Bölüm

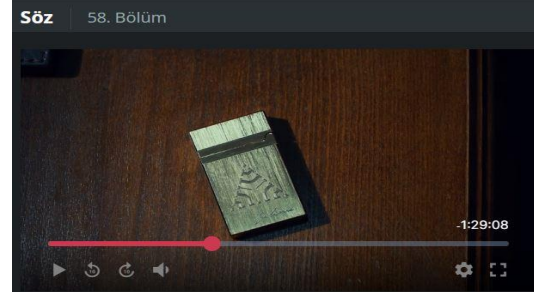
Görsel 2.7: Teşkilat Dizisi 81. Bölüm

Kaynak: Teşkilat, [04.02.2024]

Kaynak: Teşkilat, [04.02.2024]

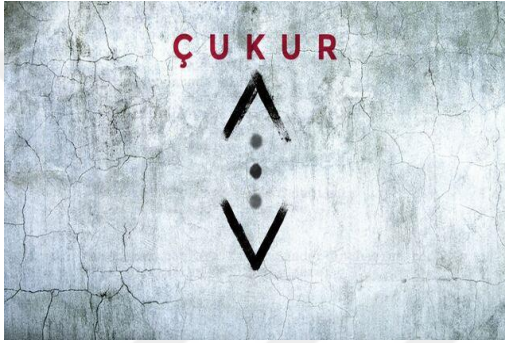
Görsel 2.8: Söz Dizisi 33. Bölüm

Görsel 2.9: Söz Dizisi 58. Bölüm

Kaynak: “Siyon yıldızı”, t.y. [04.02.2024]

Kaynak: Söz Dizi, [28.04.2024]

Görsel 2.10: Çukur Dizi Logosu

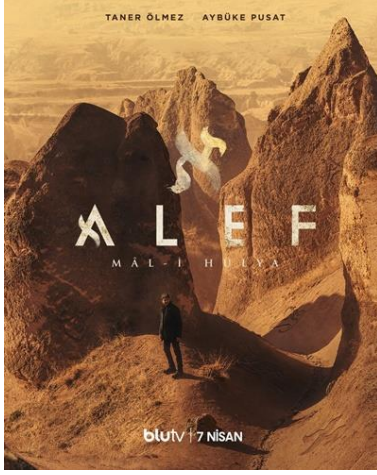

Görsel 2.11: Halka Dizi Afışı

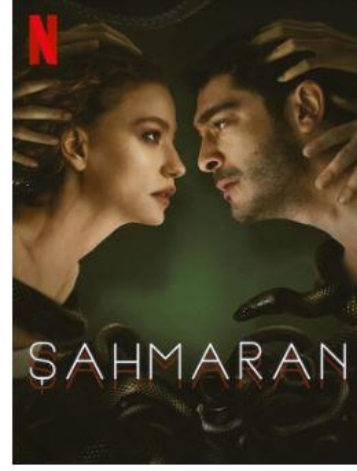
Kaynak: “Milliyet gazetesi”, [04.02.2024]

Kaynak: “X’te Halka Dizisi”, [04.02.2024]

Televizyon dizilerinde kullanılan semboller dijital platformlarda da kullanılır hale gelmiştir. Gerek konu gerekse karakter tanıtımı bakımından kullanılan bu semboller içeriklere dair dikkat çekmiştir. Örneğin Blu Tv’de 7 Nisan 2022 tarihinde yayımlanan “Alef: Mâl-i Hülya” dizisinin afişinde İbrani alfabesinin ilk harfi sembol olarak kullanılmıştır. Netflix’te 3 Mart 2022 yılında yayına giren “Pera Palas’ta Bir Gece Yarısı” adlı dizide anahtar sembolü, 20 Ocak 2023 yılında yayınlanan “Şahmaran” adlı dizide de yılan sembolü afişte kullanılmıştır.

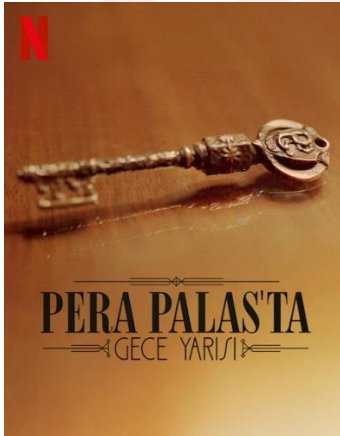
Görsel 2.12: Alef: Mâl-i Hülya

Görsel 2.13: Şahmaran Dizisi

Kaynak: “ALEF: Mâl-i Hülya”, t.y. [04.02.2024]

Kaynak: “Şahmaran | Netflix Resmi Sitesi”, t.y. [04.02.2024]

Görsel 2.14: Pera Palas'ta Bir Gece Yarısı Dizi Afişi

Kaynak: “Pera Palas'ta Gece Yarısı - Netflix”, t.y. [28.04.2024]

2.4. Paganizm

Latince “pagus” ve “paganus” kelimesiyle ifade edilen Paganizm kavramı “köylü” veya “köyde yaşayan” anlamını taşımaktadır (Gündüz, 2005: 9). Roma İmparatorluğu fethettiği bölgelerde Hıristiyanlığı yaymaya başlayınca Paganizm inancı da şehirdeki yaygınlığını kaybedip kırsalda devam ettirilmiştir (Altunay, 2021: 19). Zaman içerisinde Hıristiyanlarla diğer inanç gruplarını ayırt etmek amacıyla Hıristiyan olmayan kişilere “pagan” sözcüğü kullanılır olmuştur (Gündüz, 2005: 9). Sonraki dönemlerde farklı din ve inanç gruplarının ortaya çıkmasıyla Paganizm hakkında farklı tanımlamalar yapılmıştır.

Din bilimleri açısından Paganizm putperest, çok tanrıcılık, animizm ile bağlantılı görülmektedir (A.g.e.: 9). Türk Dil Kurumu'nda da Paganizm ile ilgili "çok tanrıcılık" açıklaması bulunmaktadır ("paganizm", 2023). Türk Diyanet Vakfı internet sitesinde de Paganizm hakkında "putperestlik" ve "çok tanrıcılık" ifadelerine yer verilmektedir ("PUTPERESTLİK", 2023). Uluslararası Pagan Federasyonu internet sitesinde ise Paganizm'de spiritüel bir yaşam tarzı olduğunu, kutsala önem verildiğini ve güncel yaşamla uyumlu görülüp tabiatın kutsallığına ve bilinemezliğine saygı duymanın önemli olduğu vurgulanmaktadır ("Pagan Federation", [04.02.2024]). Bu tanımlamalara karşın Erhan Altunay, Paganizm'in çok tanrıcılık veya putperestlikle ifade edilmesinin yanlış olduğunu vurgulamakta ve bu inancın "spiritüellik" şeklindeki ifadesine katılmadığını belirtmektedir (Altunay, 2021: 20-21). Ona göre Paganizm doğaya kutsallık ve evrensellik atfedip onunla uyumu yakalamaya çalışan ve bu uyumu korumaya çabalayan inanç sistemidir (A.g.e.: 21). Prof. Dr. Cengiz Batuk'un çalışmasına göre kutsallığın sembolizmi olan bazı nesnelere tapınma, animist ve natürist gibi içeriklere sahip çok tanrılı bir inançtır (Batuk, Cengiz, 2023). Aynı zamanda Mısır paganizmi, Kelt-Germen paganizmi, Babil ve Sümer Paganizmi vb. gibi Paganizm türleri mevcuttur. Dolayısıyla Paganizm'den beslenerek onun pratiklerini sistemleştiren inançlar geliştirilmiştir. Bu nedenle çalışmamızda Paganizm ile ilgili yapılan tanımlamalarda yaygın kabul edilen "çok tanrıcılık" ifadesini tercih etmek önemli görülmektedir. Çünkü Paganizm inancı monoteist inançlar tarafından dışlanmakta ve kabul görmemektedir (A.g.e.). Ayrıca Paganizm'e bağlı olarak gelişen inançlarda da birden fazla tanrıya tapınma, animizm ve natüristme bağlı pratikler bulunmaktadır.

2.4.1. Paganizm Geleneğinin Özellikleri

Paganizm, genelde antik çağda yaygın olan bir inanç sistemi olarak bilinmektedir. Yayılım gösterdiği alanlara göre ise farklı geleneklere ayrıldığını söylemek mümkündür. Fakat her ne kadar farklı geleneklere bölünmüş olsa da tüm pagan topluluklarının ortak özellikleri mevcuttur. Bu özellikler farklı coğrafyalarda oluşturulan pagan gruplarının temel inanç esaslarını meydana getirmektedir.

Paganizm geleneğinin ortak özelliklerinden biri doğayı kutsal görmek veya doğaya tapınmak diyebiliriz (Gündüz, 2005: 15). Bunun sebebi kutsal olanın görülen cisimlere yansıtıldığı düşüncesi ve Tanrı ile iletişim kurmanın bir yolu olarak görülmesidir. Bununla birlikte, çevresel koşullara göre doğada kutsal sayılan varlıklar çeşitlilik arz

etmekte, dağlık veya sulak alanlara göre kutsal varlıklar değişkenlik göstermektedir (A.g.e.: 16). Erhan Altunay, Paganizmde ne çıkan bu özelliği Panteizmden ayırmakta, bu düşüncenin kökeninin doğanın içerisinde tanrıya ait bir cevher olduğu fikrinden geldiğini belirtmektedir (Altunay, 2021: 26).

Pagan geleneklerinin çoğunda ön planda olan başka bir özellik ise tanrısal bağlama önem vermektir. Bu bağlam eril veya dişil olarak karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin eski Mısır Paganizminde güneş tanrısı eril bir figür iken Yunan mitolojisindeki ay tanrısı dişildir (Gündüz, 2005: 18). Paganizmde kutsal sayılan bu varlıklara tapınmak için sembolik nesnelere kullanılmakta ve ritüeller uygulanmaktadır. Uygulanan ritüellerde ruhlara tapınma, kurban etme ve büyü vb. gibi davranışlar mevcuttur. Bu uygulamalarla birlikte bazı hayvanların derisinin, bitkilerin, kutsal görülen taşların, putların ve insan kanının da kullanıldığı bilinmektedir (A.g.e.: 20).

Ataların ruhlarını kutsal sayma veya onların ruhlarına tapınma adeti de paganizmde ne çıkan özelliklerden biri olarak görülmektedir. Buna göre özel günlerde veya ailevi merasimlere ataların ruhları da dâhil olmakta ve bulunulan ortamı ataların korudukları düşünülmektedir (Küçüköner, 2016: 444). Ataların ruhlarına ulaşmak veyahut tanrıyla, kutsal olanla iletişim kurabilmek için büyü başvurulan yollardan biri olarak görülmektedir (Frew & Battal, 2013: 299). Herhangi bir peygamberin veya liderin olmadığı bu inançta kişinin sorularına cevap bulması veya yönlendirilmesi hususunda büyücüler aracılık etmektedir (A.g.e.: 299).

2.4.2. Mezopotamya Paganizmi

Mezopotamya, geçmişten günümüze değin birçok medeniyete kucak açan, Orta Doğu'da Dicle ve Fırat nehirleri arasında bulunan bir bölgedir. Dolayısıyla bulunduğu konum gereği farklı kltr ve inançların odak noktası halindedir. Ülkemizin Güneydoğu Anadolu bölgesini de içerisinde barındıran bölge, Sümer, Babil, Asur gibi uygarlıkların çıkış noktasıdır. Antik ağda Mezopotamya'da etkin olan bu uygarlıklarda yaygın olan inançlar konumuz gereği önemli görülmektedir. Çünkü bahsedilen uygarlıklarda Pagan inancıyla alakalı bulgular mevcuttur. Konumuz gereği bu başlıkta Sümer Paganizmi, Babil Paganizmi ve Asur Paganizmine değinilecektir.

Sümerler Mezopotamya'nın güneyinde yer alan şehirlere yerleşen topluluklardan biridir. Ur, Uruk, Eridu, Lagaş gibi şehirlere yerleşen Sümerler, bulduklarını bölgelerde tarımla ilgilenmişler ve Paganizm inancına bağlı yaşamışlardır (Altunay,

2019: 34-35). Sümer Paganizmine göre tarımın yapıldığı alanlara yakın yerlerde tapınaklar bulunmaktadır. Paganizmde ön plana çıkan evrene ve doğaya kutsallık atfetme geleneğinin de bu uygulama ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir.

Sümer Paganizminin tanrılar panteonunda insani özellikler bulunmakta, tanrı ve tanrıçalar tıpkı insanlar gibi duygular beslemekte, belirli amaçlar uğruna planlar yapmakta ve aktif olarak insanların hayatlarına müdahale etmektedirler (Altuncu, 2014: 120). Aynı zamanda her şehrin ön plana çıkan bir koruyucu tanrısı bulunmakta ve bu tanrılarının gücü zaman zaman pozitif veya negatif olarak değişmektedir (Pollock, 2017: 216). Sümer Panteonunda önem verilen en büyük dört tanrı An, Enlil, Enki ve Ninhursag'tır (Kramer, 2002: 159). Bunların yanı sıra Nanna ve evlatları Utu ile İnanna kutsal sayılan diğer tanrılardır (A.g.e.: 165). Sümer mitolojisine bakıldığında Enki ve İnanna ile ilgili betimlemelerin daha çok yer aldığı bilinmektedir. Mitolojide Enki, bilinmeyi adlandırıp bildiren, bilge, problem çözücü bir portre çizmektedir (Samuel N. Kramer, 2000: 9). Yeryüzünü yönetme gücüne sahip olsa da işlerini kurnazlıkla ve tahmin edilemeyecek şekillerde halletmesi onun diğer özellikleridir (A.g.e.: 15). İnanna ise Venüs gezegenini simgelemekte, doğurganlığın ve bereketin temsilcisi olarak kabul edilmektedir (Altunay, 2019: 86-88).

Çok tanrılı inanca sahip olan Sümerliler, tapınaklarda tanrılar için ikramlarda bulunmuş, ibadet etmek amacıyla belirli vakitlerde sunumlar hazırlayarak ayinlerini gerçekleştirmişlerdir (A.g.e.: 53). Her biri farklı tanrıya adanmış olan tapınaklar ziggurat formunda tepelere inşa edilmiştir (Kramer, 2002: 183). Tapınaklarda hastalıklara, dertlere ve üzüntülere karşı tanrılarına kurban sunmuşlar ve rahiplerle birlikte dua etmişlerdir (Akrep, 2017: 463). Günlük beş defa yapılan ritüeller olmak üzere haftalık ve aylık olarak tapınaklarda törenler hazırlanmıştır (Altunay, 2019: 50).

Büyü yapma ve cinlerle bağlantı kurmak Sümer paganizminde yer alan başka bir özelliktir. Kramer, Sümerlerin büyüü hastalıkların tedavisinde ya da negatif unsurları defetmekte kullandıklarını ifade etmektedir (Samuel N. Kramer, 2000: 218). Günümüzde ulaşılan tabletlerde büyü ile ilgili yazıtlara bakıldığında sürekli kullanılan "Oğlum, sen (her şeyi) bilirsin. Bilmediğini ben sana nasıl katabilirim? Bütün bildiğim senin bildiklerindir." şeklinde bir giriş cümlesi öne çıkmaktadır (A.g.e.: 222). Cinler ise hastalıkların ve uğursuzlukların sebebi olarak görülmekte, kurtuluş amacıyla Sümerli büyücülere başvurulmaktadır (A.g.e.: 234-235).

Sümerlerden sonra Mezopotamya paganizminin bir diğer örneği Babillerdir. Daha önce Sümer şehrine bağlı olduğu düşünülen Babil şehri kelime olarak “Tanrının kapısı” anlamına gelmektedir (“Bâbil”, t.y. [27.02.2024]). Sümer ve Bâbil şehri eski Mezopotamya’da sınır olan iki şehirdir. Bu nedenle dinî, sosyal, ekonomik anlamda benzer şehirler olarak görülmektedir. Fakat kaynaklara göre bu iki şehrin Akadlar tarafından ele geçirildiği ve tahrip edildiği bilinmektedir (Oates, 2015: 29). Kürşat Demirci, bölgede Akadların hâkim olmasıyla birlikte otorite ve dinî yapı konusunda değişikliklerin meydana geldiğini aktarmaktadır (Demirci, 2019: 25).

Akadların hâkimiyeti sonrası Bâbiller, tanrı – tanrıça ve tapınak ritüellerinde değişikliğe uğramışlardır. Bazı tanrı isimleri Sümerler ile aynı kalmış bazıları ise isim değişikliği yaşamış ve kutsal görülen yeni tanrı (lar) oluşturulmuştur. Örneğin Sümerlerde tanrı kabul edilen An, Enlil, Ninhursag Bâbillerde de aynı isimle kutsal görülmüştür. Bunun yanı sıra doğum, bereket tanrısı İnanna Babillerde “İştâr” ismiyle ve Akad kaynaklarına göre savaşçı özelliklere sahip bir tanrıça olarak görülmüştür (Kağnici, 2020: 41). Yine yeryüzünün hâkimi kabul edilen Enki “Ea” ismiyle ön plana çıkmıştır (Demirci, 2019: 26-28). Bâbil kralı Hammurabi ise şehrin yönetimine geçtiğinde otoritesini kurmak ve sağlamlaştırmak adına baş tanrı kabul edilen “Marduk” isimli tanrıyı kutsal saymış ve Bâbil şehrinde din değişikliğinin yolunu açmıştır (Pekşen, 2017: 104). Hammurabi kendisini Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcisi ilan etmiş ve hem dinî hem de siyasi gücü tek elde toplamıştır (A.g.e.: 104). Çünkü tanrı Marduk Babil şehrinin resmi tanrısı sayılmış ve krala nezaketsizlikte bulunanların dine karşı da aynı tavrı gösterdiği kabul edilmiştir (A.g.e.: 105). Marduk, yaratılıştaki etkin olan, bilgilerin sahibi ve Bâbil şehrinin koruyucusu olarak kutsal sayılmıştır (Demirci, 2019: 33).

Babil paganizminde ayin ve ritüellerde tanrılara kurban sunulması yaygınlık göstermiştir. Babiller tanrılarına olan şükranlarını göstermek ya da kötü ruhlardan korunmak için kurban ettikleri hayvanların etlerini ve hazırladıkları içecekleri tapınakta bulunan sunaklara yerleştirmişlerdir. Sunulan kurban parçaları belirli bir süre sunakta bekletilmiş ardından tapınak görevlilerine dağıtılmıştır (Jursa, 2017: 107-108). Kurbanla yapılan ayinlerin yanında tanrılara bira ve şarap ikram edilmiş, ortamın kutsiyetini sağlamak adına tütsüler kullanılmıştır (A.g.e.: 108).

Büyü yapmak ve büyücülükle uğraşmak Babil paganizminde de yer almıştır. Babiller tanrılar tarafından cezalandırılan kişilerin hasta olduğunu ve bu nedenle büyülere

başvurulması gerektiğini düşünmüşlerdir. Dolayısıyla tedavi amacıyla büyüü kullanmışlar ve büyü üzerine ehil olan rahipler seçmişlerdir (A.g.e: 123). Yapılan büyülerde öncelikle hasta olan kişinin durumundan bahsedilmiş, ardından tanrılardan yardım istenmiş sonrasında ise gece veya gündüz durumuna göre bulunulan ortam tütsülenerek gerekli olan sözcükler söylenmiştir (A.g.e.: 124). Büyüler yapılırken kutsal görülen bazı taşlar da kullanılmıştır. Mircea Eliade Babillerin yaptığı büyülerde “lacivert taşı” denilen bazı kaynaklarda “lapis lazuli” taşı olarak bilinen mavi renkli bir taşın kullanıldığını ve önemli görüldüğünü belirtmiştir (Eliade, 2002: 43).

Paganizme özel genel hususlarda yer almasa da Mezopotamya paganizminde kehanetlerin yaygın olduğu bilinmektedir. Babil paganizminde falcılık veya “bilicilik” olarak uygulanmaktadır. Kaynaklar, Babillilerin önemli olaylar hakkında karar alabilmek ya da bir konunun olumlu-olumsuz sonuçlarını öğrenebilmek için fal baktıklarını aktarmaktadır (Jursa, 2017: 128). Buna göre kişinin sorularına net cevap alabilmesi için kurban edilmesi gereken bir hayvan seçilir ve hayvanın organlarının durumuna göre cevaplar belirlenirdi (A.g.e: 130).

Mezopotamya’da Babillilerden sonra iktidarı ele geçiren ve hüküm süren devlet Asurlar olmuştur. Asurlar, Mezopotamya’nın kuzeyine yerleşen, Sümerlerden ayrılıp dağılmış beyliklerden oluşturulan bir devlettir (Narçın, 2013: 83). Buldukları yerleşim yeri açısından zaman zaman diğer devletlerin istilasına uğramış fakat değişen krallarla birlikte günümüz Suriye, Irak bölgelerine kadar yayılım göstermişlerdir (A.g.e.: 85). Asur devleti Orta Doğu’ya hâkim konumuna gelmeden önce Babilli yöneticiler tarafından yönetilmiş ve sonrasında meydana gelen siyasi boşluktan faydalanarak Babillere bağlı bölgeleri ele geçirmişlerdir (A.g.e.: 15). Bu nedenle köken olarak Sümerlerle bağlantılı olduklarından ve Babil devletinin etkisiyle, Asurlarda hâkim olan din yapısı bu iki medeniyetten kopamamıştır (Sever, 2008: 52).

Asurlar, Babillerden sonra yayılım gösterdikleri yerlerde Babil ve Sümer paganizmini devam ettirmişlerdir. Asur devleti Babiller döneminde öne çıkan “Marduk” yerine “Asur” ya da “Aşşur” olarak isimlendirdikleri tanrıya tapınmışlardır (Narçın, 2013: 81). Tanrı Asur devleti ismiyle anılmış böylece ulusal tanrı olarak kabul görmüş ve kentteki en büyük tapınaklar “Asur” adına yapılmıştır (A.g.e.: 82). Öyle ki Asur kralları iktidarını resmileştirmek için Tanrı Asur’u kullanmış ve sembolize etmişlerdir (Demirci, 2019: 34).

Asurların inançlarında Mezopotamya paganizminde öne çıkan tanrılar da yer almıştır. Bereket tanrısı kabul edilen İştar (İnanna), Ay tanrısı Sin, Güneş tanrısı Samaş ve büyülerden sorumlu tanrı Ea Asurlarca kutsal kabul edilmiştir (Horunlu, 2017: 81). En büyük tanrı olarak bilinen Asur ise savaşçılık ve askeri yetenekleriyle öne çıkmıştır (A.g.e.: 81).

Mezopotamya paganizminde bahsettiğimiz tanrılara tapınma şekli, tapınak şekli, ayinler ve ritüeller, büyücülük gibi uygulamalar Asur paganizminde de aynı şekilde devam etmiştir fakat birkaç noktada farklılıklar da olmuştur. Asurlar, Sümerlerden farklı olarak tanrılarının heykellerini mevsimlere göre giydirmişler ve tapınakta tanrılarının yanında aslan, yıldız gibi sembolleri bulundurmışlardır (Demirci, 2019: 59-60). Tapınaklarda kendilerini adayın rahibeler de Asurlarda mevcuttu. Asurlara göre bu rahibeler hem büyücülük yapma hem de cin çıkarma işlemlerinde görevli sayılmıştır (A.g.e.: 95).

2.4.3. Antik Mısır Paganizmi

Paganizm ile ilgili en geniş bilgileri Mısır Paganizminde bulduğumuzu söyleyebiliriz. Mısır uygarlığının tarihsel açıdan çok eski dönemlere dayandırılması, Paganizmi sistematik bir şekilde uygulamaları ve inançlarından kalan tarihi eserlerin günümüzde ortaya çıkmaya devam etmesi bu düşüncemizi güçlendirmiştir. Antik Mısır'dan bahseden çoğu kaynak bu uygarlığın dinî yapısına dikkat çekmiştir. Öyle ki eski Mısır'da kralların yönetici seçilmesinden tapınak ayinlerine, halk arasında yapılan sınıflandırmalardan ahiret inancına kadar birçok hususta Mısır paganizmi etkili olmuştur. Dolayısıyla Mezopotamya'ya yakınlığı ve etkilediği medeniyetler sebebiyle Antik mısır paganizmi çalışmamız açısından önemli görülmüştür.

Antik dönemde Mısır'ın bulunduğu coğrafi konumdan söz edersek bölgede etkin olan ve değişen yönetim faaliyetlerini, dinî yaşantıyı daha iyi anlamlandırabiliriz. Mısır bilimci Sophie Desplancques Mısır şehrini, Yukarı Mısır, Orta Mısır ve Aşağı Mısır olarak üç bölgeye ayırmıştır fakat antik dönemdeki Mısırlılara göre aşağı ve yukarı mısır olarak ayrıldığını da belirtmiştir (Desplancques, 2019: 11). Kuzey yönü Akdeniz'e bakan Güneyi ise Afrika'ya bağlanan Mısır kenti, Nil nehri gibi büyük bir su kaynağına sahip olduğundan dolayı tarım üzerinden geçim kaynağı yürütmüştür. Nil nehri, Mısır paganizmi açısından da çok önemli görülmüştür çünkü Nil nehrinin

kimi zaman taşması veya kurumasını eski Mısırlılar bereket veya felaket şeklinde yorumlamışlardır.

Mısır kentinin yönetimi ve dinî yapısı çoğu zaman paralel bir şekilde yürütülmüştür. Öyle ki Mısır halkının yöneticisi sayılan krallar, tanrılar tarafından seçilen ve tanrının dünyadaki konumunu temsil eden bir özelliğe sahip olmuştur. Kral tanrılardan aldığı yetkilerle kendisini şehrin yasalarının, dinî kurallarının en üst mercisi olarak görmüş ve varlığını tanrılarının soyuna atfetmiştir (Brooksbank, 2022: 12). Bu özellikten dolayı Mısır'ı yöneten kişilere kral yerine "Firavun" denildiği de olmuştur. "Firavun" kelimesi Mısır'da bulunan hiyerogliflerde tanrı ile anılmış ve tanrı Horus'un temsilcisi kabul edilmiştir (Desplancques, 2019: 27). Mısır paganizmine göre tanrılar firavuna hediye mahiyetinde ülkesine yetebilecek ürünler vermiş bunun karşılığında ise firavunlar tanrılar için tapınak yapmak ve ayinlere katılmakla görevlendirilmişlerdir (A.g.e.: 29). Tanrılarının temsilcisi olan firavunluk makâmı saltanat şeklinde babadan oğula geçmiş fakat ailede erkek evladının bulunmaması durumunda yönetimin kadınlara da geçtiği olmuştur (A.g.e.: 29). Bunun yanı sıra bahsettiğimiz diğer pagan gelenekler gibi Mısır'da da Teb, Heliopolis, Memfis gibi bazı şehirler tanrılarının korudukları veya tanrılarının kutsal görüldükleri şehirler olarak ön plana çıkmıştır (Kurhan, 1993: 3). Firavunların kutsal gördükleri tanrıya göre bu şehirlere bazen bakımlar yapılmış bazen ise unutulmuştur.

Mısır paganizminin tanrı panteonu çeşitlilik göstermektedir. Öyle ki kutsal sayılan tanrılarının bir kısmı aynı özelliğe sahip olduğundan bunları diğer tanrılardan ayırtmak için kaynaklarda gruplandırma yapıldığı görülmüştür. Örneğin eski Mısırlıların önem verdiği tanrı Ra, Aton, Amon ve Ptah aynı özelliklere sahip olduklarından yaratıcı tanrı kategorisinde değerlendirilmişlerdir. Tanrısal görevleri olan firavunlar kutsal gördükleri bu tanrılarla kendi isimlerini yan yana kullanmışlardır. Eski mısır kraliyet ailesine bakıldığında Tutankhamon, Amonhotep, Rahotep, Mineptah isimli firavunlar buna örnek olarak belirtilmiştir (Çiftçi, 2010: 18). Osiris, İsis, Horus, Seth ve Thoth ise diğer büyük tanrılar olarak kabul görmüş ve yaygın bir şekilde inanılmıştır. Tanrı Aton, daha evren yaratılmadan bir okyanus halindeyken oluşan küçük bir tepelikten kendini meydana getirmiştir (Altunay, 2019: 239). Yaratıcı özelliğine sahip Aton (Atum), rahipler tarafından Mısır'da bulunan Heliopolis şehrinin baş tanrısı kabul edilmiştir. Güneş tanrısı olarak da bilinen Aton, yine rahiplerin ön plana çıkardığı ve yaratıcı özelliğine sahip tanrı Ra (Rê) ile aynı

görülmüştür. Bu nedenle ilerleyen zamanlarda Aton-Ra (Atum-Rê) ismiyle tapınılmıştır. İnanışa göre Ra, kendisinden Şu ve Tefnut çiftini çıkartmış bu çiftten ise Geb ve Nut meydana gelmiştir (Kurhan, 1993: 7). Geb ve Nut'tan Osiris, İsis, Seth ve Neftis doğmuştur. Mitolojiye göre bu dört tanrı dünyada doğmuş ve ölümlülere sayılmıştır (Şimşir, 2018: 50). Bahsedilen tanrılar arasında Ra, tüm ilahların en büyüğü ve en eskisi olarak kabul edilmiştir (Çiftçi, 2023: 243). Çünkü Ra, Mısır paganizmine göre yaşayanlar ve ölenler için sabah, akşam olmak üzere günde iki defa yolculuk yapıp her gün tehlike atlattır (Kurhan, 1994: 14). Bu görevlerin yanında Ra dünyayı ve içindekileri yaratmış, yaratma anında Sia (tasavvur), Hu (ifade) ve Heka (kelam) kullanmıştır (A.g.e.: 5). Yarattığı bu evrenin düzenini ise kanatlı, kuş başlı olarak simgelenen kızı Ma'at ile birlikte gerçekleştirmiştir (A.g.e.: 7). Ra ise Mısır tapınaklarında şahin yüzlü, bir kayığın üzerinde, başında Güneş diski elinde ise Ankh (yaşam) sembolüyle tasvir edilmiştir (Wilkinson, 2021: 139).

Antik Mısır'da tanrıları incelediğimizde bazı tanrı isimlerinin firavun ve rahip sınıfı tarafından ön plana çıktığı bilinmektedir. Yönetime geçen firavun hangi tanrıya inanıyorsa o tanrı adına bir şehir seçip, tapınaklar yaptırabiliyordu ya da rahipler firavuna karşı hizmet ettikleri tanrıyı ön plana çıkarmak için çalışmalar yapabiliyorlardı (Kurhan, 1994: 267). Örneğin Ptah isimli tanrının da kutsallaştırılması bu şekilde gerçekleşmiştir. Ptah, özellik açısından Ra, Amon, Aton ile bir tutulmuştur. Mısır'daki rahip sınıfı özellikle Ra için bahsettiğimiz yaratma işlevlerini Ptah'a atfetmiştir (A.g.e: 268). Yine Firavun tarafından da önemsenen Ptah kraliyet tanrısı olarak ilan edilmiş ve onun adına Memfis şehri seçilip tapınaklar yaptırılmıştır (A.g.e.: 270). Yaratıcılık vasfı dışında Ptah ile ilgili diğer özelliklere bakıldığında insanları ödüllendirme veya cezalandırma, ölen kişiyi rahatlatma gibi işlevlere de sahip olduğu belirtilmiştir (A.g.e.: 271).

Tanrı panteonunda bahsettiğimiz diğer büyük Mısır tanrılarına gelecek olursak Osiris, İsis, Seth ve Horus ile ilgili olan mitolojiden bahsetmemiz gerekir. Efsaneye göre, doğduğu yere adaleti ve iyiliği getiren Osiris, tanrıça olan kardeşi İsis ile evlenmiş ve bu evlilikten Horus adında bir evlat dünyaya gelmiştir (Schimmel, 1999: 39). Kardeşini kıskanan Seth ise Osiris'i parçalara bölerek öldürmüş ve kalıntılarını Mısır'ın belli başlı bölgelerine dağıtmıştır (Çiftçi, 2010: 20). İsis, Osiris'in kaybolan parçalarını bulup sihirle birlikte eşini tekrar hayata döndürmüş ve böylelikle Osiris, ölümler diyarının yöneticisi konumuna gelmiştir (Schimmel, 1999: 39). Tanrısal çiftin

oğulları Horus ise babası Osiris'in intikamını almak için Seth ile savaşmış ve bu esnada zarar gören gözünü güçlenmesi için Osiris'e takdim etmiştir (A.g.e.: 39). Horus'un bir gözü Güneş'i diğer gözü Ay'ı temsil etmiştir ki söz konusu Osiris'e verilen ve adaletin simgesi olan "Horus'un gözü" Ay'ı temsil eden solda bulunan gözdür (Altunay, 2019: 257). Horus'un gözü Mısır tapınaklarının duvarlarında tasvir edilmiş ve ölüm ritüellerinde de kullanılmıştır (Dilek, 2021: 25).

Horus'un annesi tanrıça İsis, eşi Osiris'i destekleyen, merhametli, insanlara şifa dağıtan ve büyücülük yeteneklerine sahip özellikleriyle bilinmiştir (Altunay, 2019: 253-254). İsis, bebek Horus ile birlikte sembolize edilmesinin yanında Sirius yıldızıyla da tasvir edilmiştir (A.g.e.: 255). İsis ve Osiris'in kardeşi olan Seth ise Osiris ve Horus ile arasındaki çatışmadan dolayı fırtına veya kötülük tanrısı olarak mitolojide yer almıştır (Şimşir, 2018: 61). Her ne kadar kaosla ilişkilendirilirse de Mısır paganizminde önemli görülmüştür. Seth, çöl tanrısı olarak bilindiğinden yüzü akrep veya diğer çöl hayvanlarıyla sembolize edilmiştir.

Eski Mısırlılar tarafından değerli kılınan bir diğer tanrı ismi Thoth'tur. Thoth, ölümler dünyasının mahkemesinde yazıcı olarak görevlendirilen ve insanların amellerini kayıtlara geçiren bir tanrı olarak görülmüştür (Schimmel, 1999: 253). Bu özelliğinden dolayı Antik Mısır'da kâtiplerin tanrısı seçilmiştir. Thoth zamanı ölçmek, belirlemek, takvimleri oluşturmak noktasında da bilgeliğiyle ünlenmiş ve kayıtlarda ibis başlı bir adam şeklinde sembolize edilmiştir (Altunay, 2019: 263-264). Thoth ölümler diyarında tanrı Anubis'in yardımcısı konumunda tasvir edilmiştir. Mısır paganizmine göre Tanrı Anubis ölen kişiyi karşılarken terazinin bir tarafına kuş tüyü diğer tarafına ise ölenin ruhunu koyup yargılama görevini üstlenmiştir (Şimşir, 2018: 62). Antik Mısır döneminde tapınılan diğer isimler ise Neftis, Sekhmet, Hapi, Bastet, Sobek olarak sıralanmıştır.

Mısır paganizminde tapınak ve tapınakta yapılan ayinlerin önemli olduğu bilinmektedir. Antik dönemde tapınaklar güneşin doğuşunu ve batışını temsilen doğu-batı yönüne uzanacak şekilde inşa edilmiştir (Gezmez, 2019: 64). Firavunlar tanrının hizmetkârı olarak tapınakları donatmış ve yapılan ayinlerin liderliğini üstlenmiş, halk ise hem bireysel hem de toplu olarak ayinlere katılım sağlamaya özen göstermiştir (Valbelle, 1992: 105). Tapınaklarda bir dua odası, tanrıya ait bir heykel ya da mezar yeri gibi kısımlar bulunmuştur. Burada rahipler ayinleri gerçekleştirirken Mısır halkı katılım göstermiş, kurban ve bira sunumu yapılmıştır (A.g.e.: 108). Tapınaklarda erkek

rahiplerin görevlendirilmesi dışında kadın hizmetkârların olması da dikkat çekmiştir. Şöyle ki tapınaklardaki “Wabet” isimli görevli kadınlar, tanrıça rolüne girip heykellere içki hazırlanması ve müzik yapılması konusunda hareket etmişlerdir (Sipahioğlu, 2020: 276). “Hemet” adındaki görevli kadınlar, tanrılara ait sembolize edilen heykellere sunum hazırlamakla, “Djerty” görevlileri ise bazı tanrıların kılığına girip sembolize ederek ölümlerin arkasından ağıt yakmakla görevlendirilmişlerdir (A.g.e.: 277-279). Yine ölümlere uygulanan ağız açma ritüelini gerçekleştiren “Sem”, firavunların katılacağı ayinlerde onu övüp çığlıklar atan “Meret” görevlileri tapınaklarda bulunan diğer kadın rahibelere verilmiş isimlerdir (A.g.e.: 280-281). Bahsettiğimiz rahibeleri kendilerini tanrı Amon’un eşi olarak tasvir eden firavun eşleri yönetmiştir (Adıyeke, 2019: 136).

Mısır tapınakları iki ayrı amaç için düzenlemiştir. Bunlardan birincisi her şehirde kutsal görülen belli başlı tanrıları anmak ve onları kutsamak için yapılan tapınaklardır ikincisi ise tanrıların yeryüzündeki temsilcisi olan kralların anılması ve öte dünyada rahat yaşamaları için yapılan tapınaklardır (Çiftçi, 2010: 66). Yapılan mabetlerde görevliler, tanrıyı sembolize eden heykelin önüne gelip heykeli temizlemekte, öküz ve kümes hayvanlarının etlerinden oluşan sunağı hazırlamakta, kutsal sıvıları etrafa yaymakta, dualar etmekte ve tapınak için yapılan bağışları taşımaktaydılar (Valbelle, 1992: 24). Ölen krallar için yapılan törenlerde çok farklı olmamakta sadece tanrı heykeli yerine kralın heykelinin konulduğu bilinmektedir. Tapınaklarda özellikle Osiris adına düzenlenen törenler de bulunmakta ve önemli görülmektedir. Mısır’ın Abidos şehrinde kurulan birçok tapınakta Osiris’i anma, onun hayatını ve ölümünü sahnelendirme uygulamaları yapıldığı bilinmektedir (Halman, 1994: 37). Osiris, ölümleri ve ölümler diyarını temsil ettiğinden Antik Mısır Paganizmine ait kutsal kabul edilen yazılı kaynaklarda Osiris’in adı geçmektedir. Eski Mısır’da uygulanan cenaze törenlerinde de Osiris’i taklit etme veyahut onunla ilgili miti canlandırma durumu olmuştur (Kurhan, 1993: 711).

Mısırlılar ölümden sonra kendilerini bekleyen bir mahkeme ardından yeniden dirileceklerine inanıyorlardı. Ölüm sonrası ahiret yaşantısına geçmek ve bunun yanında bedeni olabildiğince korumak adına mumyalama tekniğini geliştirmişlerdi. Mumyalama tekniğini kullanmalarında amaç ölünün bedendeki sıvısını aşamalı olarak azaltarak bedenin görüntüsünü korumak ve böylelikle ölümler diyarına varacak olan ruhun yolculuğunun daha güvenli olmasını sağlama inancıydı (Auroba, 1986: 216).

Mısır inancına göre kişinin ölümü gerçekleştikten sonra tanrı Ra'nın kayığına binebilmek için zorlayıcı koşulları atlatmalı bunun için de mezarına konulan büyüleri okumalı, rahipler tarafından yapılan "ağız açma" ritüeli gerçekleştirilmeliydi (Aydın, 2019: 181). Ölen kişi için yapılan mumyalama ve cenaze töreni ardından ölümlü, ruhunu tanrı Osiris'in önünde teraziye koydurur ve kuş tüyüne karşılık kendi ruhunun daha hafif çıkması için beklerdi (Champdor, 1991: 66-67). Ardından diğer tanrı Thoth'a gider ve dünyada yasaklara uyduğuna, kötülük yapmadığına dair itiraflarda bulunur kendisinin iyi bir insan olduğunu ikna etmeye çalışır (A.g.e.: 67). Tüm bu aşamaları güvenli bir şekilde geçen ruh artık tanrıların katına ulaşır onları görebilir, istediği yerlere göçebilir ve kutsallığını tescilleyebilirdi (A.g.e.: 73).

Mısır'ın arkaik döneminde tıpkı Sümerler ve Babiller gibi büyü çokça kullanılmaktaydı. İnsanları tedavi etmek amacıyla yapılan iyi büyüler veya düşmanları korkutmak için yapılan kötü büyüler vardı. Büyüler çoğu zaman sihirli sözlerle gerçekleştirilen ve rahip sınıfı dışında doktor, mimar vs. gibi diğer iş dallarının da kullandığı bir uygulamaydı. Cenaze işlemlerinde de kullanılan büyü, kişinin ölüm sonrasındaki yolculuğunu rahat geçirmesi açısından önemli görülüyordu. Bu nedenle ölüm ritüellerinde rahipler kişinin iç organları boşaltıldıktan sonra sihirli papirüsleri, sihirli resimleri ve sembolleri mezara koyuyorlardı. Mısır inancında tanrı Thoth da bilge ve yazıcı olma özelliğiyle büyülerini bilen ve uygulayan varlık olarak değerli görülmekteydi (Şimşir, 2018: 81-87).

2.4.4. Urfa ve Harran Paganizmi

Günümüzde ülkemiz sınırları içerisinde yer alan Şanlıurfa, insanlık tarihi açısından önemli bulguların merkezi olmuştur. Öyle ki Göbeklitepe ve Karahantepe gibi hem insanlığın hem de ona dair inanç yapısının ilk örneklerine rastladığımız bölge, bizlere burada yaşanan Paganizm geleneğine ait izler olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla çalışmamıza ülkemizdeki Pagan geleneklerine ait öğeleri eklemenin oldukça elzem olduğu düşünülmektedir.

Şanlıurfa ve ilçelerinden biri olan Harran, Mezopotamya'nın kuzeyinde yer alan bir bölgedir. Bölge, daha önce Asur ve Babil medeniyetlerinin yaygın olduğu topraklar olmuş, kültür ve inanç noktasında onlardan izler barındırmıştır. Şehir arkaik dönemde kervan yollarının dinlenme merkezi olarak ön plana çıkmış aynı zamanda Pagan

geleneğine bağılı olarak ay tanrısı Sin'in inanç merkezi konumunda yerini almıştır (Gündüz, 2005: 30-32). Harran bölgesindeki pagan geleneği siyasi olarak Babil, Asur uygarlıklarının yönetiminden sonra Roma imparatorluğu'nun yönetimine geçince değişime uğramış ve Hermes geleneğinden etkilenmiştir (A.g.e.: 34).

Harran geleneğinde ay Tanrısı Sin'in önemli olduğundan bahsetmiştik. Bunun yanı sıra kutsal görülen ve Hristiyanlıktaki teslis inancı gibi beliren Sin (Ay tanrısı), Samaş (Güneş tanrısı), İştar (güzellik ve bereket tanrısı) üçlüsü olan bir tanrı algısı bulunmaktadır. Bahsettiğimiz üçlü tanrı anlayışı Harran'lı insanların eski dönemde kullandıkları ve sonradan ortaya çıkarılan sikkelerde belirtilmiştir (Hill, 2013: xcii).

Antik dönemde Urfa ve çevresinde Samilerin de yaşadığı ve astrolojik göstergelere önem verildiği, buna göre hayat akışının ilerlediği özellikle Ay için tapınaklar yaptırıldığı ve Ay'a "Sin" olarak hitap edildiği bilinmektedir (Demirci, 2005: 117-118). Kürşad Demirci, Ay'ın şekillerine göre erillik veya dişilik özellikleri yüklediğini, Ay hilal şeklindeyken Boğa boynuzuyla dolunay şeklindeyken ise doğumla sembolize edildiğini düşünmektedir (A.g.e.: 119). Aynı zamanda Urfa ve Harran bölgesinde yaşayan toplulukların Ay tanrısı Sin'i kendi aralarında yapmış oldukları sözleşmelere şahit tuttukları da bilinmekte ve bu bölgede yapılan tapınakların çoğunun Sin adına inşa edildiği düşünülmektedir (A.g.e.: 120).

Urfa ve Harran paganizminde dönemsel olarak yapılan kutlamalar da mevcuttur. Tarihsel olarak bakıldığında Nisan ayında Venüs ve Ay tanrısı için kurban ritüelleri yapılmakta, tanrı kabul edilen Sin'e ait tapınakta hac işlemleri gerçekleşmekte ve Ocak ayında da Ay'ın doğum kutlamaları planlanmaktadır (Mutlu ve Albayrak, 2018: 137).

Harranlı paganlar için kutsal kabul edilen ve Sin adına yaptırılan "E.Hul.Hul." adı verilen tapınak önemli bir yere sahiptir (Özfiat, 2005: 70). Harranlıların, bu tapınakta pagan rahipler tarafından kutsal saydıkları tanrıları ve ataları adına kurban kestirdiği bilinmektedir (Gündüz, 2005: 7). Aynı zamanda kurban edilen hayvanların organlarının durumuna göre büyü ve sihir yapıp, geleceğe dair yorumda bulunmakta uygulamalar arasındadır (A.g.e.: 8). Kurban edilen hayvanların bazısı kesilmekte bazısı canlı canlı yakılarak büyü amacıyla kullanılmakta ve böyle yapılarak cinlerle, ruhlarla iletişime geçildiği düşünülmektedir (A.g.e.: 10).

Urfa ve Haran bölgesinde bulunan bazı kalıntılardan yola çıkılarak bu bölgedeki paganların bir ahiret inancı taşıdığı düşünülmektedir. Öyle ki şehirdeki mağaraların

içerisinde yer alan kitabelerde mezara karşı saygılı olunması gerektiği belirtilmektedir (Yaşar, 2003: 113). Eğer mezarda yatana saygısızlık yapılırsa kişi tanrılar tarafından cezalandırılmakta, saygısızlık yapılmadığı durumda ise ahirette ödüllendirilmektedir (A.g.e.: 117). Şanlıurfa'ya bağlı Birecik ve Kırkmağara'da bulunan mozaiklerden yola çıkılarak ahiret bilincinin oluşmasıyla birlikte bir diriliş sürecinin yaşanacağı düşünülmekte fakat bu dirilişin nasıl gerçekleşeceği hususunda farklı yorumlar yapılmaktadır (A.g.e.: 117).

2.4.5. Kelt ve Germen Paganizmi

Paganizm antik dönemde dünya üzerinde çok sayıda farklı kategorilere ayrılmış, birçok medeniyetin sahip olduğu inanç olmuştur. Paganizmin yayıldığı medeniyetlere baktığımızda Keltlerin ve Germenlerin de kendine has bir pagan inancına sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Keltler, günümüz Batı Avrupa topraklarına göç yoluyla yerleşen, kabile şeklinde yaşayan bir millettir. İngiltere, İtalya, Fransa, İspanya ve İskoçya gibi ülkeler Keltlerin yerleşim merkezi olmuştur (Price, 2011: 23). Yaşadıkları coğrafya gereği Anglosakson ve sonrasında Roma İmparatorluğuyla çatışmalar yaşamış ve bölge hâkimiyeti için savaşmak durumunda kalmışlardır (A.g.e.: 32-35).

Keltlerin dini yaşantısını incelediğimizde doğa merkezli bir paganizm anlayışı hâkimdir. Tanrı ve Tanrıçalar, kutsal sayılan dağ, güneş, taşlar vb. gibi varlıklar Kelt paganizminin temelini oluşturmaktadır (Altunay, 2019a: 45). Örneğin Güneş'in, özellikleri bakımından hem bereket sembolü olarak hem de ölümlerin mezarlıklarına konulup koruyucu vazifesi olarak Kelt Paganizminde kullanıldığı bilinmektedir (A.g.e.: 46). Keltlerin inandığı "Aeriura" isimli ana tanrıça da güneşle sembolize edilmekte ve ana tanrıçanın şifa getirdiğine inanılmaktadır (A.g.e.: 65). Öte yandan "Analar" olarak bilinen Matres, Matronaes ve Matrae şeklinde üçlü tapınılan tanrıçalar, tüccar tanrısı "Lugh", hayvanlarla sembolize edilen "Cernunnos" ve su kaynaklarından sorumlu "Mapanus" isimli tanrılarda Keltlerin inancında önemli bir yere sahiptir (A.g.e.: 67-71).

Kelt paganizminde "druidler" yani büyücüler önemli bir yere sahiptir. Bill Price, onların gizli bir tarikat olduğunu, içlerinde kadınlarında bulunduğunu, iletişimde olduklarını ve farklı meslek kategorileriyle birlikte kâhincilik görevi de üstlendiklerini belirtmektedir (Price, 2011: 46). Bunun yanı sıra druidlerin insan kurban eden

eylemleri olduğuna ve özellikle suçlu olan kişilerin kurban edildiklerine, ölüm sonrası ise kişilerin bir bataklığa atıldığına ve böylece ölüm sonrası suyun ahiretle dünya bağlantısı kurduğuna değinmektedir (A.g.e.: 47). Bunun yanı sıra Druidler için ağaçlar ve ormanlar kutsal sayılmakta ve mühim görülen konular toplanılıp burada ele alınmaktadır (Altunay, 2019a: 146). Mağaralar ise Druidler açısından yeraltına açılan bir kapı misali görev üstlenmekte ve kişinin erginlenmesi konusunda büyük rol oynadığı düşünülmektedir (A.g.e.: 147).

Keltler için doğa ve doğadaki birtakım unsurlar önemli sayıldığından yılın her mevsimi ve ayına özel kutlamalar yapılmıştır. Kelt takvimine göre bu kutlamalar Şubat ayında başlamış ve Kasım ayında sonlanacak şekilde gerçekleştirilmiştir (Price, 2011: 48). Kutlamalarda tanrılar için adanan hayvanlar kurban edilmiş, kışın başlangıcını ve bitirilişi için şükran mahiyetinde etkinlikler yapılmıştır (A.g.e.: 48). Keltler bu uygulamaları doğada açık bir şekilde gerçekleştirdiğinden inançlarına dair herhangi bir tapınak yapılmamış ve kullanılmamıştır. Fakat günümüzde Birleşik Krallık'ta bulunan Stonehenge, Druidlerin kutsal saydıkları ve gün dönümlerini kutladıkları önemli bir yapıdır. Kelt paganlar halen önemli günleri kutlamak için burada toplanmakta ve ritüellerini gerçekleştirmektedir ("Pagan Ayini Eşliğinde Stonehenge (İngiltere) – [02.04.2024]).

Germanler ise Avrupa'nın kuzeyinde, Güney İsveç ve Baltık denizi arasında yer alan, kabile halinde yaşayan bir topluluktur (Altun, 2018). İskandinav halkının kökeni ve Vikingler'in Germanlere dayandırıldığı bilinmektedir.

German Paganizmine bakıldığında Keltler ile benzer inançları taşıdıkları görülmektedir. Güneşi yaşamla bağdaştırmaları, toprağı bereket olarak sembolize etmeleri, ölülerini suya adamaları gibi durumlar buna örnektir (Altunay, 2019: 199). Tanrı panteonunda ise en önemli tanrı "Odin" ön planda olmakta, Odin'in bereket getirdiğine inanılmakta, onun için insanların kurban edildiği bilinmektedir (A.g.e.: 212). Yine kötülük tanrısı Loki, tarımla uğraşan insanların tanrısı ve fırtına tanrısı Thor, gökyüzüyle ilgilenen Tyr, tanrıları gözleyen Heimdall, denizcilerin tanrısı Skadi, dişiliğın sembolü Freya German paganizminde kutsal sayılan diğer tanrılardır (A.g.e.: 213-222). Günümüzde Hollywood yapımı sinemalarda German mitolojisine bağlı olarak yapımlarda bu tanrılar ismen geçmekte ve anlatılmaktadır.

Germanler de antik dönemde diğer bahsettiğimiz medeniyetler gibi kehanette bulunmaktaydı. Kehanet için özel kıyafetleriyle kadın bir büyücü gelir ve sözleriyle birlikte bilinmeyen durumları açığa çıkarırdı (A.g.e.: 235).

Germanlerin takvimleri de yapılan bayram ve kutlamalar dolayısıyla üçe bölünmektedir. Yılın ilk zamanları kış mevsiminde başlamakta, mart ayında ikinci dönem yaşanmakta ve Temmuz-Ağustos'ta ise yılın son dönemine girilmekteydi (A.g.e.: 237).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAKAN: MUHAFAZ VE ATİYE DİZİLERİNDE GEÇEN PAGAN SEMBOLLERİ

3.1. Paganizmde Kullanılan Semboller

3.1.1. Daire

Daire sembolü Paganizm’de yer alan ritüellerde çokça kullanılmış ve Tanrının sembolü olarak yer almıştır. Örneğin Mezopotamya paganizminde bahsettiğimiz Marduk ve Samaş, Harran paganizminde geçen ay tanrısı Sin, Eski Mısır’da güneş tanrısı Ra, Güneş’i ve Ay’ı temsilen daire ile sembolize edilmiştir (Ersoy, 2007: 72). Yine Antik Mısır’da kuyruğunu ısırarak yılan sembolizmi daire motifinde ve sonsuzluğu temsil etmiştir (A.g.e.: 77). Daire sembolizmi bahsettiğimiz pagan topluluklarının tapınaklarında veya yapmış oldukları ayinlerde de görülmektedir. Örneğin Keltler’in kutlama yapmak için toplandıkları Stonehenge, dairesel bir görünümde dir. Keltler burada dairesel bir şekilde toplanıp etkinliklerini gerçekleştirmektedir. Yine Şanlıurfa’da bulunan, insanlık tarihinin ilk inanç merkezi olarak düşünülen Göbeklitepe’nin yapısı da iç içe geçen dairesel bir formdadır.

Görsel 3.1: Stonehenge

Görsel 3.2: Göbeklitepe

Kaynak: Ulusoy, [04.04.2024]

Kaynak: USLU, [04.04.2024]

Görsel 3.3: Mısır Tanrısı Ra

Görsel 3.4: Stonehenge’de Bir Pagan Ayini

Kaynak: “Ra”, [04.04.2024]

Kaynak: ARARAT, [04.04.2024]

3.1.2. Sarmal

Sarmal veya helezon şekli dairesel motiflere benzemektedir. Sarmal, bazı inanışlara göre hem yaşamı hem de bir döngüyü sembolize etmektedir (Wilkinson, 2021: 285). İkili sarmalın ise doğumu ve ölümü temsil ettiği bilinmektedir (A.g.e: 285). Bir de Neopagan (Modern paganizm) düşüncede yer alan üçlü tanrı anlayışını temsilen üçlü sarmal şekli bulunmaktadır (A.g.e.: 285). Üçlü sarmal hem Keltler tarafından hem de modern cadılık öğretisini uygulayan Wiccanlar tarafından kullanılmaktadır.

Görsel 3.5: Sarmal

Görsel 3.6: İkili Sarmal

Görsel 3.7: Üçlü Sarmal

Kaynak: “Sarmal Geometrik şekil”, t.y. [04.04.2024]

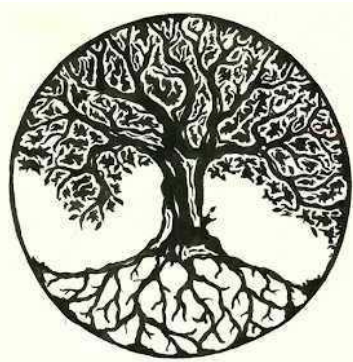
Kaynak: “Triskelion üçlü sarmal”, t.y. [04.04.2024]

Kaynak: “Sarmal”, t.y. [04.04.2024]

3.1.3. Hayat Ağacı

Ağaç, şifa verdiği ve ruhsal bağlantı kurulduğuna inanılan eski çağlardan beri kullanılagelen bir semboldür. Paganlara göre ağaçlar içerisinde insanlara şifa veren farklı nitelikler bulunmaktadır. Örneğin Meşe ağacı Keltler'in büyücüleri sayılan Druidler tarafından gökyüzü tanrılarıyla ilişkilendirilmiş bununla birlikte sihirli olduğunu düşündükleri Porsukağacı da kutsal sayılmıştır (Wilkinson, 2021: 94). Eski Mısır inancına göre ölüm ile hayat arasındaki bağlantıyı sağlayan Çınar ağacı kutsal görülmüştür (A.g.e.: 97). Bu ağaçlar içinde gökyüzü, yeryüzü ve yeraltı arasındaki bağlantıyı sağlayan, merkez görevi gören "Hayat Ağacı" bulunmaktadır (Ersoy, 2007: 374). Hayat ağacı bu özellikleri barındırdığı düşünüldüğü için bazı ilkel kabileler tarafından "Axis Mundi" yani dünyanın merkezi olarak kabul edilmiştir (Öztürk, 2018). Antik dönemde insanlar tapınaklarını evrenin merkezi konumunda düşündükleri yerlere inşa etmeye çalışmışlar böylelikle gökyüzü ve yeryüzü arasında bağlantı kurabileceklerini düşünmüşlerdir (Eliade, 1992: 38). Hayat ağacının, 7 dalının bulunduğu, dalların her birinin gökyüzündeki katmanları temsil ettiği söylenmekte ve insanların bundan dolayı kutsal gördüğü düşünülmektedir (A.g.e.: 28).

Hayat ağacı sembolü antik çağlardan günümüze kadar Anadolu coğrafyasına kadar iletilmiş ve birçok alanda kullanılmıştır. Örneğin İslam mimarisinde Konya Eşrefoğlu Camii girişinde hayat ağacı motifi kullanılmıştır (Yaşa, 2022: 16). Yine Türk kültüründe öne çıkan halı sanatında da hayat ağacı motifleri yer almaktadır (Balcı, 2012: 42). Hayat ağacı motifi aynı zamanda kolye, yüzük, küpe gibi takılarda ve giyim sektöründe kullanılmaktadır.

Görsel 3.8: Hayat Ağacı Sembolü

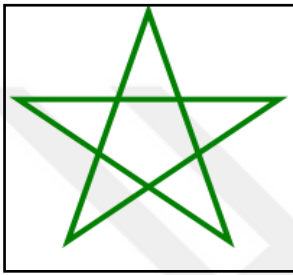
Görsel 3.9: Hayat Ağacı Motifi

Kaynak: "Hayat Ağacı Sembolü ve Anlamı", [05.04.2024]

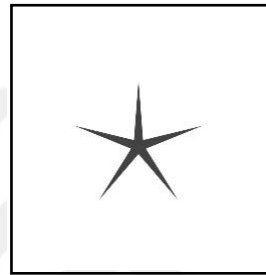
Kaynak: Çilek, 2021: 46, [05.04.2024]

3.1.4. Pentagram

Beş köşeli yıldız simgeleyen Pentagram pagan sembolleri içerisinde önemli bir yer taşımaktadır. Paganizm inancıyla yaşayan bazı topluluklarda tılsım olarak kullanıldığı bilinmektedir. Mısır paganizmine göre Pentagram, tanrıların simgesi olan Sirius'u sembolize etmektedir (Altunay, 2021: 97). Babil paganizmine göre ise bereket ve doğum tanrıçası İştâr'ı sembolize etmektedir (Wilkinson, 2021: 23). Günümüzde "Wicca" olarak bilinen modern cadılık öğretilerinde de Pentagram sembolünün önemli görüldüğü ve büyülerde kullanıldığı aynı zamanda Wiccanlar tarafından beş köşenin ateş, su, toprak, hava ve ruhu sembolize ettiği bilinmektedir (Ararat, 2014).

Görsel 3.10: Pentagram

Görsel 3.11: Babil Tanrıçası İştâr'ın Sembolü

Kaynak: "Pentagram", [30.04.2024]

Kaynak: "İştâr Yıldızı", t.y. [30.04.2024]

3.1.5. Göz

Göz görmeyi sağlayan bir organdır. Birçok kültürde göz ile ilgili sözler ve semboller bulunmaktadır. Örneğin Mısır mitolojisinde geçen Horus'un Osiris'e ölümler alemini gözetlemesi için verdiği organ gözdür (Wilkinson, 2021: 107) Yine Horus'un sağ gözü Güneşi sol gözü Ay'ı temsil etmekte ve bunlar seramikte şekillendirilerek Mısır paganizminde tılsım olarak kötülüklerden korunma amacıyla kullanılmaktadır (A.g.e.: 195). Gözün toplumlarda sembolize edilmesinin sebebi her şeyi gören ve gözetleyen birinin olduğunu hatırlatmaktır. Bu maksatla günümüzde kullanılmaya devam edilen 1 ABD doları üzerindeki göz sembolü de dikkat çekmekte ve masonlarla ilişkilendirilmektedir (Çeliksaş, 2020).

Günümüzde nazardan ve kötü düşüncelerden korunmak amacıyla evlerimizde, işyerlerimizde ve takı tasarımlarında göz sembolünü görmekteyiz. Göz, özellikle dikkat çekmesi ve temsili açısından iç içe geçen beyaz ve mavi renklerin kullanılmasıyla "nazar boncuğu" ismiyle kültürümüzde yer almıştır.

Görsel 3.12: Horus'un Gözü

Kaynak: "Horus", t.y. [06.04.2024]

Kaynak: Çeliksaş, [06.04.2024]

Görsel 3.13: ABD Doları

Görsel 3.14: Nazar Boncuğu

Kaynak: "Nazar boncuğu", t.y. [06.04.2024]

3.1.6. Yılan

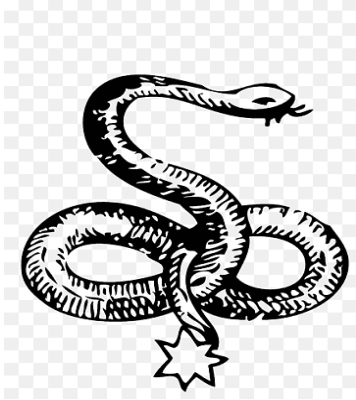
Yılan, yılın bazı zamanlarında deri değiştiren sürüngen bir hayvandır. Toprakla bağlantısı olduğundan insanlar onu yeraltıyla ilişkilendirmişlerdir. Bunun yanı sıra bazı pagan topluluklar tarafından tanrı olarak kutsal sayılmış, koruyuculuk vasfı yüklenmiş ve değişimin sembolü sayılmıştır (Ersoy, 2007: 439).

Mısır paganizmine göre yılan, toprak altına giren bir hayvandır ve ölümlerle bağlantısı olduğuna ölümleri koruyacağına inanılmıştır (Wilkinson, 2021: 67). Yine Mısır inancına göre Güneş'in düşmanı olarak anlatılan, kötülükle bilinen Apep yılan olarak sembolize edilmiştir (Sivri & Akbaba, 2018: 61). Yunan mitolojisine göre ise Zeus'un oğlu Perseus, Medusa ile tapınakta beraber olduktan sonra barış ve zekâ tanrısı Athena tarafından saçları yılanla dönüştürülerek cezalandırılmıştır (Macquire, 2022).

Yılanın zehriyle birlikte ölümü, deri değiştirmesiyle ölümsüzlüğü aynı anda barındırdığı düşünülmektedir (Sivri & Akbaba, 2018: 61). Bu özelliğinden dolayı tıp

alanında kullanılan bir sembol haline gelmiştir. Günümüzde sağlık bakanlığının ambleminde de yer alan, iki yılanın bir asayı sarmış olduğu görsel yılan sembolizminin halen kullanıldığının göstergesidir. Yılanlardan biri ölümü diğeri ise yaşamı simgelemekte böylelikle tıp sektörünü yansıttığı düşünülmektedir (A.g.e.: 61).

Yılan sembolizmi Türk kültüründe “Şahmeran” adlı efsaneye ön plana çıkmıştır. Söylenceye göre Şahmaran belden yukarısı insan belden aşağısı yılan şeklinde bir yaratıktır ve yılanların atası olarak bilinmektedir (Karakurt, 2011: 240). Vaktiyle bir gün Cemşab denilen bir delikanlı Şahmaran’ın yerini keşfeder ve onun yanında kalmaya karar verir. Ardından Cemşab ailesini özlediğinden dolayı Şahmaran’ın yerini kimseye söylemeyeceğine dair söz verir ve yanından ayrılır. Ülkenin padişahının hastalandığı vakit vezir şifa için Şahmaran’ın etinin yenilmesi gerektiğini söyler ve Cemşab’ın ifadesiyle Şahmaran’ın yeri bulunur. Şahmaran Cemşab’a kendisini suda kaynatmasını suyun vezire içirilmesini etinin de padişaha yedirilmesini söyler. Sonrasında Şahmaran’ın kaynayan suyunu içen vezir zehirlenip ölür etini yiyen padişah ise kurtulur (“Şahmaran Efsanesi”, t.y. [04.02.2024]). Şahmaran efsanesi Tarsus bölgesinden Anadolu’nun çeşitli yörelerine dilden dile yayılmış, telkâri sanatında ve halı motiflerinde kullanılmıştır.

Görsel 3.15: Yılan Sembolü

Görsel 3.16: Mısır Tanrısı Apep Yılan Şeklinde

Kaynak: “Yılan”, t.y. [07.04.2024]

Kaynak: “Apep”, [07.04.2024] .

Görsel 3.17: Tıp Sembolü

Görsel 3.18: Şahmaran

Kaynak: “Caduceus Hermes”, t.y. [07.04.2024]

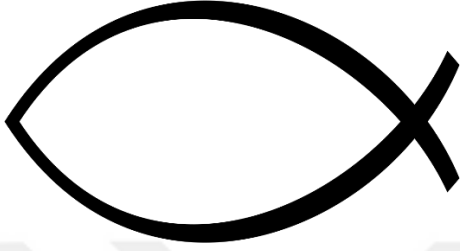
Kaynak: “Şahmaran Efsanesi”, t.y. [07.04.2024]

3.1.7. Balık

Balık suda yaşayan bir deniz canlısıdır. Aynı zamanda eski çağlardan beri geçim kaynağı olarak avlanılan, türlü hikayelere ve inançlara konu olan bir hayvandır. Çeşitli uygarlıklar balığa bereket getiren, koruyucu, cezalandırıcı, bilgelik gibi özellikler atfetmektedir (Kaplan, 2021: 131). Örneğin Mezopotamya paganizminde bahsettiğimiz su tanrısı olan Enki'nin hayvanlarından biri balık olarak geçmektedir ve Enki'de bulunan bilgelik aynı şekilde balığa da geçmiş bulunmaktadır (A.g.e.: 131). Asur paganizminde mabetlerde balık sembolünün olması, Babil inancında koruyuculuk vasfıyla balık bezemelerinin bulunması ve Babil dönemine ait bulunan yapıların altında balık simgesinin bulunması da balığın koruyucu özelliğine inanıldığına yönelik kanıtlardır (A.g.e.: 131). Yunan paganizmine baktığımızda aşkın temsilci tanrısı olan Afrodit ve deniz kızlarının tanrıçası kabul edilen Atargatis balık sembolüyle ifade edilmekte hatta Şanlıurfa'da bulunan balıklı gölün Atargatis için yapılan bir tapınak olduğu söylenmektedir (“Atargatis”, [24.12.2023]).

Balık sembolü Hz.İsa döneminde Hıristiyanları temsil eden bir figür görevini üstlenmişti. Hıristiyanlığın ilk zamanlarında Hz.İsa'ya inanan kişiler toplanabilmek için balık sembolünü gizli bir araç olarak kullanıyorlardı. “Ichthys” olarak adlandırılan sembol insanların gelip geçtiği yerlerde bulunan mermerlere veyahut duvarlara çiziliyordu. Sinan Yılmaz, balık sembolünün her ne kadar Hıristiyanlık adına kullanıldığı bilinse de köken olarak paganizme bağlı olduğunu belirtmektedir (Yılmaz, 2015: 140). Ona göre bu sembol Mezopotamya'da başında balık figürü bulunan

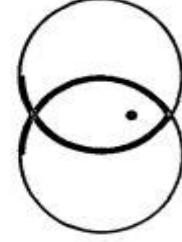
“Dagon” ismiyle tapınılan tanrının temsilidir (A.g.e.: 141). “Dagon” aslında Sümer paganizminde yer alan tanrı Enlil ile özdeşleştirilmiş, zamanla kült haline dönmüştür. Freke ve Gandy ise eserlerinde balık sembolünün paganların kutsal gördüğü iki dairenin birleşiminden meydana geldiğini ve matematiksel hesaplamalarla bulunan balık orantısının “vesica piscis” olarak isimlendirildiğini belirtmişlerdir (Freke & Gandy, 2005: 51).

Görsel 3.19: Ichthys (İhthis)

Kaynak: “İhthis”, [07.04.2024]

Kaynak: Freke & Gandy, 2005: 51

Görsel 3.20: Balık Sembolünün Oluşumu

3.1.8. Boynuz

Paganizmde hayvanlara ait bazı öğeler de sembolize edilmiştir. Bunlardan biri koç, boğa, geyik gibi hayvanların boynuzlarıdır. Boynuz, paganizmde erilliği ve gücü temsil etmiştir (Altunay, 2021: 115). Bununla birlikte, eski çağlardan beri Koç boynuzunun Güneş’i, Boğa boynuzunun ise Ay’ı sembolize ettiği düşünülmektedir (Ersoy, 2007: 404). Örneğin Mısır paganizminde Güneş tanrısı Amon, koç başlı olarak sembolize edilmiştir (A.g.e.: 405). Boynuz figürü satanizm ile de ilişkilendirilmiş, Satanizm’de tapınılan şeytan “Baphomet” isimli varlığın baş kısmı boynuzla birlikte tasavvur edilmiştir.

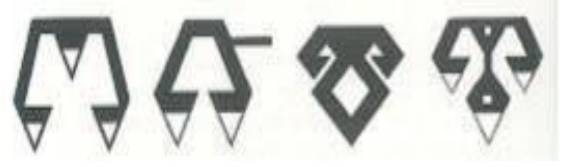
Günümüzde aktif olarak paganizmi sürdüren kişiler boynuzun maneviyatı etkilediğini düşünerek bedenlerinde taşımayı uygun görmüşlerdir. Örneğin ABD’de Maine eyaletinde yaşayan pagan bir rahip olan Phelan Moonson, başında taşıdığı keçi boynuzuyla fotoğraf çektirememiş ve ehliyet alma konusunda sıkıntı yaşamış ardından eyaletle iletişime geçip taşıdığı boynuzu dini bir kıyafet olarak kabul ettirmiştir (Akbyık, [07.04.2024]).

Anadolu’da yaygınlaşan geleneksel Türk halı sanatında koç boynuzu motifi kullanılmıştır. Bunun sebebi, yukarıda bahsettiğimiz üzere, boynuzun erilliği temsil

etmesi ve bolluk, bereket getireceğine inanılmasıdır (Erbek, t.y.). Halı sanatı dışında erkeklere özel aksesuarlarda, kolyelerde ve kıyafetlerin üzerinde bulunan illüstrasyonlarda boynuz sembolü kullanılmaktadır.

Görsel 3.21: Boğa Sembolü

Görsel 3.22: Halı Sanatında Boynuz Motifi

Kaynak: “boğa boynuzu logo”, t.y. [07.04.2024]

Kaynak: Erbek, t.y. [07.04.2024]

3.1.9. Anahtar

Anahtar sembolizmde sırların açığa çıkarılması, gizli bilgiye veyahut herhangi bir mülke sahip olma arzusunu ifade etmektedir (Ersoy, 2007: 132). Ezoterizm’de ise anahtar sahibi kişi tüm sırların bilgisine hâkim olarak sembolize edilmiştir (Altunay, 2021: 110).

Yunan mitolojisine göre büyüün ve yeraltının tanrısı Hekate’nin elinde yeraltı bilgisini açabilecek bir anahtar bulunmaktadır (“Eşiktelğin Tanrıçası”, [07.04.2024]). Yine Mısır paganizminde kutsal tılsım olarak görülen, tapınakta bulunan hiyerogliflerde yaşam sırrını barındırdığı anlatılan, bilginin anahtarı kabul edilen “Ankh” sembolünün önemli olduğu düşünülmektedir.

Görsel 3.23: Anahtar

Kaynak: “Anahtar vektör”, t.y. [07.04.2024]

3.1.10. Haç ve Gamalı Haç (Swastika)

Günümüzde Hıristiyanlığı temsil eden haç aslında paganizm kökenli bir semboldür. Paganizm inancına mensup bazı topluluklarda fallus (erkek cinsel organı) kültü uygulanırken temsili olarak “T” şeklindeki figür oluşturulmuş ve ayinlerde bereket getirdiğine inanılarak kullanılmıştır (Albayrak, 2004: 107-108). Mısır inancında yaşamın simgesi anlamına gelen ve anahtar sembolizminde bahsettiğimiz “Ankh”, haç simgesine çok benzemektedir. Bununla birlikte Keltler de bu sembolü tanrılarıyla ilişkilendirmişler ve kullanmışlardır. Aynı zamanda ülkemizde yapılan arkeolojik kazılarda Hititlere ve Urartulara ait buluntularda haç sembolünün kullanıldığı görülmektedir (A.g.e.: 108). Bunun yanı sıra Babil inancında, Suriye ve Mısır bölgelerinde Haç sembolüne karşı ritüeller ve sunumlar yapıldığı düşünülmektedir (A.g.e.: 109). Bölgede Hıristiyanlığın yayılmasıyla birlikte sembolün paganizm için kullanılması azalmış, zamanla Hıristiyanlık için kullanılır olmuştur.

Görsel 3.24: Haç

Görsel 3.25: Kelt Haçı

Görsel 3.26: Ankh

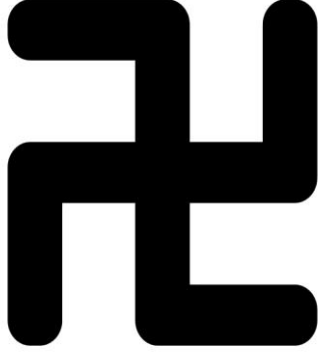
Kaynak: “Haç İşareti”, t.y. [08.04.2024]

Kaynak: “Kelt haçı”, t.y. [08.04.2024]

Kaynak: “Ankh”, [07.04.2024]

Swastika olarak da isimlendirilen gamalı haç, Alman Nazilerinin kullandığı bir sembol olarak bilinmektedir. Halbuki bu sembol de eski çağlardan günümüze kadar gelmiş Paganizm temelli bir simgedir. Haç sembolünde olduğu gibi Swastika sembolü de kadim toplulukların önem verdiği ve kullandığı bir simgedir. Örneğin Budizm’in kurucusu Buda’ya ait olduğu düşünülen ayak izinde Swastika yani gamalı haç sembolü bulunmaktadır (Wilkinson, 2021: 119). Sembolün eski çağlardan beri kullanılmasına dair başka bir örnek ise Yunanistan’ın Atina şehrinde sergiye sunulan gıda saklama çanağında yer alan ana tanrıçanın etrafında bulunan gamalı haç sembolüdür (Bozkurt,

2017: 22). Paganizmde şans getirdiğine veya Güneş'i temsil ettiğine inanılmaktadır (“Gamalı Haçın Tarihi”, t.y.[08.04.2024]).

Görsel 3.27: Swastika

Kaynak: “Swastika icon”, [08.04.2024]

Görsel 3.28: Boeotia Amphorası

Kaynak: “Geometric Amphora from Boeotia”, t.y. [08.04.2024]

3.1.11. Maske

Maskeler farklı amaçlarla geçmişten günümüze kadar kullanılagelen bir eşya aynı zamanda bir semboldür. Antik Yunan'da gerçekleştirilen tiyatrolarda tanrıyı sembolize etmek maksadıyla kullanılmış bu nedenle günümüzde de tiyatronun simgesi olarak bilinmiştir. Mısır paganizminde Osiris'i anmak için yapılan ayinlerde de onu temsilen yine maskelerin kullanıldığı olmuştur.

Pagan toplumlarda yapılan ayinlerin vazgeçilmez unsuru olarak görülen maskeler, kişinin takmasıyla birlikte tanrı ünsiyetinden bir parçaya büründüğünü sembolize etmekte ve bazı yörelerde dansla beraber kullanılarak ayinlerin unsuru olmaktadır (Wilkinson, 2021: 270). Bu nedenle Afrika, Amerika, Avrupa ve Uzakdoğu Asya'nın eski inançlarında da korunmak, dua etmek, büyülemek için maskeler etkili rol oynamıştır (A.g.e.: 271).

Görsel 3.29: Tiyatro Sembolü Maske

Kaynak: “Tiyatro Maskesi”, t.y. [07.04.2024]

3.1.12. Mağara

Mağaralar eski çağlardaki insanlar için hem yerleşim hem de ibadet mekanları olmuştur. Paganizm açısından bakıldığında ise mağaralar yeraltına giden yolu temsil etmektedir (Altunay, 2021: 129). Örneğin Sümer paganizminde anlattığımız tanrıça İnanna, yeraltına gidip oraya hâkim olmak istediğinde bir mağaradan geçmek durumunda kalmıştır (Altunay, 2019b: 91). İnanna'nın mağara aracılığıyla yeraltına inip belirli sınavları geçmesinden sonra erginleştiğine, değişim yaşadığına değinilmektedir (A.g.e.: 95). Bu nedenle mağaralar doğum ve değişimin simgesi olarak görülmüş ve paganizmde kişinin erginlenmesi için kullanılan bir kült merkezi görevi görmüştür.

İslam dininde Allah'a inanıp güvenen kişilerin de mağarayla bir bağlantısı mevcuttur. Hz.İsa'nın döneminde yaşayıp ona inanan ve bu inançları sebebiyle öldürülmekle tehdit edilmelerinden dolayı mağaraya sığınan Ashab-ı Kehf olarak bilinen yedi kişi bu duruma örnek gösterilebilir. Kur'an-ı Kerim'de Kehf Suresi'nde anlatılan bu gençler mağaraya sığındıktan sonra uyuyakalmışlar ardından uyandıklarında aradan uzun yıllar geçtiğini anlamışlardır. Bu kıssadan da anlaşıldığı üzere sığınılan mağara zamansal olarak bir geçiş görevi görmüştür. Yine Hz. Muhammed (s.a.v) yaşadığı toplumda görmüş olduğu olumsuz durumları düşünmek için mağarada inzivaya çekilmiştir. 610 yılı Ramazan ayının 27.gecesinde Cebrail meleğinin gelip Allah'ın vahyini iletmesi yine mağaradayken gerçekleşmiştir. Burada da mağara gelişebilecek büyük bir değişimin çıkış merkezi konumunda olmuş ve Yüce Allah'ın insanlar arasından seçtiği peygamberle iletişim kurduğu bir mekân niteliği taşımıştır.

3.1.13. Dört Element (Hava, Ateş, Su, Toprak)

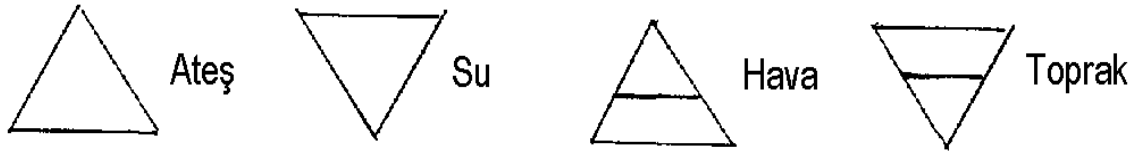
Hava dünya üzerinde vazgeçilmez olan bir yaşam kaynağıdır. Birçok toplum bu öneminden dolayı hava elementine özgü semboller geliştirmiştir. Paganizm için de bu kaçınılmaz bir durum haline gelmiştir. Örneğin Mısır paganizminde hava ile ilgilenen “Shu” adında bir tanrı bulunmakta üzerinde güneşle ilişkisini temsil eden bir sembol taşımaktadır (Aydoğan, 2017: 18-19). Yunan mitolojisinde ise hava ve rüzgarların yöneticisi “Aeolus” isimli tanrı olarak bilinmektedir (A.g.e.: 20). Hava, astrolojide İkizler, Terazı ve Kova burcu grubunu temsil etmektedir. Hava elementinin barındırdığı özellikler arasında özgürlük ve bilgelik bulunduğundan bahsettiğimiz burç grubunda da bu niteliklerin olduğu varsayılmaktadır.

Ateş etrafına verdiği sıcaklık ve ışıktan dolayı insanların gelişmesine vesile olmuş, yaşamalarını sürdürmelerini sağlamıştır. Hem temizleyici hem de yıkıcı bir özelliğe sahip olan ateş, pagan inancına mensup toplumların kutsal gördüğü bir element haline gelmiştir. Örneğin İran’da ortaya çıkan Mecusilik’te ateş kutsal sayılmakta ve ona tapılmaktadır (A.g.e.: 29). Germen ve Kelt paganizmi, Mısır paganizmi ve Mezopotamya paganizminde de ateş kültü bulunmaktadır (A.g.e.: 30). Söz konusu uygarlıklar tanrıya tapınmaya ateş yakarak başlamışlar ya da ona kurban verirken kurbanı ateşe vermişlerdir. Hindistan’da yayılmış olan Hinduizm inancında da ölümlerin ateşte yakılması mevcuttur.

Su, tüm zamanlar boyunca birçok uygarlığın savaş sebebi olmuş, tarımın, yaşamın kaynağı olarak görülmüştür. Dört element arasında su sıvı olduğundan maddenin ilk halini temsil ettiği ve dişil özelliklere sahip olduğu düşünülmektedir (“Dört Öge Dört Unsur veya Dört Element”, [08.04.2024]). Su, dişil olarak yansıtıldığı için doğumla ve üreyle ilişkilendirilmiştir (Aydoğan, 2017: 8). Örneğin Yunan paganizminde tanrıçalar hep deniz ve su ile bağlantılı olarak tanımlanmıştır (A.g.e.: 14). Yine Yunan mitolojisinde deniz tanrısı Poseidon’un üç mızraklı bir asası bulunmakta olduğu asa ile denizlere hükmettiği bilinmektedir.

Toprak ise hem geçim kaynağı tarım olan medeniyetlerin önemli bir unsuru olarak görülmüş hem de birçok yaratılış mitolojisinde varlığın ham maddesi olarak görülmüştür (“Dört Öge Dört Unsur veya Dört Element”, [08.04.2024]). Sümer paganizminde Enki’nin bir balçıktan insan yarattığı, Şamanizm inancında da tanrının insanı yine topraktan yarattığı anlatılmaktadır (Aydoğan, 2017: 37). “Toprak Ana”

isminin ortaya çıkış noktası da toprağın bu yaratıcılıkla ilişkilendirilmesi ve dışıl olarak temsil edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Görsel 3.30: Dört Elementin Simgeleri

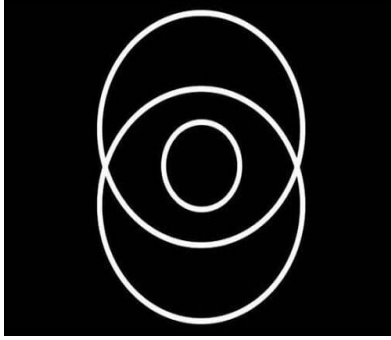
Kaynak: “Elementler”, t.y. [08.04.2024]

3.2. Paganizm Sembollerinin Türk Yapımı Programlarda ve Dizilerde Kullanımı

Çalışmamızın ana konusu Paganizm sembollerinin Türk televizyon programları ve dijital içeriklerde yayımlanan Türk yapımı dizilerinde araştırılması ve yorumlanması üzerine bina edilmiştir. Konunun sınırlandırılması adına dijital platformlardan biri olan Netflix’te ki Türk dizileri detaylı olarak ele alınmıştır fakat araştırmamız sonucu televizyon kanallarındaki programlarda ve dizilerde de pagan sembollerinin kullanıldığı ve tezimizde bu durumdan bahsetmenin önemli olduğu düşünülmüştür.

Türkiye’de televizyon kanallarında yayımlanan “Halka” dizisi, “Teşkilat” dizisi ve “Maske Kimsin Sen?” programında temeli Paganizme dayanan sembollerin bulunduğu düşünülmektedir. 15 Ocak 2019’da TRT 1 kanalında yayına giren “Halka” dizisi 19. Bölümden sonra final yapmıştır. Halka dizisinde dikkat çeken detay afişte kullanılan iç içe geçmiş üç dairedir. Dizinin konusu gereği sembol sürekli izleyiciye sunulmakta ve sembolün gizemi çözülmeye çalışılmaktadır. Dizide kullanılan sembol paganizm inancında kullanılan sembollerle ortak özellikler barındırmaktadır. Bunlardan ilki iç içe geçen iki dairenin balık yani “Ichthys” simgesini oluşturmasıdır. Ardından balık sembolü içerisine de çizilen bir daire daha bulunmakta böylelikle karşımızda beliren resim bir “göz” sembolizmini ortaya çıkarmaktadır. TRT 1’de yayımlanan diğer bir dizide 7 Mart 2021 tarihinde birinci bölümü sunulan “Teşkilat” dizisidir. Teşkilat dizisi terör ve ezoterizme bağlı örgütlerle mücadeleyi konu aldığından paganizm kökenli sembollere de değinmiştir. Dizinin 33. Bölümünde karakterlerin yaptığı maskeli balo ve dizi içerisinde balonun pagan öğretilerle analiz edilmesi detayı buna örnek teşkil etmektedir. Maskenin pagan öğretisindeki yerinden bahsetmiştik, bunun yanında dizinin 4.sezonunda Mısır paganizminde bahsettiğimiz

“Horus”, dizideki yeni karaktere verilen gizli bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır. “Horus” karakterini oyuncu Gökhan Kargı canlandırmaktadır.

Görsel 3.31: Halka Dizi Sembolü **Görsel 3.32: Teşkilat Dizisi Maskeli Balo**

Kaynak: “Halka Dizisi”, [08.04.2024]

Kaynak: Teşkilat, [08.04.2024]

Görsel 3.33: Balo Analizi

Görsel 3.34: Teşkilat Dizisi Karakter Tanıtımı

Kaynak: Teşkilat, [08.04.2024]

Kaynak: Alpbaşı Dizi Müzikleri, [09.04.2024]

12 Şubat 2024 tarihinde “FOX” televizyon kanalı ismini “NOW” olarak değiştirmiştir. Söz konusu kanalda temeli Güney Kore 2015 yılı yapımı “King of Mask Singer” isimli programa dayanan, 2019’da Amerika’da “The Masked Singer”, 2022 yılında Türkiye’de ise “Maske Kimsin Sen?” başlığıyla uyarlanan program yayımlanmıştır. Programın konusu ünlü olan kişilerin farklı maskeler ve kıyafetler eşliğinde şarkılar söylemesi ve belirlenen dedektif üyelerin şarkıyı söyleyen ünlüyü tahmin etmesinden oluşmaktadır. Programda ünlüler ve söylenen şarkılar yerine maskeler, kıyafetler çok dikkat çekici olmuştur. Öyle ki sosyal medyada ve haber sitelerinde maskelerin korkutucu olduğuna ve Satanizm ile bağlantılı olduğuna dair yorumlar yapılmış ve RTÜK’e şikâyet edilmiştir (“Rtük Maske Kimsin Sen?”, [09.04.2024]).

“Maske Kimsin Sen?” programında sembolik olarak paganizmle ilişkili olabileceğini düşündüğümüz bazı kostümler bulunmaktadır. Programın birinci bölümünde “Aslan” maskesiyle sahneye çıkan ünlünün kostümünde kanatlar dikkat çekmektedir. Sahnede yer alan kostüm aslında bir Asur paganizminde “Lamassu” ismiyle kanatlı aslan olarak bilinen bir figürdür (Istanbul, [09.04.2024]). Kanatlı aslan figürü diğer pagan inançlarında da kutsal sayılan tanrıları temsil etmekte veya koruyucu, güç sahibi olması ile bilinmekte ve Mısır, Sümer, Babil uygarlıklarının inancında görülmektedir (Çakır & Yağıza, 2012: 55). Lamassu, doğuda insan başlı, aslan gövdeli ve kanatlı, koruyuculuk yapan bir tanrı simgesidir fakat batı kültüründe kartal başlı, aslan gövdeli ve kanatlı sembolize edilmiş, mimari yapılarda da ihtişam ve gücü göstermek adına aslan başlı olarak tasvir edilmiştir.

Görsel 3.35: Lamassu Sembolü

Görsel 3.36: “Maske Kimsin Sen?” Programı

Kaynak: “Kanatlı aslan”, t.y. [09.04.2024]

Kaynak: Maske - Kimsin Sen?, [09.04.2024]

Programda pagan kökenli olduğu düşünülen bir diğer kostüm de “Ağaç” olarak izleyiciye sunulan kişinin kıyafetidir. Sahneye çıkan kişinin kıyafeti baştan aşağı yapraklarla donatılan bir kostümden oluşmaktadır. Bahsettiğimiz yeşil kostüm paganizm sembollerinde “Yeşil adam” olarak karşımıza çıkan bir karakteri temsil etmektedir. Yeşil adam, eski Mısır inancında Osiris’i sembolize etmiş, Slavlarda ise doğayla ilişkilendirilen bir varlık şeklinde karşımıza çıkmıştır (“Yeşilin sembolik anlamı”, [09.04.2024]).

Ağaç sembolizminin paganizm inancında kutsal olduğundan bahsetmiştik. Bundan dolayı Sümerlerde tarımla ilişkilendirilen Durmuzi, Yunan paganizminde bereket temsilcisi Dionysos, yeşil adam figürüyle sembolize edilmiştir (Çelik, Mesut, 2014).

Görsel 3.37: Yeşil Adam

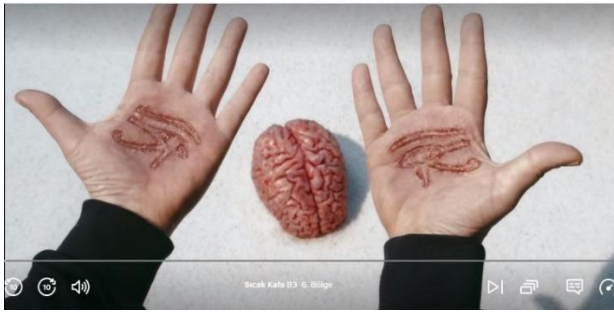
Görsel 3.38: “Maske Kimsin Sen?” Programı

Kaynak: “Paganizm”, t.y. [09.04.2024]

Kaynak: Maske - Kimsin Sen?, [09.04.2024]

Dijital platformlar arasında Netflix’te yayımlanan Türk yapımı “Şahmaran”, “Sıcak Kafa”, “Pera Palas’ta Bir Gece Yarısı” adlı dizilerde de Paganizm sembollerinin kullanıldığı düşünülmektedir. “Şahmaran” dizisi konu olarak Şahsu adlı kadının Adana’ya gittikten sonra orada yılan soyundan gelen bir toplulukla yaşadığı olaylardan bahsetmektedir (Beyazperde, t.y. [09.04.2024]). Dizi genel olarak bahsetmiş olduğumuz Şahmaran efsanesinden uyarlanmış ve sembolik olarak yılan motifleri çokça kullanılmıştır.

Netflix’te yayına giren “Sıcak Kafa” adlı dizinin 3. Bölümünün başında Mısır paganizmiyle alakalı bir sembol görünmektedir. Dizide erkek oyuncu rüyasında bir beyni tutmaya çalışmakta fakat sıcak olduğu için eli yanmakta ve yanık izi oluşmaktadır. Oluşan yara izi Mısır paganizminde tanrı Horus’un sağ ve sol gözünü sembolize etmektedir. Dikkat çeken detay ise Horus’un sağ gözünün karakterin sol elinde, sol gözünün ise sağ elinde olmasıdır. Böylelikle sembol karakterle yüz yüze gelecek şekilde yansıtılmıştır.

Görsel 3.39: Sıcak Kafa 3.bölüm

Kaynak: “Netflix”, t.y. [09.04.2024]

Netflix'te yayına giren Türk yapımı bir başka dizi de "Pera Palas'ta Bir GeceYarısı" isimli içeriktir. Dizi afişinde pagan sembolü olarak bahsettiğimiz "Anahtar" kullanılmıştır. Dizide anahtar sembolünün kullanılma sebebi konu olarak geçmiş gösteren ve gizemli olayları içerisinde barındıran durumların anahtar sayesinde açığa çıkarılması olduğu düşünülmektedir. Dizide bulunan karakterler anahtar sayesinde geçmişe yolculuk yapabilmekte ve bilmediklerini öğrenme fırsatı yakalamaktadırlar. Paganizm sembolünde bahsettiğimiz anahtar sembolünün, dizide de aynı anlama gelebilecek şekilde kullanıldığı düşünülmektedir.

3.3. Netflix Hakan: Muhafız Dizisi

3.3.1. Hakan: Muhafız Dizisinin Konusu

2018-2020 yılları arasında 4 sezon olarak çekilen Hakan: Muhafız dizisi, Türkiye'nin Netflix dijital platformunda yer alan ilk orijinal dizisi olarak bilinmektedir. Dizinin konusu İstanbul'da ikamet eden "Hakan" isimli bir gencin "ölümsüzler" olarak bilinen bir topluluğa karşı İstanbul'u savunması ve geçmiş tarihi olaylarla bağlantısı üzerine bina edilmiştir. Hakan, kendisine emanet bırakılan tılsımlı gömlek, hançer ve yüzükle birlikte ölümsüzlerin İstanbul'a zarar verecek olan planlarını sadıklarla birlikte bozmaya ve İstanbul'u korumaya çalışmaktadır (Beyazperde, t.y. [12.04.2024]).

Dizinin oyuncu kadrosuna bakıldığında başrolde "Hakan" karakterini canlandıran Çağatay Ulusoy, "Leyla" karakteriyle Ayça Aysin Turan, "Zeynep" rolüyle Hazar Ergüçlü ve "Faysal" karakteriyle Okan Yalabık bulunmaktadır (Beyazperde, t.y. [12.04.2024]). İkinci sezonda "Rüya" rolüyle Burçin Terzioğlu ve "Levent" ismiyle Engin Öztürk diziyeye dâhil olmuştur. Üçüncü ve dördüncü sezonda ise Funda Eryiğit ve Taner Ölmez dizinin kadrosunda yer almıştır.

3.3.2. Hakan: Muhafız Dizisi Karakterleri

3.3.2.1. Hakan: Muhafız

Dizinin başrolü olan "Hakan" karakteri ilk bölümde arkadaşıyla ortak evde yaşayan, farklı işler peşinde koşan aynı zamanda babası olarak gördüğü adamın yanında Kapalıçarşı'da bulunan dükkânı yürüten genç bir delikanlı olarak yansıtılmıştır. Hakan, tüm bunların yanında İstanbul'a zarar verip "Ölümsüzler" olarak bilinen topluluğun düşmanıdır, onların planlarını bozan ve İstanbul'u koruyan bir göreve sahiptir. Bu görev ona atalarından devredilmiştir. Görevini yerine getirmek için sadık

olanlar grubunda bulunan “Zeynep” adlı kişiden dersler almaktadır (Erdem, 2021: 64-65).

Hakan’ın İstanbul’u koruma görevinde yardımcı olabilecek tılsımlı gömlek, hançer ve yüzük bulunmakta, bunlar sayesinde ölümsüzleri yok edebilmektedir. Hakan tılsımlı gömleği giydiğinde gömlekte yer alan özel sembol Hakan’ın vücuduna işlenmekte ve görünmektedir. Sembol, Hakan’ın Muhafız soyundan olduğunun göstergesidir.

Hakan’ın ailesi ve sevdikleri ölümsüzler tarafından öldürülmüş bu nedenle ölümsüzler arasından özellikle Faysal’a karşı bir öfke beslemiştir. Son sezonda geçmişe giderek hem atalarının başından geçeni öğrenmiş hem de geçmişi değiştirerek geleceğe yön vermeye çalışmıştır.

3.3.2.2. Zeynep

Zeynep dizinin ilk sezonlarında Hakan’ın yanında yer alan, sadık olanlar grubundan bir karakterdir. Babasından öğrendikleriyle kendisini savunma alanında geliştirmiş ve Hakan’ı yönlendirmeye onu korumaya çalışmıştır. Hakan ile yaşadıkları olaylar sonucunda ona aşık olmuş fakat sonrasında sadık olanları terk edip ölümsüzler tarafına geçmiş ve Hakan’ın işini zorlaştırmıştır. Bununla birlikte dizi boyunca Hakan’a bizzat zarar verememiş ve bundan kaçınmıştır.

Zeynep kararlı, cesur ve güçlü bir duruş sergilemektedir. Sadık olanlar grubunda iken babasını kaybetmesi sonrasında gruba karşı bir direnç geliştirmiştir. Yaptıkları ve yaşadıklarını sorguladıktan sonra ölümsüzlerin tarafına geçmiş ve kendini burada kabul ettirmek için arkadaşlarına zarar vermiştir. Ölümsüzlere kendini kabul ettirdikten sonra “Kâhin” karakterini öldürmüştür. Kâhin, ona kendi bilgeliğini aktarmış ve böylelikle Zeynep kâhinin gücüne de sahip olmuştur (A.g.e.: 73).

3.3.2.3. Leyla

Leyla, dizide Faysal olarak bilinen İstanbul’un en zengin iş adamı olarak görülen kişinin asistanlığını yapan bir karakterdir. Güzel, zeki ve işine önem veren bir karakter olarak bilinmektedir. Bunun yanı sıra Hakan’a âşık olmuş ve onunla birliktelik yaşamıştır. Hakan ile beraberliğinde Hakan’ın muhafız olduğunu ve Faysal’ın ise ölümsüzlerden olduğunu öğrenmiştir. Faysal, Hakan ile Leyla arasındaki ilişkiyi bildiğinden Leyla’yı Hakan’a karşı bir koz olarak kullanmış ve Leyla’nın zihnini yönlendirmiştir. Leyla yaşadığı bu durumu Hakan’a anlatarak çözüm yolu bulmaya

çalışmış olsa da çare bulunamamış ve dizinin ikinci sezonunda hançerle kendini öldürterek yaşamına son vermiştir.

3.3.2.4. Ölümsüzler

Diziye göre Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettiğinde salgın, afet vb. gibi şeylerle topluma ve şehre zarar veren, "Ölümsüz" denilen 7 kişinin olduğunu keşfetmiştir. Bu yedi kişi Mergen, Piraye, Okhan, Cevahir, Rüya, Faysal ve Vezir denilen kişilerden oluşmaktadır. Ölümsüzler arasında Vezir, Muhafıza âşık olmuş ve İstanbul için yapılan hain planları bozup iyi olan tarafa geçmiş fakat ölümsüzlerin kurduğu tuzaktan dolayı Muhafız tarafından aldatıldığını düşünmüştür.

Ölümsüzler, ancak Muhafız'a ait olan hançerle ya da içlerinden birinin öldürmesiyle yok olmaktadır. Bunun dışında diğer insanlar gibi acı hissetmemekte ve zarar görememektedirler. Ölümsüzler arasında "Vezir" denilen liderleri ise tüm bunların yanında suretlere hükmetmekte, aynalara yansıyan görüntüleri değiştirerek kişiye etki etmektedir.

Ölümsüzler içerisinde Faysal dışında geri kalan kişiler geçmişte öldürüldüğünden onları tekrar diriltmek için Muhafız'ın kanına ihtiyaç duyulmaktadır. Faysal yaşadığı müddet boyunca son Muhafızla karşılaşmış onun kanını elde edip Ayasofya'da yatan ölümsüz arkadaşlarını uyandırmaya çalışmaktadır. Yanında koruma olarak çalışan Hakan'ın muhafız olduğunu öğrendiğinde ise farklı planlar uygulamıştır. Faysal'ın ölümsüzler arasında âşık olduğu Rüya'ya karşı zaafı bulunmaktadır. Faysal, İstanbul'da sonsuza kadar Rüya ile yaşamayı arzulayan, hırslı, kıskanç bir karakterdir. Rüya ise resim yapmayı seven, Faysal'ın minnettarlık duyan fakat aynı zamanda inatçı bir karakterdir. Faysal ile birlikte aynı hayalleri kurmamakta ölümsüz olarak daha da güçlenip İstanbul'a hâkim olmak istemektedir.

Mergen, Piraye ve Okhan ise ölümsüzler olarak İstanbul'da kötülüğün yayılması için uğraş verenlerdir. Bu konuda bazen Faysal ve Vezir ile anlaşamamış ve karşı karşıya gelmişlerdir. Piraye, geçmişte muhafız soyundan bir adama âşık olmuş ve onu öldürmüştür.

3.3.2.5. Sadık Olanlar

Dizide Muhafız'ı koruyan, ona görevini hatırlatan ve yönlendiren gruba "Sadık olanlar" denilmektedir. Son muhafız olan Hakan'ı çocukluğundan itibaren korumaya çalışan sadıklar grubu birbirlerini tanımak için göğüslerinde taşıdıkları anahtar

sembolünü kullanmışlardır. Sadık kalanlar dizide, savunma ve tarih konusunda bilgili, kurallarına bağlı bir topluluk olarak yansıtılmıştır.

3.3.2.6. Kâhin

Kâhinin dizideki yeri geçmişi ve geleceği görebilmesi, şifacı olması, gücü azalan eşyalara gücünü geri kazandırması ve kehanette bulunmasıdır. Kâhin, sakın, beyaz elbiseli, boynunda farklı türde taşlardan kolye bulunduran bir kadındır. Zeynep tarafından silahla vurulduktan sonra bütün güçlerini ona aktarmıştır. Hakan'ın 1453 yılına gidip ölümsüzlerle ve kendi geçmişiyle alakalı sırları öğrendiği anda yine bir kâhinle karşılaşması mevcuttur. Bahsettiğimiz sahnede kâhin yine beyaz renkli bir pelerin kıyafeti giymiştir.

3.3.3. Hakan: Muhafız Dizisinde Geçen Pagan Semboller ve Anlamları

Netflix'in Türkiye'deki ilk orijinal yapımı olan Hakan: Muhafız dizisi, içerisinde birçok sembolü barındırmaktadır. Bu sembollerden bazılarının Paganizm kökenli olduğu, bazılarının ise senaryo gereği türetilen, karakteri tarif eden semboller olduğu düşünülmektedir. Örneğin dizi içerisinde aynanın kullanımı, muhafız kanının altın bir kâsede başkalarına içirilmesi ve bu sayede yenilenme olması, muhafızın gömleğinde ve üzerinde yer alan yıldız sembolü, hançer, yeşil renkli yüzük, anahtar, ve kâhin sembollerinin Paganizm ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

3.3.3.1. Sekiz Köşeli Yıldız

İncelemiş olduğumuz dizi boyunca sekiz köşeli yıldız sembolü ön plana çıkmaktadır. Muhafız karakterine ait olan tılsımlı gömlek üzerinde yer alan yıldız simgesi aynı zamanda kahramanın vücuduna da eklenmiş bir sembol niteliğindedir. Sekiz köşeli yıldız, kahramana zarar verecek her şeyden korunmasını sağlayan fantastik gücü veren ve tılsımlı gömleğin merkezinde olan bir simge olarak dizide yansıtılmıştır.

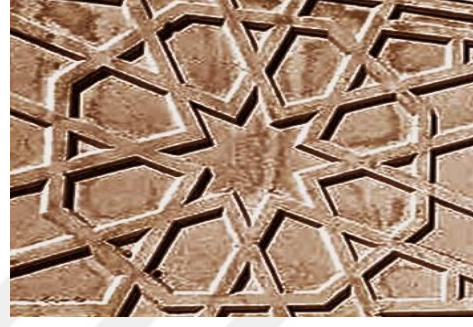
Sekiz köşeli yıldız sembolünün Türk tarihinde Selçuklu devletinde sonrasında Osmanlı devletinde mimari alanda kullanıldığı bilinmektedir (Coruh & Azizoğlu, 2023: 68). Selçuklu devletine ait mimarilerde sıkça rastlanan sembolün her bir ucu farklı erdemleri temsil etmektedir. Bunlar merhamet, doğruluk, sabır, cömertlik, sadakat, şefkat, hoşgörü, şükür olarak sıralanmaktadır (Özcan, t.y.[16.04.2024]).

“Oktagram” olarak da ifade edilen sekiz köşeli yıldız kadim zamanda koruyuculuk vasfıyla nitelendirilmiş ve kullanılmıştır (Gökhan, 2009: 83). Antik dönemde

tanrıçaları sembolize etmek ve anmak için kullanılmıştır. Örneğin Sümerlerde bereket veya savaş tanrıçası olarak görülen İnanna'nın, Babillerde ise İştar'ın sembolü sekiz köşeli yıldız olarak betimlenmektedir (Schimmel, 1998: 169-170). Aynı zamanda Sümer tabletlerinin birçoğunda sekiz köşeli yıldız sembolünün kullanıldığı bilinmektedir. Hakan: Muhafız dizisinde de bu sembolün koruyucu bir özelliğe sahip olduğu yansıtılmaktadır.

Görsel 3.40: Muhafız Sembolü

Görsel 3.41: Selçuklu Devleti Simgesi

Kaynak: "Netflix 1.bölüm", t.y. [16.04.2024]

Kaynak: Özcan, t.y. [16.04.2024]

Görsel 3.42: Sümer Tableti

Görsel 3.43: İnanna Ve Ninhursag

Kaynak: "Sümer Tabletleri", [16.04.2024]

Kaynak: "Ninhursag", [16.04.2024]

3.3.3.2. Tılsımlı Gömlek ve Hançer

Paganizm'de uygulanan ritüellerde kişinin korunması ve güçlenmesi açısından bazı eşyalar, sözlerle ve yüklenmiş sembollerle tılsım haline getirilirdi (Altunay, 2020: 112). Özellikle pentagram sembolünün bir daire içine alınıp büyülerde ve ayinlerde

korunma amacıyla tılsım olarak kullanıldığı bilinmektedir (A.g.e.: 112). Hakan: Muhafız dizisinin fantastik ve ilgi çekici yönünün de buradan kaynaklandığını söylemek mümkündür. Zira dizide birden fazla tılsımlı olduğu yansıtılan semboller ve eşyalar bulunmaktadır.

Dizide kahramanı çeşitli silahlardan ve acılardan koruyabilecek tılsımlı bir gömlek, ölümsüzleri ayırt edebileceği yeşil taşlı bir yüzük ve ölümsüzleri yok etmeye yarayacak tılsımlı silah olan hançer gösterilmektedir. Burada bahsettiğimiz eşyaların üzerinde yer alan semboller ve eşyaların kullanılma şekli Paganizm ile alakalı unsurlar olduğunu düşündürmüştür. Örneğin tılsımlı gömlek üzerinde daha önce bahsettiğimiz sekiz köşeli yıldız dışında kare ve dairelerden oluşan, iç içe geçen geometrik şekiller bulunmaktadır. Sembolizme göre pagan inancına mensup topluluklar kötü ruhlardan korunma amacıyla çevrelerine iç içe geçen daireler çizmekte ve böylece kendilerini korumaya aldıklarını düşünmekteydiler (Ersoy, 2007: 77). Yine tılsımlı gömlek üzerine de işlenmiş olan kare içine sıkıştırılan daire sembolü de paganizmde kişinin ruhunun tanrı koruması altında olduğunu simgelemektedir (A.g.e.: 77).

Dizide kahramanın işine yarayan diğer bir eşya ise hançerdir. Hançer, eski uygarlıklarda kişinin yenilenmesi ve erginlenmesi için yapılan kurban ayinlerinde kullanılan bir alettir (Wilkinson, 2021: 225). Hançer, kan dökmeyi ve ölümü simgelemektedir (A.g.e.: 225). Dizide de muhafız ölümsüzleri ancak kendisi için tasarlanan hançerle öldürebilmektedir. Fakat bunun yanında hançer, ölümsüzlerin eline geçtiğinde muhafızın kanını dökmek ve o kanı güçlenmek için kullanmakla değerlendirilmiştir. Yunan paganizminde de Dionysus için yapılan törenlerde hayvanların kurban edildiği ve sonrasında hayvana ait kanın yenilenmek ve güçlenmek için içildiği bilinmektedir (Yılmaz, 2015: 47).

Wicca rahipleri ise ritüellerinde “Athame” adını verdikleri bir hançer kullanmaktadır (Altunay, 2020: 110). Onların hançeri kullanmalarındaki amaç kan dökmek veya zarar vermek değil ayinlerde sembolik olarak yanlarında bulundurmadır (A.g.e.: 110).

Görsel 3.44: Tılsımlı Gömlek

Görsel 3.45: Tılsımlı Hançer

Kaynak: “Netflix 1.bölüm”, t.y., [16.04.2024]

Kaynak: “Netflix 6.bölüm”, t.y. [16.04.2024]

3.3.3.3. Kupa

Paganizm inancının sürdürüldüğü uygarlıklarda kupa ile kan içme ritüelleri önemli görülmekteydi. Özellikle altından ve gümüşten yapılan kupalar kutsal sayılmaktaydı (Altunay, 2020: 111). Örneğin Frig uygarlığının bereket tanrıçası Kibele için insanlar kanlarını kupaya akıtıp içmekte ve tanrıların yaşamına ortak olduklarını düşünmekteydiler (Akalin, 2014: 142). Yine İskitler ve Hunlar’ın aralarında bir bağ oluşturmak için kanlarını içkilere karıştırıp içtikleri bilinmektedir (Koto, [16.04.2024]). Hakan: Muhafız dizisinin 1. sezon 6. bölümünde Faysal’ın ve Zeynep’in Ayasofya içerisine girip gizli bir kapı keşfettikleri sahnede altın renkli bir kupa yer almaktadır. Zeynep, kupayı eski uygarlıklarda kurban kanının içildiği kadehlere benzetmektedir. Ardından 10.bölümde Faysal Leyla’yı alıkoyduğunda ona ölümsüzlerin kanının bir insanı iyileştirebileceğini söylemektedir. Aynı bölümde Faysal, Ayasofya’da yatan ölümsüzleri diriltmek için muhafız kanını altın kupa içerisinde arkadaşlarına içirmektedir. Altın kupada kan içirilen ölümsüzler tek tek uyanıp canlanmaktadır.

Görsel 3.46 – 3.47: Altın Renkli Kupa

Kaynak: “Netflix 6.bölüm”, t.y. [16.04.2024]

Görsel 3.48: Kupanın Kullanımı

Görsel 3.49: Kanın Ölümsüze İçirilmesi

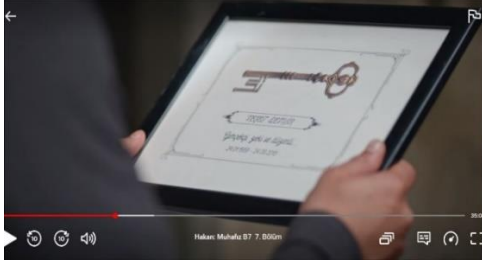
Kaynak: “Netflix 10.bölüm”, t.y. [16.04.2024]

Kaynak: “Netflix 10.bölüm”, t.y. [16.04.2024]

3.3.3.4. Anahtar

Hakan: Muhafız dizisinde anahtar sembolü birkaç anlama gelebilecek şekilde kullanılmıştır. İlk olarak Hakan karakterini yönlendiren ve ona sadık olanların aralarında birbirlerini tanımak için kullandıkları sembol anahtardır. Burada anahtar sembolünün kullanılma sebebinin bilgeliği temsil etmesi olduğu düşünülmektedir çünkü sadık olanlar muhafız hakkında ve geçmişte olanlar konusunda bilgi sahibidirler. İkinci olarak anahtar, ölümsüzlerin kötülüğün kapısını aralamak için araç olarak kullandıkları bir unsurdur.

Diziye göre kötülüğün kapısı, zaman makinesi diyebileceğimiz bir aracın çalıştırılması ve kapının açılması için kullanılmaktadır. Yine anahtar ile birlikte Hakan geçmişe yolculuk yapmaktadır. Anahtar burada bilinmeyen sırların keşfinde bir araç görevinde kullanılmıştır. Dizide kullanılan anahtar sembolünün paganizmdeki anlamıyla eşdeğer kullanıldığını söylemek mümkündür. Öyle ki anahtar sembolizmde kişiye özgürlük sunan, kapalı odalara eriştiren, bilgeliği temsil eden bir faktördür (Wilkinson, 2021: 239). Paganizmde anahtar taşıyan kişi sırları öğrenen bilgiye hâkim olan kişidir (Altunay, 2021: 110).

Görsel 3.50: Sadık Olanların Sembolü **Görsel 3.51: Zaman Geçidi Anahtarı**

Kaynak: “Netflix 7.bölüm”, t.y. [16.04.2024]

Kaynak: “Netflix 7.bölüm”, t.y. [16.04.2024]

Görsel 3.52: Anahtarın İşlevi

Görsel 3.53: Zaman Geçişinde Anahtar

Kaynak: “Netflix 4.bölüm”, t.y. [16.04.2024]

Kaynak: “Netflix 7.bölüm”, t.y. [16.04.2024]

3.3.3.5. Kâhin

Dizi içerisinde kehanette bulunan ve şifacılık özelliğiyle bilinen kadın bir kâhin karakteri bulunmaktadır. Dizinin 2.sezon 8.bölümünde Hakan, kullanmış olduğu tılsımlı gömlek, yüzük ve hançerin eskisi gibi güçlü olmaması üzerine Zeynep ve Faysal ile birlikte kâhinin yanına gider. Kâhin üzerinde beyaz elbise taşıyan bir kadındır. Tılsımlı eşyaların gerektiği gibi çalışmama sebebini ve geçmişte yaşanan benzer olayı onlara anlatır. Şifalı olduğunu düşündüğü siyah taşları çıkarır ve tılsımlı gömleğin üzerinde bekletir. Ardından Hakan’ın parmağını hafif kanatarak tılsımlı objelere sürüp onun içinden geçen düşüncelerini aktarır ve öğüt verir. Sonrasında Faysal ve Rüya ile ilgili kehanette bulunur.

Görsel 3.54: Kâhin

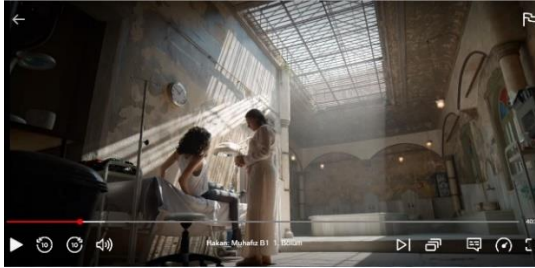
Kaynak: “Netflix 2.sezon”, t.y. [17.04.2024]

Kaynak: “Netflix 2.sezon”, t.y. [17.04.2024]

Görsel 3.55: Şifalı Taşlar

3.sezonun 1.bölümünde ise kâhinin şifacı özelliği gösterilmektedir. Ölümsüzlerle yapılan çatışmada yaralanan Zeynep, gözlerini açtığı anda karşısında kâhini görmektedir. Kâhin onu güvenli bir bölgeye getirmiş ve iyileştirmiştir. Sezonun 4.bölümünde Hakan ölümsüzlerin elinde bulunan anahtar sembolünün hangi manalara geldiğini öğrenmek için kâhine danışmaktadır. Kâhin ona anahtar sembolünün ifade ettiği anlamı anlatmaktadır. Hakan, 4.sezon 1.bölümünde geçmişe yolculuk yaptığı anda ise ormanda yine beyaz kıyafetli kadın bir kâhine rastlamakta kâhin ona çıkış yolu hakkında ipucu vermektedir.

Görsel 3.56: Zeynep ve Kâhin

Kaynak: “Netflix”, t.y. [16.04.2024]

Kaynak: “Netflix 4.sezon”, t.y. [17.04.2024]

Görsel 3.57: İkinci Kâhin Karakteri

Kâhinin varlığı paganizm inancında da yer almaktadır. Antik dönemde Yunanlı paganların kehanette bulunması için kâhinlere başvurduğu hatta bunun için büyük tapınaklar inşa ettiği bilinmektedir. Örneğin Apollon tapınağı bunlardan biridir. Bunun yanı sıra Kelt paganizminde rahip konumunda olan Druidlerin özellikleri arasında da kehanette bulunma ve şifacılık mevcuttur (Kara, 2023: 146-152). Druidler arasında kadınların da var olduğu ve büyücülükle uğraştığı düşünülmektedir (A.g.e.: 153-156). Aynı zamanda günümüzde Stonehenge’de paganların yapmış olduğu ayinlerde

modern druidlerin beyaz bir kıyafet giydikleri görülmektedir (Gençtürk, [17.04.2024]).

3.3.3.6. Ayasofya

Hakan: Muhafız dizisinde kullanılan mekânlar incelendiğinde sarnıç, mahzen, İstanbul sokakları, Kapalıçarşı ve Ayasofya gibi tarihi yerler görülmektedir. Dizide özellikle Faysal ve Rüya karakterleri. Ayasofya'ya vurgu yapmaktadır. Ayasofya'ya yapılan göndermelerin sebebi ölümsüzlerin Ayasofya'nın içinde yer alan bir odada uyumaları ve içirilen muhafız kanının bulunduğu kupanın yine Ayasofya'da yer almasıdır.

Dizi boyunca Faysal, hem şirketindeki odada Ayasofya tablosunu asarak hem de Ayasofya ile ilgili çalışmalara yardım sağlayarak Ayasofya'nın özel bir mekân olduğunu vurgulamaktadır. Faysal'ın karısı Rüya ve diğer ölümsüzlerin tabutları Ayasofya'ya bağlı bir odada yer almaktadır. Faysal yıllar boyunca sağ kalıp karısı Rüya'yı ve ölümsüz arkadaşlarını kurtarmak için muhafızın kanına ulaşmayı hedeflemektedir. Nitekim Ayasofya ile ilgili yapılan çalışmalarda bulunduğu altın renkli kupa ile muhafız kanını alıp Ayasofya'da ölümsüzlere içirmiştir. Ölümsüzlerin tekrar dirilişi Ayasofya'da olmuştur. Böylelikle Ayasofya dizide gizemli, kutsal bir mekân olarak yansıtılmıştır.

Görsel 3.58: Dizide Ayasofya'nın Altında Bulunan Gizli Oda

Kaynak: "Netflix 6.bölüm", t.y. [16.04.2024]

Ayasofya, gerçek hayatta da kutsal görülen ve önem verilen bir mekândır. İstanbul'da Hıristiyanlık yayılıp resmi din olarak kabul edildikten sonra I. Konstantin tarafından büyük bir kilise yapılması amacıyla yapımı başlatılmış ancak II. Konstantin M.S 360 yılında açılışı gerçekleştirilmiştir ("Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi", t.y.[22.04.2024]). İstanbul'da ortaya çıkan yangınlardan dolayı yapı birkaç kez zarar görmüştür ve bu

nedenle yıkılmıştır fakat I. Jüstinyen, yapıyı tekrar inşa ettirmiş ve günümüzdeki halini almıştır. İstanbul Latinler tarafından işgal edildiğinde Ayasofya’da bulunan ikonalar ve mozaikler zarar görmüştür. 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethetmesiyle birlikte ilk kez camii olarak faaliyet göstermiştir. Bununla birlikte Ayasofya, “Kutsal bilgelik” anlamına gelmekte ve “büyük kilise” olarak da isimlendirilmektedir (Çift & Altunay, 2017: 11).

Altunay’a göre Ayasofya’nın paganizmle bağlantısı bulunmaktadır. I. Jüstinyen zamanında Ayasofya yapılırken paganizm inancına mensup işçiler inşaatın yapımında görev almışlardır ve Paganizme dair bazı sembolleri Ayasofya’nın bazı bölgelerine yerleştirmişlerdir (A.g.e.: 26). Örneğin imparator kapısında Yunan paganizminde yer alan Poseidon’u simgeleyen üç başlı yaba, uğurlu olduğuna inanılan Swastika (Gamalı Haç), yer ve gök arasındaki iletişimi sağladığı düşünülen hayat ağacı motifi kullanılmıştır (A.g.e.: 29-43). Aynı zamanda Cennet- Cehennem kapısı denilen mermer yapıda da anahtar ve balık sembolü kullanılmıştır (A.g.e.: 42). Bahsettiğimiz semboller paganizm inancıyla bağlantılı anlamlarda kullanılmıştır. Üç başlı yaba yapının afetlerden korunması, cennet ve cehennem kapısındaki balık bilgeliği temsil etmesi, üzerindeki anahtar o sırra ulaşmayı hedeflemek ve hayat ağacı ise kutsal olanla olan bağı hatırlatmak için kullanılmıştır (A.g.e.: 29-44). Bununla birlikte kutsal kâse sembolizmi de Ayasofya’da kullanılmıştır. Erhan Altunay, kutsal kâsenin Keltlerden Hristiyanlığa geçtiğini düşünmektedir. Ona göre kutsal kâse, ölümsüzlüğü temsil eden ve ulaşana doğaüstü güçler getiren bir eşyadır (A.g.e.: 108). Hakan: Muhafız dizisinde de Ayasofya’ya kutsal kâse ve ölümsüzler üzerinden sembolizm uygulanmıştır. Bu nedenle Ayasofya’nın içerisinde Pagan sembollerinin yer alması ile dizide Ayasofya ile ilgili yansıtılan sembollerin birbiriyle uyumlu olduğu düşünülmektedir.

3.4. Atiye Dizisi

3.4.1. Atiye Dizisi Konusu

Atiye dizisi Netflix dijital platformunda Hakan: Muhafız dizisinden sonra 27 Aralık 2019 tarihinde yayınlanmıştır. Dizi 3 sezon olarak 2019-2021 yılları arasında izleyici ile buluşmuştur. Toplam 24 bölümden oluşan Atiye dizisinin senaryosu Şengül Boybaş adlı yazarın “Dünyanın Uyanışı” isimli eserinden uyarlanmıştır. Dizinin başrolünde “Atiye” karakteriyle Beren Saat yer almış, “Erhan” karakteriyle Mehmet Günsür eşlik

etmiştir. “Ozan” rolüyle Metin Akdülger, “Cansu” rolüyle Melisa Şenolsun da dizide yer almıştır (Beyazperde, t.y.[09.03.2024]).

Dizi Atiye'nin sürekli çizmiş olduğu sembol üzerine yoğunlaşmıştır. Atiye ressam olarak kendini bildiğinden beri belirli bir sembolü çizip durmuş bunun sırrını çözmek için Göbeklitepe'ye gitmiştir. Göbeklitepe'de Erhan ile tanışmasının ardından Atiye bu yer ile geçmişinin bağlantısını anlamaya çalışmıştır. Dizinin 1. Sezonu Atiye'nin başına gelen olayları anlaması ve kendini, geçmişini tanıması üzerine kurulmuştur. 2. sezonda ise Atiye doğum yapan kadınların öldüğü bir dünya ihtimalinde uyanmış ve Erhan'ı ikna edip kehaneti gerçekleştirmeye çalışmıştır. 3.sezonda Atiye ve Erhan'ın kızı Aden'in güçleri üzerinde durulmuştur. Dizide sembolizme dair birçok öge yer almıştır. Ayrıca mısır paganizmi ile alakalı birçok efsaneden bahsedilmiş, şahmeran sembolüne değinilmiş ve zaman tasavvuruna yönelik yorumlar yapılmıştır.

3.4.2. Atiye Dizisi Karakterleri

3.4.2.1. Atiye

Atiye, İstanbul'da yaşayan, sakin, bağımsız, özgür karakterli bir kişidir. Evlatlık alman Cansu adında bir kız kardeşi, kendisiyle aynı sembole sahip annesi ve emniyet mensubu babası bulunmaktadır. Aynı zamanda Ozan isimli nişanlısı ile evlilik hazırlıkları yapmaktadır. Küçüklüğünden itibaren sürekli bir sembolü çizmekte ve bunun üzerine rüyalar görmektedir. Ressam olduktan sonra sembolle ilgili bir sergi açmış ve sembolün Göbeklitepe'de bulunduğunu öğrenmiştir. Hayatı boyunca aradığı cevapları bulması için yolu Göbeklitepe'ye düşer ve Erhan ile tanışır.

Atiye önce yüzünde semboller bulunan yaşlı bir kadın ardından alnında yıldız sembolü olan bir kız çocuğu imgesi görmüştür. Göbeklitepe ziyaretinden sonra imgeleri tekrar görüp bir mağaraya yönelmiştir. Mağarada geçmişine ait sırları öğrendikten sonra Erhan ile yakınlaşmış ve onunla bağlantısını öğrenmiştir.

Atiye dizide Mısır paganizminde geçen İsis tanrıçasına benzetilmektedir. Dizi içerisinde onun şifacı bir soydan geldiğine ve dünyayı değiştirecek güce sahip olduğuna değinmiştir. Atiye'nin soyunu temsil eden sekiz köşeli yıldız birçok sahnede kullanılmıştır.

3.4.2.2. Erhan

Erhan, babasının mesleğine hayranlık ve saygı duyan bir arkeologdur. Ailesinin tamamını bir kazada kaybetmiştir. Göbeklitepe ile ilgili çalışmaları yürütürken Atiye ile tanışmıştır. Atiye'nin kendisine anlattığı sembolleri ve kehanetleri çözmeye çalışırken onunla arasında bir bağ kurmuştur. Dizide sembollerin anlamını açıklayan ve mitoloji ile ilgili bilgilere sahip roldedir.

Erhan gerçekçi, babasının izinden giden ve dizide İsis'in eşi Osiris şeklinde sembolize edilen bir karakterdir. Atiye ile geçmişten gelen bir bağları bulunmaktadır. Babasının sembollerle ve Göbeklitepe ile ilgili keşiflerini buldukça hayat amacının Atiye'nin aradığı kapıyı bulmak olduğunu anlamıştır. Atiye ile arasındaki ilişkiden Aden adında bir kızı dünyaya gelmiştir. Atiye'nin evlatlık olan kardeşi Cansu da aslında Erhan'ın kaybettiğini sandığı kız kardeşi Elif'tir. Dizinin ikinci ve üçüncü sezonunda Erhan ve Elif ağabey kardeş olarak yansıtılmıştır.

3.4.2.3. Ozan

Ozan, baba sevgisi görmeyen fakat buna rağmen merhametli olan bir karakterdir. Atiye ile okul yıllarında tanışmış ve evlilik sürecine girmişlerdir. Fakat Atiye'nin kardeşi Cansu ile bir ilişki yaşamış ve vicdan azabı çekmiştir. Ardından Cansu'nun öldürüldükten sonra kendisini suçlayıp intihara yeltenmiştir. Dizide değişen evrenlerde Ozan hep baba sevgisinden mahrum kalmış ve Atiye değil Cansu ile beraberlik yaşamıştır. Dizinin üçüncü sezonunda Atiye ve Erhan'ın kızı Aden'i kaçıran ve büyüten yine Ozan'dır. Bu süreçte Aden ile arasında bir bağ gelişmiştir. Aden'e karşı merhametli ve sevecen davranmıştır ve sonunda onu ailesine teslim etmiştir.

3.4.2.4. Cansu

Cansu, bebekken yaşadığı kaza sonucunda bir polis memuru tarafından evlatlık alınmış bir kızdır. Başına buyruk, kafasına estiğini yapan aynı zamanda duygusal olan bir moda tasarımcısıdır. Atiye ile abla kardeş ilişkisi vardır. Atiye'nin nişanlısı Ozan ile yakın bir ilişkisi vardır fakat onunla yaşadığı ilişkiden dolayı kendini suçlu hissetmektedir. Dizinin ikinci ve üçüncü sezonunda yer alan evrenlerde Ozan ile birbirlerini sevmektedirler. Cansu normalde evlatlık alınmadan önce Erhan'ın kız kardeşidir. Evlatlık alındığı ailesi tarafından gizlenmemiştir.

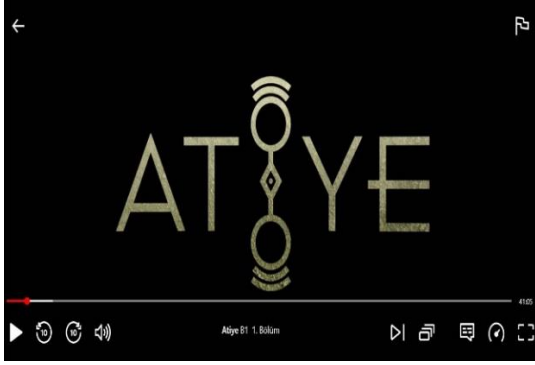
3.4.3. Atiye Dizisinde Geçen Pagan Semboller ve Anlamları

Atiye dizisi Netflix'in Türkiye'de yayınladığı ikinci orijinal dizidir. Dizi incelendiğinde içerisinde hem sözel hem de görsel olarak paganizm kökenli birçok sembolün kullanıldığı görülmüştür. Dizide geçen mekânlarda da paganizm ile ilgili unsurlar bulunmaktadır. Dizide neredeyse bütün bölümlerde yer alan ve dizi afişinde kullanılan dairesel sembol, sekiz köşeli yıldız, mağara, anahtar, yılan, hayat ağacı, İhtar ve Mısır paganizminde geçen İsis, Osiris, Horus sembolleri kullanılmıştır.

3.4.3.1. Sarmal ve Daire

Dizinin ana sembolü iki daire ve sarmaldan meydana gelmektedir. Üstte ve altta çizilen dairenin etrafında sarmal bulunmaktadır. Dizinin bazı bölümlerinde ise bu daire sarmal şeklinde gösterilmektedir. Her iki şekilde de daire ve sarmalın aynı anlamda kullanıldığı düşünülmektedir. Sembol, dizi için özellikle oluşturulmuş, diziye mistik hava ve gizem katan bir özelliktir. Dizi içerisinde sembolün taşıdığı anlamla ilgili yorumlar yapılmıştır. Dizinin konusu ve karakterlerin ilerleyişi göz önüne alındığında bahsettiğimiz sembolün iki dünyayı birbirine bağlayan bir merkez görevi üstlendiği düşünülmektedir. Öyle ki dizide ölüm ve yaşamdan, geçmişten ve gelecekte, paralel evrenden bahsedilmekte ve bunların bir merkezde birbirine bağlandıkları anlatılmaktadır. Sembol dizide Göbeklitepe ile bağlantılı olarak yansıtılmıştır. Bunun sebebi Göbeklitepe'nin sembolde bahsettiğimiz merkezi temsil etmesidir. Aynı zamanda Atiye, dizide karakterlerin farklı şekilde yaşam sürdüğü üç döngüde de yaşamıştır. Bu üç döngünün aynı zamanda ve mekânda birleştiği bir yer bulunmaktadır ve dizide geçen sembol bunu temsil etmektedir.

Sarmal ve dairenin paganizm ile bağlantılı olduğuna ve kullanıldığına değinmiştik. Bu sebeple dizide de sarmal sembolünün anlamıyla birebir uygun kullanıldığını düşünmekteyiz. Sarmal, hem bir döngüyü hem de ölümü ve yaşamı sembolize etmektedir (Wilkinson, 2021: 285). Nokta ise her şeyin başladığı ya da bittiği bir merkezi temsil etmektedir (Ersoy, 2007: 72). Dizide de ölümden sonra yaşamın farklı boyutlarda devam ettiğine ve zamanın doğrusal değil sarmal bir döngüde birbirinin devamı şeklinde olduğuna değinilmektedir. Dolayısıyla Atiye dizisinde geçen sarmal ve daire sembollerinin paganizmde bahsettiğimiz sembollerle anlam ve kullanım bakımından uyduğu düşünülmektedir.

Görsel 3.59: Atiye Dizisi Sembolü

Görsel 3.60: İkili Sarmal Sembolü

Kaynak: “Netflix”, t.y. [23.04.2024]

Kaynak: “Netflix”, t.y. [23.04.2024]

3.4.3.2. Sekiz Köşeli Yıldız

Dizide en çok yer alan sembollerden biri de sekiz köşeli yıldız sembolüdür. Dizide Atiye karakterinin Göbeklitepe’yi ziyaretinde ona yol gösteren kişi, alnında sekiz köşeli yıldız bulunan bir kızıdır. Yine Göbeklitepe çevresinde Atiye’nin içine girdiği mağaranın başında ve mağaranın içinde sekiz köşeli yıldız sembolü bulunmaktadır. Aynı zamanda İsis ya da İştar’ın soyundan geldiğini temsil eden sembol sekiz köşeli yıldızdır. Bu sembol Atiye’nin boynunda, annesinin kolunda ve teyzesinin alnında yer almaktadır.

Sekiz köşeli yıldız dizide geçen mekânların birçoğunda kullanılmıştır. Atiye’nin anneannesinin ve teyzesinin yaşadığı yerlerde bu sembol bulunmaktadır. Dizinin kurgusunda da bahsedildiği gibi sembol bereket tanrıçası İştar’ı simgelemektedir. Bununla birlikte “Zühre” olarak bilinen Venüs yıldızını da temsil etmektedir. Dizide yıldızla alakalı hem görsel hem de sözel göndermeler bulunmaktadır (“Netflix”, t.y. [23.04.2024]).

Paganizm’de sekiz köşeli yıldız İnanna’nın ve İştar’ın sembolü sayılmaktadır (Schimmel, 1998: 169-170). Sembolün Babil uygarlığına ait olan tabletlerde de kullanıldığı bilinmektedir. Sekiz köşeli yıldız Pagan tanrıçaları temsil ettiği gibi dizide de aynı anlamda kullanıldığı düşünülmektedir. Sekiz köşeli yıldız sembolünün bulunduğu yerlere bakıldığında, tapınağın yerini belli etmede, tanrıçadan gelen soyu temsil etmede veya tanrıça için hazırlanan ritüelde yansıtıldığı görülmektedir.

Görsel 3.61: Kol Üzerinde Yıldız

Görsel 3.62: Alında Yer Alan Yıldız

Kaynak: "Netflix", t.y. [23.04.2024]

Kaynak: "Netflix", t.y. [23.04.2024]

Dizide sekiz köşelimi yıldız cennet ile de ilişkilendirilmiştir. Annemarie Schimmel'de sekiz sayısının temsil ettiği anlamla ilgili cennet vurgusu yapmıştır. Sekiz sayısının Babil inancında tanrıları temsil eden sayı olduğunu veya sekiz kat cenneti temsil ettiğinden bahsetmiştir (Schimmel, 1998: 169).

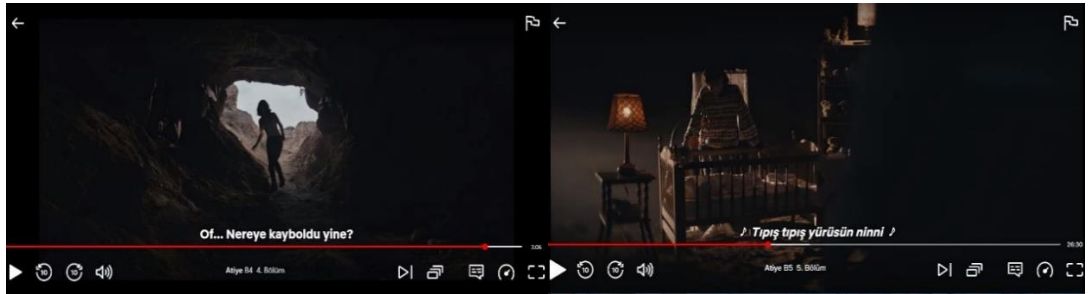
Görsel 3.63: Atiye Dizisi 3. Bölüm

Kaynak: "Netflix", t.y. [23.04.2024]

3.4.3.3. Mağara

Mağaralar insanlık tarihi boyunca sığınak ve yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Sembolizme göre ise mağaralar daha derin anlamlar taşımaktadır. Jung mağaraların insanın erginlenmesinde rol oynadığını düşünmektedir (Jung, 2009: 149). Campbell

ise mağarayı bilinç ve bilinçaltının birleştirildiği nokta olarak görmektedir (Campbell, 1992: 391). Değer, mağara sembolizminin dışıl bir öge barındırdığını, doğumu temsil ettiğini ve rahmi simgelediğini ifade etmektedir (Deger, 2024: 75). Paganizm açısından bakıldığında da mağaraların aynı işleve sahip olduğu bilinmektedir. Altunay, paganizmde mağaraların yeniden doğuşu temsil ettiğini ve psikolojik olarak insanın bilinçdışına yaptığı yolculuğu simgelediğini bununla birlikte mitolojilerde mağaraya yapılan yolculuğun ardından kişinin önemli bir değişime uğradığını bildirmektedir (Altunay, 2021: 76). Örneğin Sümer paganizminde tanrıça İnanna'nın yeraltına inışı ile ilgili bir mit yer almaktadır. Sümer mitolojisine göre İnanna, yeraltını merak etmekte ve oraya da hâkim olmak istemektedir. Yeraltına indiğinde ise yedi sınavdan geçmeye çalışmakta ve her zorluğu geçişinde üzerindeki kıyafetleri, aksesuarları çıkarmak durumunda kalmaktadır. Böylelikle son aşamadan kıyafetleri olmadan sadece bedeniyle ayrılmaktadır (Altunay, 2019: 81-82). Dizi içerisinde birinci sezonda Atiye karakterinin kendisini aradığını, yaşadığı olaylara anlam veremeyişini görmekteyiz. Birinci sezon dördüncü bölümde Atiye Göbeklitepe'yi ziyareti sonrasında gördüğü bir mağaraya giriş yapmaktadır. Ardından düşen taşla birlikte mağaranın girişi kapanmakta ve Atiye dışarı çıkamamaktadır. Mağaranın derinliklerine gidip çıkış yolu aramaktadır. Bu esnada geçmişine dair hatırlamadığı veya pişmanlık duyduğu anıları yansıtılmaktadır. Bu aslında Atiye'nin bilinçaltına ve bilinçdışına yapılan bir yolculuğu sembolize etmektedir. Gördüğü yansılardan sonra psikolojik olarak acı çektiği görülmekte ve yolculuğun sonuna kadar devam ettiği yansıtılmaktadır. Bölümün sonunda ise Atiye cenin pozisyonunda mağaradan çıkmakta ve artık anlam veremediği olayların sırrını bilmektedir ("Netflix", t.y. [23.04.2024]).

Görsel 3.64: Atiye'nin Mağaraya Girişi **Görsel 3.65: Mağarada İlk Yansıma**

Kaynak: "Netflix 4.bölüm", t.y. [23.04.2024]

Kaynak: "Netflix", t.y. [23.04.2024]

Görsel 3.66: İkinci Yansıma

Görsel 3.67: Atiye Ve Anneanesi

Kaynak: “Netflix”, t.y. [23.04.2024]

Kaynak: “Netflix”, t.y. [23.04.2024]

Görsel 3.68 – 3.69: Mağaradan Çıkış

Kaynak: “Netflix”, t.y. [23.04.2024]

3.4.3.4. Hayat Ağacı

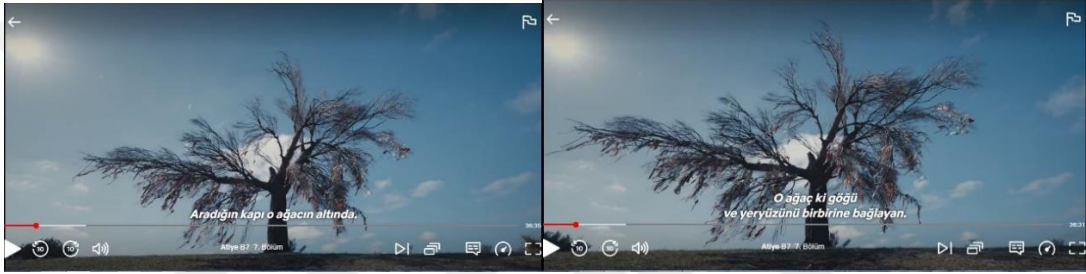
Hayat ağacı sembolü milattan önce ortaya çıkan ve kadim uygarlıkların kullandığı bir simgedir (Yılmaz, 2012: 1). Sümer, Asur ve Babil paganizminde tapınma amacıyla da kutsal sayılan hayat ağacı diğer bir yönüyle gökyüzü ve yeryüzü bağlantısını sembolize etmektedir (A.g.e.: 1). Asur paganizminde gerçekleştirilen ayinlerde su ve hayat ağacının ön plana çıktığı bilinmektedir (Ağaç & Sakarya, 2015: 6). Kuzey mitolojisinde ve eski Mısır inancında tanrılar alemi, ölüm ve yaşam alemini birbirine bağladığı düşünülmekte ve Sümerlerde de toprak ana ile ilişkilendirilmektedir (Wilkinson, 2021: 97). “Atiye” adlı dizimizde de hayat ağacı sembolünün paganizmle örtüşür derecede kullanıldığı düşünülmektedir. Öyle ki dizinin birinci sezonunda Atiye’nin anneanesi Erhan’ı hayat ağacının önüne getirmekte ve göl kenarında elini toprağa deşirdikten sonra onun geçmişi görmesini sağlamaktadır. İkinci sezonda hayat ağacının diğer dünyaya açılan bir kapı olduğu ve gökyüzü ile yeryüzünü birbirine bağladığına değinilmektedir (“Netflix”, t.y. [26.04.2024]). İkinci sezonun

beşinci bölümünde duvara çizilmiş olan hayat ağacı sembolü bulunmakta ve üçüncü sezonda da hayat ağacı simgesi ön plana çıkarılmaktadır.

Görsel 3.70: “Atiye” Dizisi 4.Bölüm

Kaynak: “Netflix 4.bölüm”, t.y. [26.04.2024]

Görsel 3.71 – 3.72: Hayat Ağacının Anlamı

Kaynak: “Netflix 2.sezon”, t.y. [26.04.2024]

3.4.3.5. Yılan

Yılanın bilgeliği ya da şifayı sembolize ettiği bilinmektedir. Bazı topluluklarda ise ölümü simgelemiştir. Aynı zamanda derisini değiştirme imkânı bulduğundan yenilenmenin ve dönüşümün de simgesidir (Seyidoğlu, 1998: 86). Yılan, Mısır paganizminde kaos ve savaş tanrısı Apep’i sembolize etmektedir (“Apep”, 2023). Bununla birlikte Apep, Güneş tanrısı Ra’nın düşmanı olarak anlatılmaktadır (“APEP”, t.y.).

“Atiye” dizisinde de yılan motifi birçok yerde kullanılmıştır. Kuyruğunu yiyen yılan sembolleri, Şahmeran efsanesi ve Şahmeran sembollerine dizide sıkça rastlanmaktadır. Şifa ve bilgelik hususunda da yılanla vurgu yapılan sahneler bulunmaktadır. Yılanla ilgili sembolün ilk görüldüğü yer birinci sezondur. Birinci sezonda Ozan karakterinin babası olan Serdar Yılmaz, evinde ve sığınağında kuyruğunu yiyen yılan resmini kullanmıştır (“Netflix”, t.y. [23.04.2024]). Serdar Yılmaz dizide kötü rolde olan bir karakterdir fakat sonrasında bir değişimden geçmiş

ve iyi role evrilmiştir. Yılan sembolizminin Serdar üzerinden kullanılması dizinin senaryosu ve sembolün anlamı açısından önemli görülmektedir. Yılanın Mısır inancında kaos tanrısı Apep’i temsil ettiğine değinmiştik. Dizide de kötülüğün yolunu açan, karanlık gruplarla iş birliği yapan Serdar Yılmaz’dır. Dolayısıyla dizide sembolün kullanımı anlamı ve karakter yerleşimi açısından manidardır. Aynı zamanda Serdar karakteri ikinci sezonda bir seçim yapmış ve yaptığı seçim sonrası üçüncü sezonda karakter değişimine uğramaktadır. Serdar Yılmaz eski kötü işlerini bırakıp iyi olan tarafa geçmekte bu yönüyle kuyruğunu yiyen yılan sembolünün ifade ettiği değişim ve dönüşüm karakterlere de yansıtılmış olarak görülmektedir.

Serdar karakterinin oğlu olan Ozan rolünün de dizi boyunca değişime uğradığı görülmektedir. Birinci sezonda Ozan’ın da kuyruğunu yiyen yılan sembolüyle karşılaştığı yansıtılmaktadır. Üçüncü sezonda Ozan’ın bulunduğu sahnelerde kuyruğunu yiyen yılan sembolü görülmektedir. Birinci sezonda masum, merhametli olan Ozan üçüncü sezonda karanlık güçlerin tarafında yer almaktadır. Böylelikle Ozan karakterinin de iyi olan taraftan kötü tarafa geçerek bir dönüşüm sağladığı anlatılmakta ve bu değişimi kuyruğunu yiyen yılan sembolü temsil etmektedir. Dolayısıyla yılan sembolünün, paganizmde taşıdığı anlamlarla aynı şekilde “Atiye” dizisinde de kullanıldığı düşünülmektedir.

Görsel 3.73: Serdar Yılmaz

Görsel 3.74: Ozan Karakteri Halı Üzerinde

Kaynak: “Netflix”, t.y. [23.04.2024]

Kaynak: “Netflix”, t.y [23.04.2024]

Görsel 3.75-76-77-78: Atiye Dizisinde Yılan Sembolünün Anlamı

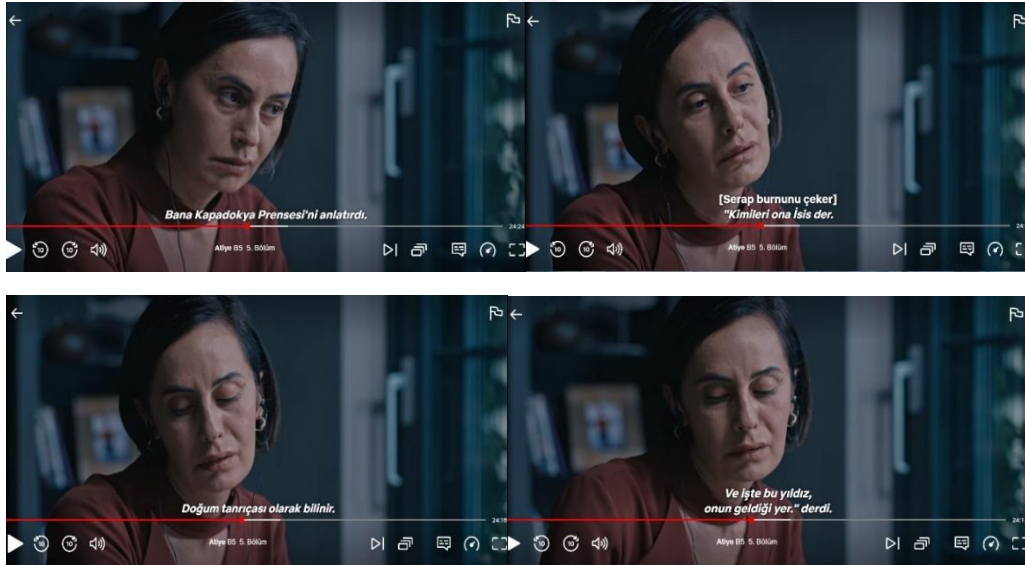
Kaynak: “Netflix 6.bölüm”, t.y. [26.04.2024]

3.4.3.6. İsis, Osiris, Horus Sembolleri

Mısır paganizminde İsis, Osiris ve Horus isimli tanrılar önemli görülmektedir. İncelediğimiz dizide de İsis, Osiris ve Horus’a atıf yapılmakta ve üç sezonluk dizinin hikâyesi bu minvalde işlenmektedir. Konu olarak mistik ve gizemli bir havada ilerleyen dizinin ilk sezonunda İsis’e ve İştâr’a vurgu yapılmaktadır. Atiye’nin soyundan gelen ve sahip olduğu şifacılık, ana tanrıça gücü dizide İsis ve İştâr ile ilişkilendirilmiştir. Atiye ve Atiye’nin anneannesi, teyzesi, annesi vücutlarında bulunan sekiz köşeli yıldız sembolüne sahiplerdir. Bu sembol aynı soydan geldiklerini ve aynı güçlere sahip olduklarını belirtmek için dizide kullanılmıştır. Sembol sahibi olan kişiler insanları iyileştirme, zamansal olarak farklı döngülerde bulunabilme ve dokundukları insanların geçmişlerini görme gibi olanaklara sahiptir. Bu güçler dizide tanrıça özellikleriyle bağdaştırılmış ve Atiye’nin Venüs yıldızından gelen, tanrıça olan İsis ile bağlantısı olduğu vurgulanmıştır (“Netflix”, t.y. [26.04.2024]). Atiye, Erhan ile birliktelik yaşamış ve bu birliktelikten Aden adında kızları olmuştur. İsis’e benzetilen Atiye ile birlikte Erhan’da Osiris’e benzetilmiştir. Doğmuş olan Aden ise Horus ile eşleştirilmiştir. Öyle ki dizinin üçüncü sezonu Atiye ile Erhan’ın kızları Aden’i aramaları ve Aden’in gücünü keşfetmeleri üzerine kurulmuştur. Dizide Aden’in tıpkı Horus gibi bir gözünün mavi yani Ay’ı temsil ettiği bir gözünün ise sarı yani Güneş’i

temsil ettiğine değinilmiştir. Aden'in sahip olduğu bu özellikten dolayı Horus gibi bir karar vereceği ve bu kararın insanları etkileyeceği anlatılmıştır (“Netflix”, t.y.[26.04.2024]).

Dizi geçmiş zamanı yansıttığında Atiye'nin kızı Aden'i kurban olarak öldürdüğü gösterilmiştir. Atiye burada bir hançerle Aden'e doğru ilerlemiş ve dünyada oluşabilecek yıkımı bu şekilde önlemeye çalışmıştır. Fakat üçüncü sezonda Atiye'nin bunu gerçekleştirmediği yansıtılmıştır. Dizide bahsettiğimiz sahne gerçekleştirilirken Horus'un sembolü olan göz simgesi de kullanılmıştır. Dizide tanrıça İştar'ın da adı geçmekte hatta onun için bir ayın bölümü gösterilmektedir. Dizinin ikinci sezonu 6. bölümünde Atiye kendisine tarif edilen bir eve girmekte içeride bir masa üzerinde mumlarla birlikte İştar'ı temsil eden sekiz köşeli yıldız, güneş, biblolar ile karşılaşmaktadır. Ardından alnında sekiz köşeli yıldız bulunan aynı soydan geldiği teyzesini görmektedir. Bahsettiğimiz bölüm paganizm inancında değindiğimiz ritüel yada ayinin sahnelenmiş halini temsil etmektedir (“Netflix”, t.y. [26.04.2024]).

Görsel 3.79-80-81-82: Tanrıça İsis İle İlgili Sahne

Kaynak: “Netflix”, t.y. [26.04.2024]

Görsel 3.83: Bir Ritüel Masası

Kaynak: "Netflix", t.y. [26.04.2024]

Kaynak: "Netflix", t.y. [26.04.2024]

Görsel 3.84: Aden Ve Göz Sembolü

Görsel 3.85: Kurban Sahnesi

Kaynak: "Netflix", t.y.[26.04.2024]

Kaynak: "Netflix", t.y.[26.04.2024]

Görsel 3.86: Ayin Sahnesinde Horus'un Gözü

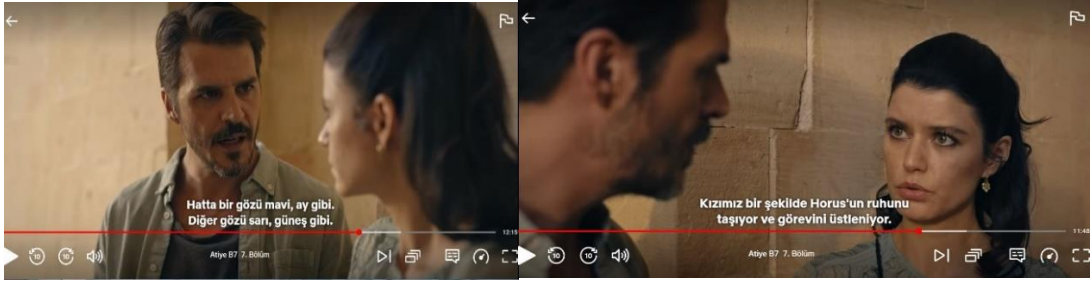
Görsel 3.87: Aden'in Gözleri

Kaynak: "Netflix", t.y., [26.04.2024]

Kaynak: "Netflix", t.y., [26.04.2024]

Görsel 3.88: Horus'un Özelliği

Görsel 3.89-90: Horus İle İlgili Sahne

Kaynak: “Netflix”, t.y. [26.04.2024]

3.4.3.7. Göbekli Tepe

“Atiye” dizisinin kurgulandığı ve senaryo gereği en çok üzerinde durulan mekân Göbekli Tepe’dir. Göbekli Tepe ilkel çağlara ait bir alan olduğundan o dönemdeki yaşama ve inançlara ait bilgiler barındırmaktadır. Dolayısıyla dizide buna değinilmiş ve olay örgülerinde Göbekli Tepe’ye bağlı özelliklere, sembollere yer verilmiştir. Göbekli Tepe’de Pagan inancıyla alakalı semboller bulunduğu ve dizide de kullanıldığından dolayı araştırmamızın konusuna dâhil edilmiştir.

Göbekli Tepe, Güneydoğu Anadolu Bölgesine bağlı Şanlıurfa’da keşfedilen ve insanlık tarihi açısından önemli görülen bir bölge olarak öne çıkmıştır. Bölgenin keşfedilmesi arkeoloji, antropoloji, din bilimleri açısından yeni bir alanın açılmasına olanak sağlamıştır. Bölge, 1960’lı yıllarda Türkiye ve ABD’nin ortaklaşa yürüttüğü arkeolojik çalışmalarda Göbekli Tepe’de bilim insanları tarafından yapılan incelemeler sonucunda ortaya çıkarılmıştır (Toprak, 2019: 163). 1986 yılında ise tarla sahibinin amcası Şavak Yıldız arazide bulduğu parçaları Şanlıurfa müzesine iletmış ardından 1990’lı yıllarda bu parçaların daha önce çalışması yapılan Nevali Çori eserlerine benzer olduğu fark edilmiş ve Alman arkeologlar eşliğinde bölgede kazı çalışması başlatılmıştır (A.g.e.: 163). 1995 yılında Klaus Schmidt Göbeklitepe’de gerçekleştirilen kazı çalışmalarına katılmış ve 2014 yılına kadar devam ettirmiştir (A.g.e.: 164).

Göbekli Tepe dairesel ve oval yapıların iç içe geçmesiyle oluşturulmuş, birtakım ayinlerin yapıldığı merkez niteliği taşımıştır (Halis, 2020: 42). T şeklindeki sütunlarda resmedilen hayvan figürleri, alanda ritüel ve büyü gibi uygulamaların yapıldığını düşündürmektedir (A.g.e.: 51-52). Sütunlarda turna kuşları, tilki, yılan, boğa, koç ve domuz gibi yırtıcı hayvanlar resmedilmiştir (Luckert, 2022: 121). Aynı zamanda

alanda Göbekli Tepe'nin dişil figürü olarak simgelenen, Toprak Ana'yı sembolize ettiği düşünülen, doğum yapan bir kadın resmi de bulunmaktadır (A.g.e.: 144).

Dizide Göbekli Tepe'de bulunan sembollere yer verilmiş ve Göbekli Tepe'nin geçmiş ve gelecek arasında bir köprü görevi gördüğüne değinilmiştir. Atiye karakterinin olayların seyrini değıştirmesi Göbekli Tepe ile bağlantılı gösterilmiştir. Göbekli Tepe'de bulunan sembollerin dizi içerisinde anlamlarına değinilmiş ve karakterler üzerinden bölgenin gizemli bir hava taşıdığına vurgu yapılmıştır.

Görsel 3.91: Göbekli Tepe Alan

Kaynak: USLU, [28.04.2024]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Hayatımızın birçok alanında sembollere rastlanmaktadır. Kullandığımız araçların üzerinde, bankaların logosunda, aksesuarlarda, kıyafetlerin üzerindeki baskılarda, sosyal medya uygulamalarında semboller kullanılmaktadır. Karşılaştığımız bu sembollerin her birinin taşıdığı farklı anlamlar bulunmakta ve insanlarda etkiler bırakmaktadır. Semboller kimi zaman ise belirli bir düşünceyi simgelemek için kullanılmaktadır. Televizyon ve dijital platformlarda da sembollerle karşılaşılmaktadır. Özellikle bir fikrin, düşüncenin belirli bir kurguda, sembollerle anlatılması bu alanda yayımlanan dizilerde ve filmlerde yaygındır. Bazen bir anlık sahnede gösterilen görsel, bazen kullanılan cümleler dizi veya filmlerde sembol olarak kullanılmaktadır. Kullanılan sembollerin hangi anlama geldiği, hayatta aslında ne için kullanıldığı, karşılaştığımız sembolün kökeninin neye dayandırıldığı bu anlamda önemli görülmektedir. Çünkü semboller herhangi bir düşünceyi direkt iletmek yerine dolaylı yoldan anlatmaktır. Günlük hayatımızda sıkça rastladığımız ve kullandığımız dijital platformların da bu anlamda içeriklerine ve kullandıkları sembollere dikkat etmenin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmamızda önce televizyon sonrasında dijital platformlara geçişle alakalı bilgilerin verilmesi ardından semboller, sembol türleri ve paganizm ile ilgili detaylara değinilmesi amaçlanmaktadır. Bu başlıklardan sonra gösterge bilimsel, söylemsel analiz yöntemleri ve alan taraması ile “Hakan: Muhafız”, “Atiye” dizilerinde yer aldığı düşünülen pagan sembollerinin çözümlenmesinin ve ifade ettiği anlamların araştırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Konuyla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde televizyon ve sinemaya dair birçok bilgilendirici kaynaklara erişilmiştir. Örneğin Birgül Taşdelen ve Mehmet Kesim’e ait “Etkileşimli Televizyon Geleneksel Televizyona Karşı” adlı makale, Betül Yüncüoğlu’nun “Dijital Platformların Pazarlanmasında Sosyal Medya Stratejileri: Netflix Türkiye Örneği” isimli yüksek lisans tezinin konuyla ilgili önemli detaylara

değindiği düşünölmüştür. Fakat bahsettiğimiz çalışmaların sembolizm ile ilgili herhangi bir ayrıntıya sahip olmadığı görölmüştür. Sembolizmle ilgili Türk költürü üzerine Selçuk Kürşad Koca'nın "Türk Költüründe Ongunlar ve Semboller" yüksek lisans tezi ve "Türk Költüründe Sembollerin Dili" adlı doktora çalışması araştırmamız açısından yol gösterici olmuştur. Söz konusu kaynaklarda dinî sembollerle alakalı bilgilere değinilmemiş genelde költürel semboller çalışılmıştır. Sembollerle ilgili ise Annemarie Schimmel, Mircea Eliade, Erhan Altunay ve Necmettin Ersoy'un eserleri tezimiz için oldukça yardımcı olmuştur. Dini semboller hususunu televizyon çapında inceleyen Büşra Betöl Yılmaz "Türk Televizyon Dizilerinde Dinî Semboller: Yeşil Deniz ve Karagöl Dizileri Örneği" adlı yüksek lisans tezi de araştırmamızın konusu açısından yönlendirici olmuştur. "Hakan: Muhafız" ve "Atiye" dizileri ile ilgili bulunan kaynaklarda da genelde sosyolojik incelemeler gerçekleştirilmiş, anket yöntemi kullanılarak izleyici analizleri ortaya çıkarılmıştır. Dolayısıyla alan taramasında Paganizm inancına ait sembollerin çalışılmadığı ve dijital platformda kullanılan paganizm sembollerine yer verilmediği fark edilmiştir. Böylelikle hem dinî semboller arasından Paganizm başlığına yönelmek hem de dijital platformlarla ilişkisini ortaya çıkarmak, iki alan arasında sentez oluşturma düşüncesini ve çalışmamızın ana temasını oluşturmuştur.

Tezimizin birinci bölümünde araştırmamızın problemine, amacına ve sınırlılıklarına değinilmiş araştırma yöntemiyle alakalı bilgilerden meydana gelmiştir. Araştırmamızda nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup gösterge bilimsel analiz, söylemsel analiz ve alan taraması tekniği uygulanmıştır. Diziler izlenip bölümler kaydolduktan sonra dizide ön plana çıkan cümleler, kavramlar, görseller gruplandırılıp incelemeye tabii tutulmuştur. Ardından ikinci bölümde kuramsal çerçeve olarak televizyon, dijital platformlar, Netflix başlıkları değerlendirilmiştir. İkinci bölümün devamında semboller, sembolizm ve sembol türleri ele alınmış ardından Paganizm inancı detaylı bir şekilde incelenmiştir. Paganizm başlığı içerisinde "Mezopotamya Paganizmi" olarak adlandırılan başlığımızda Sümer, Babil ve Asur uygarlıklarının Paganizm inançları araştırılmıştır. Sonrasında "Eski Mısır Paganizmi" başlığına geçilmiş burada antik Mısır döneminde inanılan pagan uygulamalarına yer verilmiştir. Günümüz coğrafyasının ilkel çağlardan itibaren inanç ve költür bakımından zengin olduğu düşünöldüğünden "Anadolu Paganizmi" başlığı ile eski zamanda Şanlıurfa bölgesinde yaşanan Paganizm'de değerlendirilmiştir. Paganizm inancının en çok

yayıldığı bölge olarak Avrupa kıtasında günümüzde halen etkinliklerini sürdüren Keltler ve Druidler’de önemli görülmüş ve araştırmamızın konusuna dahil edilmiştir. Bahsetmiş olduğumuz başlıkları teorik çerçeveye almamızın sebebi tez konumuzun barındırdığı Netflix kavramı ve incelenen iki dizinin bu başlıklara dahil olan içeriklere sahip olmasından kaynaklanmıştır.

Üçüncü bölümde tezin ana konusu işlenmeye çalışılmıştır. Paganizm’de yaygın olup kullanılan semboller ve yerli yapım televizyon programlarında, dizilerinde Paganizm ile ilgili ayrıntıların yer aldığına değinilmiştir. Fox Tv’de yayınlanan “Maske Kimsin Sen?” programında kullanılan kostümlerde ve dijital platformda yayınlanan “Sıcak Kafa” dizisinin giriş sahnesinde paganizm ile bağlantılı sembollere yer verilmiştir. Ayrıca “Hakan: Muhafız” ve “Atiye” dizilerinin karakter tanımları gerçekleştirilmiş, dizilerde analiz edilen sahnelerde pagan kökenli detaylara yer verilmiştir. Bununla birlikte her iki dizide de geçen mekânlar pagan sembolizmi bakımından değerlendirilmiştir.

“Hakan: Muhafız” dizisinde incelenen sahnelerden yola çıkılarak sekiz köşeli yıldız, anahtar, hançer, kâhin ve Ayasofya sembollerinin Paganizmle bağlantılı olduğu düşünülmüştür. Bu sembollerin Paganizm inancında da kullanılmış olması düşüncemizi arttıran bir unsur olarak görülmüştür. “Atiye” dizisinde ise daha fazla Pagan kökenli unsur olduğu fikri öne çıkmıştır. Çünkü hem dizinin senaryosu hem karakter yerleşimi hem de kullanılan semboller açısından “Atiye” dizisi Paganizm inancıyla ilişkili olarak analiz edilmiştir. “Atiye” dizisinde paganizmle alakalı olarak en çok geçen semboller ise sekiz köşeli yıldız, daire veya sarmal şekli, İsis, Osiris ve Horus ilişkisi, Göbekli Tepe, yılan, hayat ağacı ve mağara şeklinde sıralanmaktadır. Tüm bu semboller özellikle Mısır paganizmi ile doğrudan ve dolaylı bir şekilde yansıtılmıştır. Buradan hareketle hem “Hakan: Muhafız” hem “Atiye” dizilerinin birçok pagan özelliğine sahip görseller barındırdığı düşünülmüştür.

Sonuç olarak tezimizde alanda eksikliği bulunan paganizm sembollerine ve Netflix’te ki “Hakan: Muhafız”, “Atiye” dizilerinin sembolik analizine yer verilmiştir. Söz konusu iki dizinin içerisinde paganizmle bağlantılı semboller dışında aynı sembollerin kullanılmış olması dikkat çekmiştir. Bu nedenle dinî semboller konusuyla ilgili iki dizide kullanılan benzer sembollerin yeni bir çalışma konusu ortaya çıkardığı düşünülmüştür. Aynı zamanda dinî semboller alanında yabancı diziler veyahut Netflix

dışındaki diğer platformlarda yayınlanan diziler sembolizm açısından incelemeye değer görülmüştür.

Çalışmamızı gerçekleştirirken Rus paganizmi, Neopaganizm gibi diğer paganizm türleri dizilerle bağlantısı olmadığı düşünüldüğü için incelemeye alınmamıştır. Fakat alana katkı olması açısından dünya üzerinde yaşanan diğer tüm paganizm türlerinin incelenmesi önemli görülmüş ve ayrı bir çalışma konusu oluşturduğu düşünülmüştür.

KAYNAKÇA

- About Netflix.Website: <https://about.netflix.com/tr>, [07.10.2023]
- Adıyeke, Feride. (2019). Eski Mısır'da Sosyal, Ekonomik ve Dini Hayat (Gazi Üniversitesi). Gazi Üniversitesi, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Ağaç, S., & Sakarya, M. (2015). Hayat Ağacı Sembolizmi. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1(1), 1-14.
- Akalın, K. (2014). Yunan-Roma Uygarlığında İnsan-Tanrılara Tapınma Töreni Olarak: Kilise Ekmek-Şarap Ayini. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (41), 129-160.
- Akbıyık, E. (2016, Aralık 19). ABD'de Pagan Rahibin Keçi Boynuzları "Dini Kıyafet" Olarak Tanındı. <https://medyascope.tv/2016/12/19/abdde-pagan-rahibin-keci-boynuzlari-dini-kiyafet-olarak-tanindi/>, [07.04.2024]
- Akrep, M. Y. (2017). Sümer Ekonomisinde Tapınak Faktörü. Mavi Atlas, 5(2), 458-473. <https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.356641>
- Aktaş, Ayşe Duygu Atasoy. (2021). Dijital Platformlarda Kullanılan Yapay Zeka Teknolojilerinin Kullanıcı Motivasyonları Üzerinden İncelenmesi: Netflix Örneği, İstanbul Üniversitesi, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, [04.02.2024]
- Albayrak, K. (2004). Dinsel Bir Sembol Olarak Haç'ın Tarihi. Dini Araştırmalar, 7(19).
- Alef: Mâl-i Hülya. (t.y.). ALEF: Mâl-i Hülya <https://www.blutv.com/diziler/yerli/alef>, [04.02.2024]
- Alpbaşı Dizi Müzikleri (Direktör). (2023). Teşkilat Horus / Gökhan Kargı. <https://www.youtube.com/watch?v=AisAVL3zbMg>, [09.04.2024]
- Altun, O. (2018, Temmuz 16). Cermenler | Bilim ve Gelecek, <https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2018/07/16/cermenler/>, [02.04.2024]

- Altunay, E. (2019a). Kelt ve Germen Paganizmi.
- Altunay, E. (2019b). Mezopotamya ve Mısır Paganizmi. Destek Yayınları.
- Altunay, E. (2020). Kadim Cadılık Öğretisi Wicca. Destek Yayınları.
- Altunay, E. (2021). Paganizm 1: Kadim Bilgelige Giriş (19. bs). İstanbul: Destek Yayınları.
- Altuncu, A. (2014). Sümerlerde Tanrı Anlayışı Ve Tanrılar Panteonu. Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(7), 118-142.
- Amazon Prime'ın güncel abone sayısı açıklandı. <https://www.donanimhaber.com/amazon-prime-in-guncel-abone-sayisi-aciklandi--132361>, [07.10.2024]
- Anahtar vektör. (t.y.) https://www.123rf.com/photo_61150245_key-ornament-old-medieval-concept-retro-vintage-vector-graphic-isolated-and-flat-illustration.html, [07.04.2024]
- Ankh. (2024). İçinde Vikipedi. <https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Ankh&oldid=31031869>, [27.02.2024]
- Apep. (2023). İçinde Vikipedi. <https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Apep&oldid=30799478>, [26.04.2024]
- Apep. (t.y.), <https://www.tarihpedia.com/apiep/>, [26.04.2024]
- Ararat, M. Druidler. Dunyadinleri.Com Türkiyenin Tek Tarafsız Türkçe İnanç Portalı website: http://dunyadinleri.com/yazilar/eski-taraftarsiz-dinler/oku_druidler, [04.04.2024]
- Ararat, M. (2014, Kasım 15). Modern Cadılık ve Wiccalıkta Kullanılan Semboller. Türkiyenin Tek Tarafsız Türkçe İnanç Portalı website: http://dunyadinleri.com/gizli-ilimler/cadilik/oku_modern-cadilik-ve-wiccalikta-kullanilan-semboller, [06.04.2024]
- Artero, J. P. (2010). Online Video Business Models: YouTube vs. Hulu. Palabra Clave, 13(1), 111-123.

- Atargatis. (2024). İçinde Vikipedi.
<https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Atargatis&oldid=31039345>,
[24.12.2023]
- Atasagun, Y. D. D. G. (1997). Sembol ve Sembolizm. Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7(7).
- Ateşalp, S. T., & Başlar, G. (2020). İnternette Dizi İzleme Pratiklerinin Dönüşümü: Aşırı İzleme (Binge- watching) Üzerine Bir Araştırma. Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, (32), 108-136.
<https://doi.org/10.16878/gsuilet.560832>
- Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi. (t.y.). <https://www.ayasofyacamii.gov.tr/tr/ayasofya-tarihi>, [22.04.2024]
- Aydın, Ferhat. (2019). Antik Mısır'da Din ve Siyaset İlişkisi (Dokuz Eylül Üniversitesi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>,
[05.03.2024]
- Bâbil. (1991). TDV İslâm Ansiklopedisi website:
<https://islamansiklopedisi.org.tr/babil>, [27.02.2024]
- Balcı, N. (2012). Türk Halı Sanatında Mitolojik Kaynaklı Bazı Motifler. Arış Dergisi, (8), 38-51. <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2019.38>
- Batuk, Cengiz. (t.y.). Paganizm Ansiklopediler—TÜBİTAK.
<https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/paganizm>, [04.02.2024]
- Beyazperde (Direktör). (t.y.-a). Atiye. <https://www.beyazperde.com/diziler/dizi-24996/>, [09.03.2024]
- Beyazperde (Direktör). (t.y.-b). Hakan: Muhafız.
<https://www.beyazperde.com/diziler/dizi-23385/>, [12.04.2024]
- Beyazperde (Direktör). (t.y.-c). Hakan: Muhafız S01 oyuncularını.
<https://www.beyazperde.com/diziler/dizi-23385/sezon-33300/oyuncular/>,
[12.04.2024]
- Beyazperde (Direktör). (t.y.-d). Şahmaran. <https://www.beyazperde.com/diziler/dizi-33179/>, [09.04.2024]

- Birgöl Taşdelen & Mehmet Kesim. (2014). Selçuk İletişim » Makale » Etkileşimli Televizyon Geleneksel Televizyona Karşı: Televizyon İzleyicisi Ne İster? <https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19029/201044>, [26.09.2023]
- Boğa boynuzu logo. (t.y.). <https://www.pngwing.com/tr/free-png-zdwfo>, [07.04.2024]
- Bozkurt, Emine. (2017). Tanrıça Hekate (Adnan Menderes Üniversitesi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, [08.04.2024]
- Brooksbank, F. H. (2022). Antik Mısır Tanrılar, Kahramanlar ve Firavunlar (A. Eliuz, Çev.). İstanbul: Maya Kitap.
- Caduceus Hermes. (t.y.). <https://www.pngegg.com/tr/png-bmrkb>, [07.04.2024]
- Campbell, Joseph. (1992). İlkel Mitoloji-Tanrının Maskeleri (1.baskı). Ankara: İmge yayınevi. Geliş tarihi gönderen <https://www.nadirkitap.com/ilkel-mitoloji-tanrının-maskeleri-imge-yayın-joseph-campbell-kitap27727129.html>
- Cevizci, Ahmet. (1999). Felsefe Sözlüğü (2. bs). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Ceylan, Ö. (2022). Dijital Platformları İzleme Motivasyonlarının Satın Alma Niyeti Üzerindeki Etkisi: Netflix Örneği.
- Champdor, Albert. (1991). Mısır'ın Ölüler Kitabı (tağsuğ, suat, Çev.). İstanbul: İlmi Araştırmalar Derneği. <https://www.simurgkitabevi.com/misirin-oluler-kitabi>, [24.03.2024]
- Coruh, E., & Azizoğlu, Z. (2023). Sekiz Köşeli Yıldız Motifinin Ekspresyonizm Ve Kübizm Sanat Akımları İle Modernize Edilerek Tasarlanması. Turkish Journal of Fashion Design and Management, 5(2), 67-84. <https://doi.org/10.54976/tjfdm.1306495>, [16.04.2024]
- Çakır, G. Ö., & Yağıza, O. (2012). Binyılların Ağında Antik Ön Asya Grifonu: Kaynakları, Yayılımı ve Mitolojik Bağlantıları Hakkında Notlar. MSGSÜ Sosyal Bilimler, (5), 50-68.
- Çelik, H., & Ekşi, H. (2013). Söylem Analizi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 27(27), 99-117.
- Çelik, Mesut. (2014). Paganizm ve Günümüzde Paganizm Örnekleri. Ege Üniversitesi.

- Çeliktaş, Ç. (2020, Kasım 26). Her Şeyi Gören Göz: Gizli Anlamları Olan Bir Sembol mü? website: <https://arkeofili.com/her-seyi-goren-goz-gizli-anlamlari-olan-bir-sembol-mu/>, [06.04.2024]
- Çetin, Özer. (2009). Sembolizmin Psikolojisi. Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 11(2).
- Çınar, Aliye. (2006). Din Dili: Dini sembol ve ritüel. Program adı: Dindarlık Olgusu, Bursa. Bursa: Kurav Yayınları.
- Çiftçi, M. K. (2023). Antik Mısır'da Tanrı ve Ölüm Tasavvurları. Mütefekkir, 10(19), 235-255. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.1312472>, [17.03.2024]
- Çift, P., & Altunay, E. (2017). Ayasofya'nın Gizli Tarihi. Destek Yayınları.
- Çiftçi, Meryem k. (2010). Eski Mısır dininde Tanrı ve öte dünya inancı. T.C. Selçuk Üniversitesi, Konya. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, [17.03.2024]
- Çilek, Ü. (2021). Beyşehir Eşrefoğlu Camii Taç Kapısının Özgün Bezemeleri. Lale, (4), 34-50.
- Daniel, D. (2021). Disney Plus: Launch & Beyond (M.S.). Ann Arbor, United States. <https://www.proquest.com/docview/2561878535/abstract/B67734CFD3C94A3BPQ/1>, [04.02.2024]
- Deger, Z. İ. (2024). Köroğlu'nun Arketipsel Yolculuğunda Mağara Sembolü. Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature, 10(1), 71-84. <https://doi.org/10.20322/littera.1394006>
- Demirci, Kürşad. (2005). Antik Urfa'da Sin Kültü. Milet ve Nihal, 2(2), 111-123.
- Demirci, Kürşat. (2019). Eski Mezopotamya Dinlerine Giriş Tanrılar, Ritüel, Tapınak. Ayışığı Kitapları.
- Desplancques, S., & Yerguz, İ. (2019). Antik Mısır. Ankara: Dost Kitapevi.
- Dilek, Y. (2021). Eski Yakındoğu'da Göz Sembolizmi ve Düalizm: Mezopotamya, Mısır ve İsrail. Tarih Dergisi, (74), 1-30.

- Dört Öge Dört Unsur veya Dört Element. (2023, Mart 24). <https://mitolojiler.com/dort-oge-dort-unsur-veya-dort-element-2/>, [08.04.2024]
- Elementler. (t.y.). <https://www.hermetics.org/Element.html>, [08.04.2024]
- Eliade, M. (2002). Babil Simyası ve Kozmolojisi (M. E. Özcan, Çev.). Kabalıcı Yayınları.
- Eliade, Mircea. (1992). İmgeler ve Simgeler (1. bs; Kılıçbay, Mehmet Ali, Çev.). Ankara: Gece yayınları.
- Erbek, Mine. (t.y.). Türk motifleri. <https://egitim.tarimorman.gov.tr/elazig/Sayfalar/Detay.aspx?OgeId=9&Liste=Slogan>, [07.04.2024]
- Erdem, S. G. (t.y.). İnternet Televizyonlarında Toplumsal Cinsiyet Temsilleri: Netflix'in İlk Türk Dizisi "Hakan: Muhafız" Üzerine Bir Araştırma.
- Ersoy, N. (2007). Semboller ve Yorumları. Dönence Yayınları.
- Eşiktelğin Tanrıçası: Hekate | Turkish Museums. (2023, Aralık 26). Turkish Museum website: <https://www.turkishmuseums.com/blog/detail/esikteligin-tanricasi-hekate/10106/1>, [07.04.2024]
- Exxen. (t.y.). <https://www.exxen.com/en>, [08.04.2023]
- Fıratlı, Emel. (2017). Pagan Ayini Eşliğinde Stonehenge. website: <http://gezginuzlersitesi.com/gidilen/pagan-ayini-esliginde-stonehenge-ingiltere-emel-firatli/>, [02.04.2024]
- Freke, T., & Gandy, P. (2005). İsa'nın Gizemleri / Gerçek İsa Bir Pagan Tanrısı mıydı? Ayna Yayınevi.
- Frew, D. H., & Battal, E. (2013). PAGANLAR VE DİNLERARASI DİYALOG. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2(3), 295-303.
- Fromm, Erich. (1992). Rüyalarda, Masallar, Mitoslar (2. bs; Arıtan, Aydın, Çev.). İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Gain | Yeni Nesil İçerik Platformu. (t.y.). website: <https://www.gain.tv/>, [04.02.2024]
- Gamalı Haçın Tarihi. (t.y.). <https://encyclopedia.usmmm.org/content/tr/article/history-of-the-swastika>, [08.04.2024]

- Gençtürk, E. (2021, Mayıs 12). Neden Druidler Hakkında Bu Kadar Az Şey Biliyoruz? website:<https://arkeofili.com/neden-druidler-hakkinda-bu-kadar-az-sey-biliyoruz/>, [17.04.2024]
- Geometric Amphora From Boeotia. (t.y.). website: <https://www.ancientsculpturegallery.com/geometric-amphora-from-boeotia.html>, [08.04.2024]
- Gezmez, Arzu. (2019). “Siyasi ve Sosyal Açıdan Eski Mısır Dini” (T.C. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi). T.C. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, [23.04.2024]
- Gökhan, H. (Ed.). (2009). Semboller Dharma Ansiklopedisi Cilt 1. Dharma Yayınları.
- Gündüz, Ş. (2005). Eski Harran’da Sihir ve Büyü Ritüeli Olarak Kurban. Milet ve Nihal, 2(1), 5-11.
- Gündüz, Şinasi. (2005). Anadolu’da Paganizm (1. bs). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Haç İşareti. (t.y.).https://www.chip.com.tr/guncel/hac-isareti-nasil-yapilir--bilgisayar-klayesinde-hac-isareti_277.html, [08.04.2024]
- Halis, G. (2020). Simgebilim Perspektifinden Göbeklitepe Tapınakları (2.baskı). Ozan Yayıncılık.
- Halka Dizisi Tanıtım. (2018, Aralık 19) <https://dizicenter.net/halka-dizisi-2-tanitim-fragmani-geldi-cihangir-ile-kaan-karabulut-karakterleri-dikkatleri-uzerine-cekti/>, [08.04.2024]
- Halman, T. S. (1994). Eski Mısır’dan Şiirler (2.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hayat Ağacı Sembolü ve Anlamı. (2022, Mayıs 28). website: <https://dergio.com/20220528/hayat-agaci-sembolu-ve-anlami>, [05.04.2024]
- Hill, George Francis. (2013). Arabistan, Mezopotamya ve İran’ın Yunan sikkeleri kataloğu (Nabataea, Arabia Provincia, S.Arabistan, Mezopotamya, Babil, Asur, Pers, Doğu İskenderiye imparatorluğu, Persis, Elymais, Characene / yazar George Francis Hill Harita ile Ciltli. Londra: Isha Books.

- Horunlu, T., & Gökçek, L. G. (2017). Asur devlet politikalarında din faktörü (masterThesis, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
<http://acikerisim.nevsehir.edu.tr/xmlui/handle/20.500.11787/772>,
[10.03.2024]
- Horus. (t.y.). <https://www.istockphoto.com/tr/foto%C4%9Fraflar/horus>, [06.04.2024]
- Istanbul, A. (2023, Ekim 30). Asur tanrısı Lamassu gün yüzüne çıktı. website:
<https://artdogistanbul.com/asur-tanrisi-lamassu-gun-yuzune-cikti/>,
[09.04.2024]
- İhthis. (2023). Vikipedi.
<https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=%C4%B0hthis&oldid=30468224>,
[06.11.2023]
- İlker, Özcan. (t.y.). Sekiz Köşeli Selçuklu Yıldızı'nın Anlamı Nedir? website:
<https://www.rehbername.com/rehberce/sekiz-koseli-selcuklu-yildizinin-anlami-nedir>, [16.04.2024]
- İsmihan Özmen. (2020). Dijital Platformların Kullanımlar Ve Doyumlar Bağlamında Alınlanması Netflix Ve Blutv Örneği. Fırat Üniversitesi. Elazığ.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>,
[04.02.2024]
- İştar Yıldızı (t.y.). <https://www.vecteezy.com/free-vector/four-pointed-star?page=3>,
[30.04.2024]
- Jung, Carl Gustav & Babaoğlu, Ali Nahit. (2009). İnsan ve Sembolleri (4. bs). İstanbul: Okuyan us.
- Jursa, M. (2017). Babilliler Tarih, Toplum, Kültür (F. Gürbüz, Çev.). Alfa Yayınları.
- Kağnici, G. (2020). Asur Ve Babil Kroniklerinde Kadınlar: Kraliçeler, Eşler Ve Tanrıçalar. Tarih Araştırmaları Dergisi, 39(68), 23-49.
<https://doi.org/10.35239/tariharastirmalari.729381>
- Kalelioğlu, M. (2021). Göstergebilim Kuramının Genel Bir Değerlendirmesi, Türkiye'deki Yeri ve Önemi. Söylem Filoloji Dergisi, 6(1), 189-200.
<https://doi.org/10.29110/soylemdergi.875738>, [25.03.2024]

- Kanatlı Aslan. (t.y.). website: <https://depositphotos.com/tr/vector/cartoon-drawing-winged-lion-character-assyrian-mythology-vector-illustration-isolated-412537548.html>, [09.04.2024]
- Kaplan, H. (2021). Mitolojik İnançlarda Ve Anlatılarda Yer Alan Balık Motifi Ve Balık Motifinin Günümüz Efsanelerine Yansıması. *International Journal of Filologia*, (6), 129-137. <https://doi.org/10.51540/ijof.933059>, [07.04.2024]
- Kara, Selin. (2023). *Kelt Dini ve Druidler* (İstanbul Üniversitesi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, [17.04.2024]
- Karakurt, Deniz. (2011). Türk Söylence Sözlüğü. <https://1000kitap.com/kitap/turk-soylence-sozlugu--182120?hl=tr>, [07.04.2024]
- Kelt haçı. (t.y.). <https://www.pngegg.com/tr/png-xyjuk>, [08.04.2024]
- Kızıl, H. (2018). Özellikleri Açısından Sembol. *Şarkiyat*, 10(4), 1306-1327. <https://doi.org/10.26791/sarkiat.445411>, [04.02.2024]
- Koto, Koray. İskitlerde ve Hunlarda Kan Yemini Ve Kan Kardeşlik. <https://ulukayin.org/iskitler-ve-hunlarda-kanli-ant-icme-ritueli/>, [16.04.2024]
- Kramer, Samuel N. (2000). *Sümerlerin Kurnaz Tanrısı Enki* (H. Koyukan, Çev.). Kabalıcı Yayınları.
- Kramer, Samuel Noah, & Buze, Ö. (2002). *Sümerler*.
- Kurhan, M. (1993a). Eski İmparatorluk Devrinde Tanrı Rê. *BELLE TEN*, 57(218), 1-26.
- Kurhan, M. (1993b). Eski Mısır ve Orta İmparatorluk Devrinde Siyasi ve Dini Durum. *BELLE TEN*, 57(220), 699-730.
- Kurhan, M. (1994a). Asırlar Boyu Tanrı Rê. *BELLE TEN*, 58(221), 1-28.
- Kurhan, M. (1994b). Eski Mısır Kraliyet Tanrısı Ptah. *BELLE TEN*, 58(222), 265-278.
- Küçüköner, H. R. (2016). Paganizm'in Özellikleri. *Şarkiyat*, 7(2).
- Luckert, K. W. (2022). *Göbekli Tepe* (L. T. Basmacı, Çev.). Alfa Yayınları.

- Macquire, K. (2022). Medusa. Dünya Tarihi Ansiklopedisi website:
<https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-11854/medusa/>, [07.04.2024]
- Maske - Kimsin Sen? (Direktör). (2022). Maske Kimsin Sen? 1. Bölüm.
<https://www.youtube.com/watch?v=fvgnFJbHDYU>, [09.04.2024]
- Milliyet gazetesi. (2018, Ağustos 21). website:
<https://www.milliyet.com.tr/gundem/cukur-yeni-sezon-fragmani-yayinlandi-cukur-dizisi-ne-zaman-baslayacak-2728515>, [04.02.2024]
- Mutlu ve Albayrak, Süheyla İrem ve Yusuf. (2018). Harran Ve Soğmatar'da Sin Kültünün Varlığı. Karadeniz Bilimsel Dergi, (37), 133-144.
- Narçın, Ali. (2013). A'DAN Z'YE ASUR. İstanbul: Ozan yayıncılık.
- Nazar Boncuğu (t.y.). <https://tr.pinterest.com/gulnurdemir3/nazar-boncu%c4%9fu/>, [06.04.2024]
- Netflix. (t.y.-a). <https://www.netflix.com/watch/81249497?trackId=200257859>, [09.04.2024]
- Netflix. (t.y.-b). Atiye 1.bölüm website:
<https://www.netflix.com/watch/81038131?trackId=255824129&tctx=0%2C0%2C41319a0d-00e8-491a-82f0-db9c4f8083c4-151800721%2C41319a0d-00e8-491a-82f0-db9c4f8083c4-151800721%7C2%2C%2C%2C%2C%2C%2CVideo%3A81037848%2CdetailsPagePlayButton>, [23.04.2024]
- Netflix. (t.y.-c). Atiye 8.bölüm website:
<https://www.netflix.com/watch/81038138?trackId=255824129&tctx=0%2C0%2C41319a0d-00e8-491a-82f0-db9c4f8083c4-151800721%2C41319a0d-00e8-491a-82f0-db9c4f8083c4-151800721%7C2%2C%2C%2C%2C%2C%2C81037848%2CVideo%3A81038138%2CdetailsPageEpisodePlayButton>, [23.04.2024]
- Netflix. (t.y.-d). Atiye 3.bölüm website:
<https://www.netflix.com/watch/81038133?trackId=255824129&tctx=0%2C0%2C41319a0d-00e8-491a-82f0-db9c4f8083c4-151800721%2C41319a0d-00e8-491a-82f0-db9c4f8083c4-151800721%7C2%2C%2C%2C%2C%2C%2CVideo%3A81038133%2CdetailsPageEpisodePlayButton>

[151800721%7C2%2C%2C%2C%2C%2C81037848%2CVideo%3A81038135%2CdetailsPageEpisodePlayButton](https://www.netflix.com/watch/81038135?trackId=200257858), [23.04.2024]

Netflix. (t.y.-e). Atiye 5.bölüm website:
<https://www.netflix.com/watch/81038135?trackId=200257858>, [23.04.2024]

Netflix. (t.y.-f). Atiye 2.sezon 7 website:
<https://www.netflix.com/watch/81094089?trackId=255824129&tctx=0%2C0%2C85cbb8a9-d171-4ed9-9af6-91d52454cc8e-1502175%2C85cbb8a9-d171-4ed9-9af6-91d52454cc8e-1502175%7C2%2C%2C%2C%2C%2C81037848%2CVideo%3A81094089%2CdetailsPageEpisodePlayButton>, [26.04.2024]

Netflix. (t.y.-g). Atiye 2.sezon 5 website:
<https://www.netflix.com/watch/81094087?trackId=255824129&tctx=0%2C0%2C986fcedc-0de0-4376-87a8-9280a4f4aa0c-92321004%2C986fcedc-0de0-4376-87a8-9280a4f4aa0c-92321004%7C2%2Cunknown%2C%2C%2CtitlesResults%2C81037848%2CVideo%3A81094087%2CdetailsPageEpisodePlayButton>, [26.04.2024]

Netflix. (t.y.-h). 3.sezon 7.bölüm website:
<https://www.netflix.com/watch/81248938?trackId=255824129&tctx=0%2C0%2C986fcedc-0de0-4376-87a8-9280a4f4aa0c-92321004%2C986fcedc-0de0-4376-87a8-9280a4f4aa0c-92321004%7C2%2C%2C%2C%2C%2C81037848%2CVideo%3A81248938%2CdetailsPageEpisodePlayButton>, [26.04.2024]

Netflix. (t.y.-i). Atiye 2.sezon 6.bölüm website:
<https://www.netflix.com/watch/81094088?trackId=255824129&tctx=0%2C0%2C986fcedc-0de0-4376-87a8-9280a4f4aa0c-92321004%2C986fcedc-0de0-4376-87a8-9280a4f4aa0c-92321004%7C2%2C%2C%2C%2C%2C81037848%2CVideo%3A81094088%2CdetailsPageEpisodePlayButton>, [26.04.2024]

Netflix. (t.y.-j). 3.sezon 4.bölüm website:
<https://www.netflix.com/watch/81248935?trackId=255824129&tctx=0%2C0%2C986fcedc-0de0-4376-87a8-9280a4f4aa0c-92321004%2C986fcedc-0de0-4376-87a8-9280a4f4aa0c-92321004%7C2%2C%2C%2C%2C%2C81037848%2CVideo%3A81248935%2CdetailsPageEpisodePlayButton>

[92321004%7C2%2C%2C%2C%2C%2C81037848%2CVideo%3A81248935%2CdetailsPageEpisodePlayButton](https://www.netflix.com/watch/80189588?trackId=255824129&tctx=0%2C0%2C58c09d34-325a-40af-b4cc-f10f03e29d34-401946222%2C58c09d34-325a-40af-b4cc-f10f03e29d34-401946222%7C2%2C%2C%2C%2C%2C80189829%2CVideo%3A81248935%2CdetailsPageEpisodePlayButton), [26.04.2024]

Netflix 1.bölüm. (t.y.).

<https://www.netflix.com/watch/80189588?trackId=255824129&tctx=0%2C0%2C58c09d34-325a-40af-b4cc-f10f03e29d34-401946222%2C58c09d34-325a-40af-b4cc-f10f03e29d34-401946222%7C2%2C%2C%2C%2C%2C80189829%2CVideo%3A80189588%2CdetailsPageEpisodePlayButton>, [16.04.2024]

Netflix 2.sezon. (t.y.).

https://www.netflix.com/watch/81069656?trackId=14170289&tctx=2%2C0%2C301294ba-6fa0-4b4c-ab5a-cbd39c23dc1c-609452922%2CNES_3579B1F006B1F534A94C8844F328C2-994911DC4F528C-93F2C33390_p_1713377570395%2C%2C%2C%2C%2C80189829%2CVideo%3A81069656%2CdetailsPageEpisodePlayButton, [17.04.2024]

Netflix 4.bölüm. (t.y.).

https://www.netflix.com/watch/80189591?trackId=14170289&tctx=2%2C0%2Cf6f4ce4a-a50d-4652-812a-8333f57e61cf-196767287%2CNES_3579B1F006B1F534A94C8844F328C2-994911DC4F528C-1811EA7E43_p_1713295455302%2C%2C%2C%2C%2C80189829%2CVideo%3A80189591%2CdetailsPageEpisodePlayButton, [16.04.2024]

Netflix 4.sezon. (t.y.).

https://www.netflix.com/watch/81069663?trackId=14170289&tctx=2%2C0%2C301294ba-6fa0-4b4c-ab5a-cbd39c23dc1c-609452922%2CNES_3579B1F006B1F534A94C8844F328C2-994911DC4F528C-93F2C33390_p_1713377570395%2C%2C%2C%2C%2C80189829%2CVideo%3A81069663%2CdetailsPageEpisodePlayButton, [17.04.2024]

Netflix 6.bölüm. (t.y.).

<https://www.netflix.com/watch/80189593?trackId=14170289&tctx=2%2C0%2Cdf6ee503-9b7c-4d6a-b77b-3c24ab84382a->

[443136325%2CNES_3579B1F006B1F534A94C8844F328C2-994911DC4F528C-3E3B667088_p_1713274744993%2C%2C%2C%2C%2C80189829%2CVi](https://www.netflix.com/watch/80189593?trackId=14170289&tctx=2%2C0%2Cf6f4ce4a-a50d-4652-812a-8333f57e61cf-196767287%2CNES_3579B1F006B1F534A94C8844F328C2-994911DC4F528C-3E3B667088_p_1713274744993%2C%2C%2C%2C%2C80189829%2CVideo%3A80189593%2CdetailsPageEpisodePlayButton)
[deo%3A80189593%2CdetailsPageEpisodePlayButton](https://www.netflix.com/watch/80189593?trackId=14170289&tctx=2%2C0%2Cf6f4ce4a-a50d-4652-812a-8333f57e61cf-196767287%2CNES_3579B1F006B1F534A94C8844F328C2-994911DC4F528C-3E3B667088_p_1713274744993%2C%2C%2C%2C%2C80189829%2CVi), [16.04.2024]

Netflix 7.bölüm. (t.y.).

https://www.netflix.com/watch/80189594?trackId=14170289&tctx=2%2C0%2Cf6f4ce4a-a50d-4652-812a-8333f57e61cf-196767287%2CNES_3579B1F006B1F534A94C8844F328C2-994911DC4F528C-1811EA7E43_p_1713295455302%2C%2C%2C%2C%2C80189829%2CVi
[deo%3A80189594%2CdetailsPageEpisodePlayButton](https://www.netflix.com/watch/80189594?trackId=14170289&tctx=2%2C0%2Cf6f4ce4a-a50d-4652-812a-8333f57e61cf-196767287%2CNES_3579B1F006B1F534A94C8844F328C2-994911DC4F528C-1811EA7E43_p_1713295455302%2C%2C%2C%2C%2C80189829%2CVi), [16.04.2024]

Netflix 10.bölüm. (t.y.).

https://www.netflix.com/watch/80189597?trackId=14170289&tctx=2%2C0%2Cf6f4ce4a-a50d-4652-812a-8333f57e61cf-196767287%2CNES_3579B1F006B1F534A94C8844F328C2-994911DC4F528C-1811EA7E43_p_1713295455302%2C%2C%2C%2C%2C80189829%2CVi
[deo%3A80189597%2CdetailsPageEpisodePlayButton](https://www.netflix.com/watch/80189597?trackId=14170289&tctx=2%2C0%2Cf6f4ce4a-a50d-4652-812a-8333f57e61cf-196767287%2CNES_3579B1F006B1F534A94C8844F328C2-994911DC4F528C-1811EA7E43_p_1713295455302%2C%2C%2C%2C%2C80189829%2CVi), [16.04.2024]

Ninhursag. (2014, Kasım 28). <https://www.mesopotamiangods.com/ninhursag/>, [16.04.2024]

Nurdan Akbaba. (2021). Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı çerçevesinde internet dizi izleyicileri üzerine bir inceleme: Netflix, PuhuTV, BluTV dizi izleyicileri, Atatürk Üniversitesi, Erzurum. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, [04.02.2024]

Oates, J. (2015). Babil (F. Çizmeli, Çev.). Arkadaş Yayınları.

Özcan, S., & Aydın, O. Ş. (2022). Netflix İçeriklerinin Oryantalist Ve Self Oryantalist Bağlamda Alımlanması Üzerine Bir Araştırma: “Hakan: Muhafız” Dizisi Örneği. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21(43), 168-195. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.1049395>, [04.02.2024]

Özfirat, Aynur. (2005). Eski Çağ’da Harran. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat yayınları.

- Özmen, İsmihan. (2020). Dijital Platformların Kullanımlar Ve Doyumlar Bağlamında Alınlanması Netflix Ve Blutr Örneği (Fırat Üniversitesi). Fırat Üniversitesi, Elazığ. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, [04.02.2024]
- Öztürk, Orhan. (2018, Ocak 23). Axis Mundi, Evren eksenini. <https://ozhanozturk.com/2018/01/23/axis-mundi/>, [05.04.2024]
- Pagan Federation. (2023). website: <https://www.paganfederation.org>, [04.02.2024]
- Paganizm. (2023). website: <https://sozluk.gov.tr/?kelime=paganizm>, [28.04.2024]
- Paganizm. (t.y.). Paganizm Ve Günümüzdeki Örnekleri / Paganism And Current Examples website: <http://kisacames.blogspot.com/2015/02/paganizm.html>, [09.04.2024]
- Pekşen, O. (2017). Babil Krallarının Siyasal Meşrulaştırma Aracı: Tanrı Marduk. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(1), 102-111.
- Pentagram (t.y.). <https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Pentagram&oldid=32589866>, [30.04.2024]
- Pera Palas'ta Gece Yarısı—Netflix. (t.y.). Pera Palas'ta Gece Yarısı—Netflix website: <https://www.netflix.com/search?q=pera&jbv=81212136>, [28.04.2024]
- Pollock, S. (2017). Antik Mezopotamya—Var Olmamış Cennet (B. Esen, Çev.). Sümer Yayıncılık.
- Price, B. (2011). Kelt Mitolojisi (C. Atay, Çev.). Kalkedon Yayınları.
- Putperestlik. (2023). Putperestlik website: <https://islamansiklopedisi.org.tr/putperestlik>, [04.02.2024]
- Ra. (2024). Wikipedi. <https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Ra&oldid=31291065>, [04.04.2024]
- Rtük | Akıllı İşaretler. (t.y.). <https://www.rtukisaretler.gov.tr/>, [04.02.2024]
- Rtük Maske Kimsin Sen? İçin harekete geçti. Peş peşe şikayet mesajları yağdı. (2022, Ocak 4). Yeniçağ Gazetesi website:

<https://www.yenicaggazetesi.com.tr/rtuk-maske-kimsin-sen-icin-harekete-gecti-pes-pese-sikayet-mesajlari-yagdi-497409h.htm>, [09.04.2024]

Sarmal (t.y). <http://www.mitolojivesembolizm.com/spiral.htm>, [04.04.2024]

Sarmal Geometrik şekil. (t.y.). <https://www.pngwing.com/tr/free-png-ymlme>, [04.04.2024]

Schimmel, A. (1954). Din’de Sembolün Fonksiyonu Nedir? Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3(3-4), 67-74.

Schimmel, A. (1998). Sayıların Gizemi (M. Küpüşoğlu, Çev.). Kabalcı Yayınları.

Schimmel, A. (1999). Dinler Tarihine Giriş. İstanbul: Kırkambar Kitaplığı.

Sembol nedir? (t.y.). Sembol nedir? website: <https://sozluk.gov.tr/?kelime=sembol>, [04.02.2024]

Sever, E. (2008). Asur Tarihi (3. basım). Kaynak Yayınları.

Seyidoğlu, Bilge. (1998). Kültürel Bir Sembol: Yılan. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırma Merkezi.

Sibel Karaduman & Enes Çetinkaya. (t.y.). “Atiye” Dizisi Bağlamında İnternet Dizi İzleyicisi Alımlama Analizi.

<https://web.s.ebscohost.com/abstract?direct=true&profile=ehost&scope=site&authtype=crawler&jrnl=13079581&AN=146741663&h=%2fxPBA3PXhIDZbk1ocop7krFPFXU3RFxpqA1lk%2blfNa2xk%2b5O8fnAgSksZUpQ7iHbnW%2ff%2fep3qjxkmV26aBGJ2A%3d%3d&crl=c&resultNs=AdminWebAuth&resultLocal=ErrCrINotAuth&crlhashurl=login.aspx%3fdirect%3dtrue%26profile%3dehost%26scope%3dsite%26authtype%3dcrawler%26jrnl%3d13079581%26AN%3d146741663>, [01.10.2023]

Sinem Erdoğan. (2021). Kültürlerarası iletişim bağlamında Netflix: Türk yapımı orijinal dizilerin kültürel kodlarının incelenmesi, Giresun Üniversitesi, Giresun. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, [04.02.2024]

Sipahioğlu, M. (2020). Antik Mısır’da Kadınların Dinî Görevleri Ve Unvanları. Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri, 14(2), 269-293.

- Sivri, M., & Akbaba, C. (2018). Dünya Mitlerinde Yılan. Folklor/Edebiyat, 24(96), 53-64. <https://doi.org/10.22559/folklor.363>, [07.04.2024]
- Siyon Yıldızı. (t.y.). Siyon yıldızı website: <https://www.internethaber.com/siyon-yildizi-sembolu-ne-demek-soz-dizisi-o-sahne-olay-oldu-1847427h.htm>, [04.02.2024]
- Söz Dizi (Direktör). Söz | 58.Bölüm. <https://www.youtube.com/watch?v=FX23Bbysiy0>, [28.04.2024]
- Srnicek, N. (2015). Platform Capitalism. Cambridge Malden, MA: Polity Press.
- Süllü, Z. (2018). Sözlü Kültürden Dijital Kültüre İletişim ve İletişim Araçlarının Tarihsel Kökenleri. Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi, (1), 119-135.
- Sümer Tabletleri. <http://satir.net/sumer-tabletleri-tanri-enkinin-sozleri-6-tablet/>, [16.04.2024]
- Swastika icon. website: <https://www.istockphoto.com/tr/vekt%C3%B6r/swastika-icon-isolated-vector-image-gm1334913263-416858302>, [08.04.2024]
- Şahmaran | Netflix Resmi Sitesi. (t.y.). Şahmaran | Netflix Resmi Sitesi website: <https://www.netflix.com/tr/title/81354934>, [04.02.2024]
- Şahmaran Efsanesi. (t.y.). Kültür Portalı website: <http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/mersin/kulturatlasi/sahmeran-tarsus>, [07.04.2024]
- Şeyma Öztaş. (t.y.). E-Ticaret Şirketlerinin Markalaşma Süreci: Amazon.Com Ve Yemeksepeti.Com, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, [04.02.2024]
- Şimşir, Muhammet Salih. (2018). Antik Mısır Dininde Kahinlik, Sihir Ve Büyü, T.C. Marmara Üniversitesi, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, [17.03.2024]
- Şükran Aydoğan. (2017). Resim Sanatında Dört Element: Hava, Su, Ateş Ve Toprak (Atatürk Üniversitesi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>,
[08.04.2024]

Tabii—TV Programları Filmleri ve Dizileri. (t.y.). <https://www.tabii.com> website:
<https://www.tabii.com>, [08.10.2023]

Televizyon. (t.y.). <https://sozluk.gov.tr/?kelime=televizyon>, [04.02.2024]

Teşkilat (Direktör). (2022a). Maskeli Balo Analiz Ediliyor! | Teşkilat 34. Bölüm.
<https://www.youtube.com/watch?v=joarAGsRZ8w>, [08.04.2024]

Teşkilat (Direktör). (2022b). Ölmeden Önce... - Teşkilat 33. Bölüm.
<https://www.youtube.com/watch?v=2law8nK9TVE>, [08.04.2024]

Teşkilat (Direktör). (2023). Teşkilat 81. Bölüm @trt1.
<https://www.youtube.com/watch?v=F2qa2Co3Nr4>, [04.02.2024]

Tezokur, M. Hadi. (2020). Dini Açıdan Sembol Ve Mit İlişkisi. Sosyal Bilimler
Araştırmaları Dergisi, (18).

Tiyatro Maskesi. (t.y.).
<https://www.istockphoto.com/tr/search/2/image?mediatype=illustration&phrase=tiyatro+maskesi>, [08.04.2024]

Tokat, L. (2009). Dinin Sembolik Dili. Milet ve Nihal, 6(1), 75-98.

Toprak, Bilal. (2019). Din Arkeolojisinin İmkânı Ve Göbekli Tepe (İstanbul
Üniversitesi). İstanbul Üniversitesi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>,
[28.04.2024]

Trt Tarihçemiz. (t.y.). TRT Tarihçemiz website:
<https://www.trt.net.tr/kurumsal/tarihce>, [04.02.2024]

Ulusoy, M. (2016, Haziran 8). Stonehenge’i İnşa Etmek Sanıldığından Çok Daha
Kolay Olabilir. Arkeofili website: <https://arkeofili.com/stonehengei-insa-etmek-sanildigindan-cok-daha-kolay-olabilir/>, [04.02.2024]

USLU, M. (2018, Temmuz 9). Tarihi değiştiren dünya mirası: Göbeklitepe.
<https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/tarihi-degistiren-dunya-mirasi-gobeklitepe-40888331>, [04.02.2024]

- Üçlü Sarmal. (t.y.). Üçlü sarmal website: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Triple-Spiral-Symbol-filled.png>, [05.02.2024]
- Valbelle, Dominique. (1992). Eski Mısır'da Yaşam—Dominique Valbelle— (1.; Muhtaroglu, Cem, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Webtekno. (2023, Ekim 19). Netflix Abone Sayısı Açıklandı [Güncel]. Webtekno website: <https://www.webtekno.com/netflix-abone-sayisi-h131535.html>, [14.10.2023]
- Wilkinson, K. (2021). Semboller ve İşaretler / DK Büyük Fikirler Serisi (6.; S. Toksoy, Çev.). Alfa Yayınları.
- Williams, R. (2003). Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim (A. U. Türkbağ, Çev.). Dost Kitabevi.
- X'te Halka Dizisi. (2019, Ocak 11)., X (formerly Twitter) website: <https://twitter.com/halkadizi/status/1083695204346064897>, [04.02.2024]
- Yaşa, Belkıs. (2022). Hayat Ağacı. Anadolu Tıbbi Dergisi, (1). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anadolutibbi/issue/73485/1207981>, [0.04.2024]
- Yaşar, Ş. (2003). Edessa Mezar Kitabı ve Mozaiklerine Göre Urfa Paganlarında Ahiret İnancı. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1), 111-121.
- Yeşilin Sembolik Anlamları. (2023, Mart 21). <https://ulukayin.org/mitolojiden-orneklerle-yesilin-sembolik-anlamlari/>, [09. 04.2024]
- Yılan. (t.y.). <https://www.pngwing.com/tr/search?q=politizm>, [07.04.2024]
- Yılmaz, Güneş Dilek. (2012). Protohistorik Dönemde Anadolu'da Hayat Ağacı Motifi. https://www.academia.edu/1481180/PROTOH%C4%B0STOR%C4%B0K_D%C3%96NEMDE_ANADOLUDA_HAYAT_A%C4%9EACI_MOT%C4%B0F%C4%B0, [26.04.2024]
- Yılmaz, Sinan. (2015). Paganizm'den Hıristiyanlığa geçmiş semboller (Cumhuriyet Üniversitesi). Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>,

[07.04.2024]

Yüncüoğlu, B. (t.y.). Dijital Platformların Pazarlanmasında Sosyal Medya Stratejileri:
Netflix Türkiye Örneği.

Zeynep & Oruç Auroba (Çev.). (1986). Eski Mısır—Atlaslı Büyük Uygarlıklar
Ansiklopedisi 2. [https://www.kitantik.com/product/Eski-Misir-Atlasli-
Buyuk-Uygarliklar-Ansiklopedisi-2_1br9qfwlpx781mz1vty](https://www.kitantik.com/product/Eski-Misir-Atlasli-Buyuk-Uygarliklar-Ansiklopedisi-2_1br9qfwlpx781mz1vty), [24.03.2024]

ÖZGEÇMİŞ

Gizem Elif Elmas Ceylan

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, 2024, İstanbul

Lisans: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümü, 2016, Bolu

B. MESLEKİ DENEYİM

2017-2024: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği

C. YAYINLARI

İslam Düşünce Tarihinde İnsan Tanımları ve Psikolojik Bir Bakış, Liman Yayınevi, 2023.